

Bezdomovectví a bytová nouze žen

Spolufinancováno
Evropskou unií

Obsah

4	Editorial
6	Novinky z MPSV
10	Novinky z ČR
18	Novinky ze světa
20	Sociální bydlení podporované z IROP Markéta Stehlíková
25	Podpora žen bez domova s komplexními potřebami Josef Hawel
36	Představení konceptu Bydlení především pro ženy Housing First Europe Hub
44	Bezdomovectví žen v kontextu propuštění z výkonu trestu odnětí svobody Tým organizace RUBIKON Centrum, z. ú.
48	Příčiny ztráty bytu v pilotním programu Housing First pro rodiny s dětmi v Brně Barbora Mendlová
55	Specifika práce s mladými ženami opouštějícími ústavní a ochrannou výchovu či náhradní rodinnou péči v domě na půl cesty a práce s LGBTI+ klientelou Karolína Jelínková
58	Trans ženy na ulici Michaela Nepejchalová
64	Rozhovor s Lenkou Vrbovou z Jako doma o bezdomovectví žen Monika Zezulová

Spolufinancováno
Evropskou unií

Editorial

Milé čtenářky a čtenáři,

právě držíte v rukou třetí číslo magazínu Mít domov, které uzavírá letošní ročník. V [prvním čísle](#) jsme si kladli otázku, zda je bezdomovectví neodmyslitelnou součástí našich moderních společností, nebo zda ho lze v dohledné době ukončit a každý člověk může mít domov, kde může žít. Aby bylo ukončování bezdomovectví úspěšné, tak nestačí pomoci lidem v bytové nouzi dostat se do stabilního bydlení, ale musí se také předcházet tomu, aby další lidé o bydlení přicházeli. Tématu [prevence ztráty bydlení a bezdomovectví](#) jsme se věnovali v říjnovém vydání našeho magazínu. Závěrečné číslo roku 2023 věnujeme cílové skupině, která často není zachycena ani službami pro lidi bez domova, ani výzkumy, které bezdomovectví mapují a na základě kterých by měla vznikat opatření na jeho ukončování. Je tedy do velké míry "neviditelná" a tím pádem bez patřičné podpory. Touto cílovou skupinou jsou ženy bez domova.

Toto číslo vychází jen několik týdnů po Mezinárodním dni boje proti násilí na ženách, který si klade za cíl upozornit na to, že rozsah a skutečná povaha to-

hoto problému jsou často skryté. Neviditelnost bezdomovectví žen a násilí, které je na nich pácháno, jsou často spojené nádoby. Doufáme, že i náš magazín trochu přispěje ke zviditelnění obou těchto fenoménů. Dočtěte se v něm, proč některé ženy přišly o bydlení, které získaly před pěti lety v rámci prvního Housing First projektu realizovaného v ČR. Dále se dozvíte, v čem je bezdomovectví žen specifické a proč má cenu zavádět Housing First programy určené pouze ženám. Budete se moci začíst do textů, které pojednávají o komplikované situaci trans žen bez domova nebo o tom, jak se daří soužití žen a mužů v domě na půl cesty. Dalším velmi důležitým tématem, které v magazínu naleznete, je situace žen, které opouštějí vězení. Toto téma je významné i proto, že ČR má pátý největší podíl žen mezi vězněnými osobami v Evropě.

Za projekt Podpora sociálního bydlení a jeho systémové zavádění v ČR Vám přeji podnětné čtení a doufám, že v roce 2024 bude mít co nejvíce lidí svůj domov.

Josef Hawel (MPSV)

Novinky z MPSV

V roce 2023 MPSV chystalo řadu změn, které by měly vejít v platnost od roku 2024. Chystané úpravy se týkají zejména státní sociální podpory, péče o děti a důchodového systému. Úpravy se chystají také v oblasti trhu práce a podpory v nezaměstnanosti. Nadále zároveň MPSV pokračuje v rozsáhlé digitalizaci, což přinese zjednodušení a urychlení dosud nastavených procesů. Pro oblast sociálního bydlení je nejdůležitější, že Zákon o podpoře v bydlení, jehož hlavním gestorem je MMR a MPSV je spolupředkladatelem, byl předložen na Legislativní radu vlády dne 30. 11. 2023.

PROJEKT / MPSV zahájilo realizaci projektu **Potravinová a materiální pomoc nejchudším osobám III**, který je financován z prostředků Evropské unie prostřednictvím OPZ+. Do skladů partnerských organizací byly v říjnu 2023 naskladněny potraviny v hodnotě 37,5 milionů Kč, které již brzy pomohou těm nejpotřebnějším. Do konce roku 2023 je ještě plánován závoz hygienických potřeb v hodnotě 14 milionů Kč a další závoz potravin. Projekt bude realizován až do 30. dubna 2026 a je na něj vyčleněno celkem 684 milionů Kč. Více informací o projektu naleznete zde: [MPSV zahajuje projekt potravinové a materiální pomoci \(mpsv.cz\)](#).

LEGISLATIVA / S účinností od 1. ledna 2024 dojde ke **zvýšení minimální a zaručené mzdy**. Zvýšení minimální mzdy je schváleno o 1 600 Kč, tedy na 18 900 Kč měsíčně (resp. o 8,70 Kč na 112,50 Kč na hodinu),

a navýšení nejnižších úrovní zaručené mzdy pro 1., 2., 3. a 8. skupinu prací. Varianta úpravy nejnižších úrovní zaručené mzdy je o 1 600 Kč v prvních třech skupinách a o 3 200 Kč ve skupině 8. Více informací naleznete zde: [Minimální mzdu čeká od ledna historické navýšení: vzroste o 1 600 korun, zvýší se i některé úrovně zaručené mzdy \(mpsv.cz\)](#).

LEGISLATIVA / Poslanci v rámci novely zákona o státní sociální podpoře schválili **navýšení rodičovského příspěvku**. Ten se rodičům dětí narozených od 1. ledna 2024 navýší o 50 tisíc korun, tedy z původních 300 tisíc na 350 tisíc. Zároveň bude jeho čerpání zkráceno ze čtyř let na tři roky. Od letošního srpna navíc lidé mohou o rodičovský příspěvek požádat pohodlně on-line. Více informací naleznete zde: [Návrh MPSV na navýšení rodičovského příspěvku o 50 tisíc korun prošel Sněmovnou \(mpsv.cz\)](#).

LEGISLATIVA / Prezident republiky podepsal **zákon o prodloužení náhradního výživného o dva roky**. Novela z dílny MPSV tak začne platit v listopadu. To pomůže především samoživitelkám a samoživitelům, kteří čelí obtížím při soudním vymáhání stanoveného výživného. Náhradní výživné bude vypláceno i zpětně, aby navázalo na předchozí právní úpravu. Je ale nutné doložit do konce listopadu potřebné dokumenty příslušnému Úřadu práce, který bude klienty písemně informovat. Výplata náhradního výživného se novelou z původních 24 výplat prodloužuje na 48. Nárok na prodloužení mají i děti, na které již bylo poskytnuto dosud možných 24 dávek do letošního července, tedy za dva roky od účinnosti původního zákona. Více informací naleznete zde: [Rodiny samoživitelek a samoživitelů mohou nadále čerpat náhradní výživné \(mpsv.cz\)](#).

LEGISLATIVA / MPSV vydalo ke konci roku 2023 tiskovou zprávu, ve které přináší **kompletní souhrn legislativních novinek z působnosti MPSV**, které příští rok vstupují v platnost. Řada změn ovlivní primárně státní sociální podporu, péči o děti a důchodový systém. Úpravy se chystají také v oblasti trhu práce a podpory v nezaměstnanosti. Nadále zároveň MPSV pokračuje v rozsáhlé digitalizaci resortu, což přinese zjednodušení a urychlení dosud nastavených procesů, a to jak ze strany klienta, tak i úředníků. [Co nás čeká s rokem 2024? MPSV přináší kompletní souhrn nejen legislativních novinek, které příští rok vstupují v platnost.](#)

PROJEKT / UPRCHLÍCI / V rámci daného projektu dochází **ke sběru dat ohledně pomoci uprchlíkům z Ukrajiny** a jejich adaptace v ČR. V současné době žije v ČR 370 tisíc uprchlíků z Ukrajiny, z toho je 64 % žen. Podstatný podíl ukrajinských uprchlíků tvoří osoby ve věku 15-20let, které nechodí do školy a neregistrují se na ÚP ČR. Podle sociologických odhadů

se 2/3 uprchlíků propadají do chudoby zejména proto, že humanitární dávka se neukazuje jako efektivní nástroj (nepokryje životní náklady – zejména oblast bydlení). V 8 krajích (7 + Praha) jsou ustanoveni koordinátoři pro Ukrajinské uprchlíky, kteří jsou hrazeni z projektu UNICEF. V budoucnu je třeba podporovat dlouhodobější integraci uprchlíků (v oblastech bydlení, vzdělávání, zaměstnávání apod.).

DOTACE / MPSV vyhlásilo výzvu zaměřenou na **digitální vzdělávání zaměstnanců**, která je součástí **Národního plánu obnovy**. Jejím cílem je podpořit rozvoj dalšího profesního vzdělávání zaměstnanců, a to primárně v oblasti digitálních dovedností a Průmyslu 4.0. O finanční prostředky na vzdělávání zaměstnanců svých členů mohou žádat zastřešující profesní, podnikatelská a odborová sdružení a sdružení obcí. Žádosti je možné podávat po dobu jednoho měsíce, projekty lze začít realizovat od začátku příštího roku. Pomocí výzvy s alokací ve výši 1 miliardy korun by mohlo dojít ke zvýšení kvalifikace u asi 20 tisíc osob. Podpora z této výzvy bude poskytována prostřednictvím MPSV. Více informací o Národním plánu obnovy i detailní podmínky výzvy jsou podrobně k dispozici zde: [Národní plán obnovy \(mpsv.cz\)](#).

ENERGETICKÁ CHUDOBA / V rámci MPSV projektu **Prevence energetické chudoby prostřednictvím sociálních inovací** byl uspořádán první kulatý stůl s partnery tohoto unikátního inovačního projektu. Cílem setkání bylo představení prvních výsledků projektu, diskuse o zapojení partnerů ze soukromého i neziskového sektoru a hledání dalších možností systémového řešení energetické chudoby. Mezi partnery a spolupracujícími organizacemi projektu jsou prodejci či výrobci domácích spotřebičů (Beko, BSH domácí spotřebiče nebo IKEA), poskytovatelé energií (PRE, E.ON, ČEZ), zástupci neziskového sektoru (Česká federace nábytkových bank

a re-use center, Výbor dobré vůle – Nadace Olgy Havlové, Diakonie Praha, Romano Jasnica), firma rewater, MČ Praha 10 nebo Česká spořitelna. Bylo identifikováno také několik oblastí, které mají potenciál systémové změny pro snížení dopadů energetické chudoby, např. spolupráce s nábytkovými bankami, zapojení úřadů práce, legislativní podpora cirkulární ekonomiky nebo spolupráce s MŽP na rozšíření dotačních titulů pro nejzranitelnější domácnosti. V následujících týdnech budou sestaveny pracovní skupiny, které se budou jednotlivým tématům věnovat. Více informací naleznete zde: [MPSV přizvalo partnery ze soukromého i neziskového sektoru ke spolupráci na prevenci energetické chudoby \(mpsv.cz\)](#).

DOTACE / MPSV poskytne na příštím rok celkem 26,4 miliard korun na **dotace určené k financování sociálních služeb**. Meziročně jde opět o vyšší částku, která reflektuje narůstající náklady na provoz. Většinu prostředků MPSV postupuje krajům, ty je následně přerozdělují jednotlivým poskytovatelům. Poskytovatelé mohou získat další evropské finance například z Operačního programu Zaměstnanost +, v rámci kterého bude letos na sociální služby podle aktuální predikce čerpáno 1,28 miliardy korun. Příští rok by to mělo být 1,5 miliardy korun. Další prostředky jsou vyčleněny v projektech Národního plánu obnovy. Výše podpory sociálních služeb z NPO v příštím roce dosáhne 442,2 milionů korun. Další výzvy vypisuje i Ministerstvo pro místní rozvoj z Integrovaného regionálního operačního programu. Více informací naleznete zde: [Na financování sociálních služeb dá MPSV příští rok rekordních 26,4 miliard korun \(mpsv.cz\)](#).

DOTACE / MPSV dlouhodobě podporuje **budování a provoz dětských skupin**. Nyní se jich eviduje více než 1 600 po celé ČR, postarat se dokáží o více jak 22 tisíc dětí. Na provoz dětských skupin bylo v letošním roce vyplaceno

přes 2 miliardy korun ze státního rozpočtu. Tento typ péče o děti může být odpovědí jak pro malé obce, kde se stavba nové školky nevyplatí, tak pro obce v okolí velkých měst, kde dochází k velkému přírůstku rodin s malými dětmi. Připraveny jsou miliardy korun z EU na vytvoření dalších tisíců míst pro menší děti. Obce mohou postavit úplně novou budovu nebo rekonstruovat nějakou starší. Z projektu lze uhradit vybavení, a dokonce i venkovní hřiště. MPSV připravilo prezentaci, a následně přehledný postup, jak vytvořit dětskou skupinu. Vše naleznete zde: [Budování dětských skupin: Samosprávy mohou využít širokou škálu dotačních titulů, k dispozici jsou miliardy korun \(mpsv.cz\)](#).

VÝZKUM / VÚPS vydal monografii **Sociální práce na obecních úřadech**. Tato práce shrnuje problematiku výkonu sociální práce v přenesené působnosti. Jedná se o data ze čtyř dotazníkových šetření realizovaných v letech 2016 až 2022 a o administrativní data za období 2017–2021. Mezi hlavní zjištění patří, že některé stávající charakteristiky spojené s pracovní pozicí sociálních pracovníků na obecních úřadech mohou výrazně podvazovat její dostupnost a ohrožovat kvalitu jejího výkonu z hlediska potenciálu včas reagovat na individuální potřeby klientů. Problémem je zejména vysoká míra úvazků oficiálně kumulovaných s jinými pracovními pozicemi, běžná praxe sociální pracovníky neoficiálně úkolovat činnostmi mimo obor sociální práce, či poměrně nízká míra autonomie pro výkon mezo- a makropraxe v sociální práci. Z analyzovaných dat lze usuzovat, že sociální práce na obecních úřadech rychle reaguje na aktuálně vzniklé akutní společenské výzvy, ale zároveň přetrvávají bariéry v pomoci lidem v určitých typech komplexních dlouhodobě nepříznivých sociálních situacích. Rovněž nezbývá prostor věnovat se rozvoji sociální práce na pracovištích, např. na vytváření nových strategií, osvojování si nových metod sociální práce

či hledání možností řešení některých typů složitých multiproblémových životních situací. Monografie je volně dostupná na webu [katalog.vupsv.cz](#).

MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE / Oddělení koncepce sociální práce, sociálního bydlení a řešení bezdomovectví se pravidelně účastní **workshopů pořádaných v rámci EPOCH** (Evropská platforma pro boj proti bezdomovectví, která vznikla v roce 2021), kde dochází ke sdílení dobré praxe. Posledním letošním workshopem byl již pátý Mutual Learning v Bruselu, tentokrát na téma *Homelessness data collection and monitoring system*. Rovněž se zástupci oddělení účastnili v září konference v Avilé. Konference byla zaměřena na aktualizaci Lisabonské deklarace a s tím spojené ukončování bezdomovectví do roku 2030.

VZDĚLÁVÁNÍ / V provazbě na přiblížení se evropskému standardu byl předložen **návrh na změnu kvalifikačního kurzu pro pracovníky v sociálních službách**. Nově by v obsahu kurzu mělo dojít k jeho rozdělení do tří částí, zvýšit by se měl i počet hodin tohoto kurzu. Pracovník v sociálních službách by musel podle nové úpravy kvalifikačního kurzu absolvovat alespoň základní vzdělávací blok již do 6 měsíců od nástupu do zaměstnání (24h), druhý vzdělávací blok do 12 měsíců (120h) a třetí specializační blok, orientovaný na specifickou skupinu klientů, se kterou by měl zaměstnanec pracovat, do 18 měsíců (40h). Změna by měla nastat úpravou ze současného požadavku 150 vyučovacích hodin na 184 vyučovacích hodin. Změnou se dosáhne urychlení procesu kvalifikačního a celoživotního vzdělávání pracovníků v sociálních službách. Dojde k revizi obsahu současného kvalifikačního kurzu a v jeho úvodní části přidáním problematiky násilí a „abusementu“. Navazujícím cílem bude vydání metodiky Jak správně postupovat při vzdělání a zaměstnávání nových zaměstnanců na pozici pracovníků v sociálních službách.

OCENĚNÍ GRATIAS / V rámci projektu Podpora implementace koordinovaného přístupu v systému poskytování sociální ochrany v ČR proběhne v březnu 2024 předávání **ocenění Gratias nejlepším sociálním pracovníkům a pracovníkům**, jež přispívají k rozvoji či dobrému jménu sociální práce v ČR. Možnost nominování do VII. ročníku ocenění Gratias vyhlásil ministr Marian Jurečka 5. října 2023 u příležitosti XIV. Výročního kongresu poskytovatelů sociálních služeb. **Nominace lze zasílat do 23. prosince 2023** prostřednictvím formuláře VII. ročníku ocenění [GRATIAS - Sociální pracovníce / sociální pracovník roku 2024](#).

Novinky z projektu Podpora sociálního bydlení a jeho systémové zavádění v ČR

Proběhlé události:

- **V říjnu 2023 proběhlo setkání ke garančním a krizovým fondům.** Na setkání byly představeny výstupy z dotazníkového šetření, které se věnovalo tomu, jak mají garanční a krizové fondy nastavené jednotlivé organizace v ČR. Své fondy zde představila Ostrava, Mezi proudy a Centrum pro komunitní práci západní Čechy. Na záznam z akce se můžete podívat na [YouTube kanálu Podpora sociálního bydlení](#).
- **V listopadu proběhlo druhé setkání ke kontaktním místům pro bydlení (KMB).** Anna Hájková z MMR představila roli KMB v Zákoně o podpoře v bydlení. Filip Jakubec z MPSV představil návrh evidence KMB. O zkušenosti s fungováním kontaktního místa pro bydlení se podělili lidé z Prahy 3 a z Mostu. Záznam z události najdete na [YouTube kanálu Podpora sociálního bydlení](#).

- **V prosinci se uskutečnil první workshop k tématu Prevence ztráty bydlení.** V úvodní části se obecně shrnulo, co se pod pojmem prevence bezdomovectví a ztráty bydlení skrývá, jaká je typologie prevence, co se děje v ČR a jaké jsou zkušenosti ze zahraničí. Následně Martin Chohola z Liberce představil, co může dělat v oblasti prevence obec a Matěj Hon z organizace Květina hovořil o tom, jaké preventivní kroky může dělat NNO. Záznam z akce bude brzy na YouTube kanálu Podpora sociálního bydlení.

Novinky z ČR

DOTACE / DEINSTITUCIONALIZACE / Integrovaný regionální operační program (IROP), vyhlásil dvě **výzvy na podporu deinstitucionalizace sociálních služeb.** Na vybudování nových zařízení pro komunitní péči a zajištění sociálních služeb půjde téměř 3,6 miliardy korun z Evropského fondu pro regionální rozvoj (EFRR). Dotace umožní obcím, krajům a jejich organizacím vybudovat nová zařízení pro komunitní péči. Z finančních prostředků mohou příjemci zajistit také zázemí pro sociální poradenství, pobytové, ambulantní či terénní sociální služby a další. Cílem je podpořit přechod od ústavní péče ke komunitní, nabídnout lidem s postižením individuální přístup a umožnit jim zůstat se svou rodinou, blízkými a přáteli. Více se dozvíte na [stránkách IROP](#).

DOTACE / IROP / UDÁLOST / 20. 11. proběhla v Liberci **Výroční konference IROP – jak pomáhají evropské fondy sociálnímu bydlení v ČR.** Cílem konference bylo představit aktivity podporované ze strukturálních a dal-

ších fondů Evropské unie v oblasti sociálního a dalších forem bydlení v novém programovém období 2021 – 2027, a představit dosažené výsledky v oblasti podpory sociálního a dalších forem bydlení ze strukturálních fondů Evropské unie v programovém období 2014 – 2020. Velká část konference se věnovala tématu sociálního bydlení, ať už z pohledu MMR a NPO, MPSV a námi podporovaných projektů v OPZ+, nově připravovaného Zákona o podpoře v bydlení nebo ASZ. [Prezentace z konference jsou dostupné na stránkách irop.gov.cz.](#)

PENÍZE NA VÝSTAVBU / DOTACE / Ministerstvo pro místní rozvoj **vyhlásilo výzvu, která obcím a krajům pomůže s přípravou projektové dokumentace na výstavbu nebo rekonstrukci bytových domů.** Z evropských zdrojů – Národního plánu obnovy – na to vyčlenilo 150 milionů korun. Příjem žádostí MMR zahájí **20. listopadu 2023.**

LEGISLATIVA / ZÁKON O PODPĚ V BYDLENÍ / **Zákon o podpoře v bydlení byl na konci listopadu předložen**

Legislativní radě vlády. Všechny související materiály si můžete stáhnout a přečíst ve [Veřejné elektronické Knihovně Legislativního Procesu.](#)

ZÁKON O PODPĚ V BYDLENÍ / MÉDIA / Na stránkách Seznam Zprávy vyšel článek, který přibližuje **argumenty, proč Zákon o podpoře v bydlení vznikl, co chce řešit a jakým způsobem.** V článku se dozvíte jak chce stát pomocí zákona motivovat obce a soukromé majitele nemovitostí, aby své byty pronajímali lidem v nouzi, jak zákon pomůže lidem v nouzi a můžete se v něm dočíst i o limitech, které zákon má. Více zde: [Chystaný zákon slibuje tisíce bytů pro lidi v nouzi. Stát se za ně zaručí.](#)

VÝZKUM / VZDĚLÁNÍ / PAQ Research **aktualizoval svou Mapu vzdělávání.** Portál shromažďuje datové analýzy a výzkumně podložená řešení vzdělávacích nerovností v Česku. Nejdůležitější aktualizací prošly Příběhy vzdělávacího (ne)úspěchu. Regionální nerovnosti a vztah mezi vzděláváním a chudobou nově ukazuje i na výsledcích testování, které vypovídají o znalostech a kompetencích žactva. Přibyla také unikátní typologie obcí s rozšířenou působností (ORP) a datová analýza, která dokazuje pozitivní roli mateřských škol či podpůrných pozic v boji se vzdělávací neúspěšností. O vzdělávacím úspěchu a neúspěchu nerozhoduje pouze kvalita škol a vzdělávacího systému, ale i další faktory jako dostupnost bydlení nebo nízká míra zadlužení obyvatel: *Samotné školy rovné šance zaručit nemohou. Stěžejní roli hrají různé formy chudoby. Děti kvůli exekucím rodičů či nestabilnímu bydlení přichází o podmínky ke studiu, podporu rodin i aspirace.*

VZDĚLÁNÍ / MÉDIA / O tom, že vzdělávací úspěch se v chudých regionech dá zvyšovat především multioborovou a intenzivní prací s rodinami, spoluprací zřizovatelů škol, sociálních služeb a podporou bydlení se přesvědčili v Kadani, kde mají mají téměř

o polovinu nižší podíl těch, kteří nedokončí základní školu než v okolních obcích v regionu. Kadaň se zapojila do našeho prvního projektu pro pilotování sociálního bydlení. Nastavili si systém podpory při zabydlování, který zlepšuje situaci nízkopříjmových rodin a vede k lepším vzdělávacím výsledkům u jejich dětí. Více se dočtete v článku z Hospodářských novin: [Kadaň umí vzdělávat děti z vyloučených lokalit. Fungují terénní pracovníci i obědy zdarma.](#)

STRES V DĚTSTVÍ / VÝZKUM / MÉDIA / Vědci při experimentu zjistili, že **stresové zážitky z dětství mohou prokazatelně v dospělosti zvyšovat riziko onemocnění, duševních chorob, také pravděpodobnost zneužívání návykových látek a rizikové chování.** Z jiných výzkumů víme, že chudoba a bytová nouze jsou velkým stresorem a pojí se s řadou negativních faktorů jako je častější zneužívání návykových látek, deprese, úzkosti, násilí v blízkých vztazích, horší zdraví, předčasná úmrtí apod. Proto je důležité rozvíjet systém dostupného a sociálního bydlení, aby rodiny měly místa, kde si mohou odpočinout, kde budou mít jistoty a kde se budou cítit v bezpečí a nebudou tolik podléhat stresovým faktorům.

BYTOVÁ NOUZE DĚTÍ / MÉDIA / Na stránkách Člověka v tísní vyšel článek, který popisuje 6 hlavních důvodů proč děti potřebují domov: 1) aby mohly být se svou rodinou, 2) aby nežily v nevyhovujícím prostředí, 3) aby žily v bezpečí a zdravotně nezávadném prostředí, 4) aby se měly kde připravit do školy, 5) aby měly kde odpočívat a rozvíjet se, 6) aby se o ně mohli rodiče lépe starat. Aby mělo 1.400 dětí z ubytoven domov, tak potřebujeme Zákon o podpoře v bydlení. Článek popisuje i konkrétní situaci v Praze: *Především díky dřívější sociální politice magistrátu jsme za čtyři roky takto podpořili už přes 60 rodin s 200 dětmi. A protože v rámci našich Sociálních a vzdělávacích programů hod-*

ně energie vkládáme právě do práce s dětmi, tady jsou důvody, proč nám tato spolupráce dává smysl a proč je důležité, aby v metropoli pokračovala minimálně v rozsahu jako v posledních letech. Celý text si můžete přečíst na stránkách ČvT: [Šest důvodů, proč děti potřebují domov](#). V sociálním bydlení v Praze jsme podpořili 60 rodin s celkem 200 dětmi.

SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ / DATA / MÉDIA / Agentura pro sociální začleňování na podzim prezentovala index sociálního vyloučení. Informoval o tom mj. zpravodajský server Seznam zprávy, kde vyšel článek [Sociální vyloučení se týká tisíců lidí. Podívejte se, jak je to ve vaší obci](#). Popisuje co je sociální vyloučení a jak se v jednotlivých obcích v ČR vyvíjí během posledních 6 let. Data **Indexu sociálního vyloučení** ukazují, že se situace zhoršuje a zvyšuje se počet obyvatel Česka žijících ve ztížených podmínkách. Současný stav by mohlo výrazně zlepšit rozšíření nesegregovaného, dostupného a sociálního bydlení. K tomu by měl dopomoci i chystaný Zákon o podpoře v bydlení.

SOCIÁLNÍ BYDLENÍ / UDÁLOST / 12. 12. se bude konat v Praze konference pořádaná Agenturou pro sociální začleňování nazvaná **Sociální začleňování v Česku: Co funguje a co se musí změnit?** Na konferenci se bude debatovat o tom proč se situace v sociálně vyloučených lokalitách celkově nelepší, navzdory veškerému úsilí a řadě dobrých praxí. Rovněž zde zazní důraz na důležitost úzké mezi-resortní spolupráce a zazní perspektiva tří ministerstev, která se na sociálním začleňování podílí nejvíce (MMR, MPSV, MŠMT).

KRIZE BYDLENÍ / MÉDIA / Publicistický server Alarm uspořádal v Kampusu Hybernská **debatu, která se věnovala dopadům různých krizí** (a otázky zdali vůbec dané problémy lze nazývat krizemi), které Českou republiku a Evropu zasáhly v posledních letech.

V diskuzi se řešila i nedostupnost bydlení, energetická chudoba, bytová nouze dětí a seniorek. Na místě zaznělo vícero (i nesouhlasných) názorů a perspektiv. O krizích mluvili v Kampusu Hybernská socioložka z Centra pro společenské otázky – SPOT Lucie Trlifajová, ředitel PAQ Research Daniel Prokop, ředitelka Platformy pro sociální bydlení Barbora Bírová a sociální pracovník Pavel Veleman. Záznam z této události si můžete poslechnout na [Facebooku Alarmu](#).

DOSTUPNOST BYDLENÍ / MÉDIA / V Bratislavě provedli **sčítání prázdných bytů** na základě analýzy spotřeby elektrické energie v jednotlivých bytových jednotkách. Praha o analýze elektroměrů v minulosti také uvažovala, ale tento nápad se nakonec nesešel s širší politickou podporou. Jak se i v Bratislavě potvrdilo, znát skutečné množství prázdných bytů může politikům a politikám pomoci při řešení dostupnosti bydlení. Více se můžete dočíst v článku [Hospodářských novin, který se jmenuje Jak Bratislava ukázala Praze, že neobsazených bytů je ve skutečnosti mnohem méně](#).

DOSTUPNOST BYDLENÍ / MÉDIA / Ministerstvo financí představilo na debatě pořádané Asociací nájemního bydlení první detaily chystaného projektu **cenové mapy nájemného**. Projekt je aktuálně ve fázi testování konkrétních dat k připravené metodice. Do budoucna by měl tento přehled reálných cen nájmu v Česku určovat cenovou hladinu například pro připravovaný zákon o podpoře v bydlení. Více se můžete dočíst v článku: [Stát bude sledovat ceny nájmu. První detaily cenové mapy jsou na světě](#) na Seznam Zprávy.

DOSTUPNOST BYDLENÍ / MÉDIA / V rámci osmidílné **videosérie Vrstvy města** České televize vzniklo 12 minutové video s názvem [Právo na bydlení](#), které se snaží nalézt odpovědi na otázky: proč je bydlení v Praze a dalších velkých českých městech tak nedostup-

né, jaká je v Česku politika bydlení a zda je bydlení právo? Ve videu vystoupili Tomáš Hoření Samec (sociolog) a Jakub Šolar (realitní makléř). Jako doprovodné video si můžete pustit i starší dokument z produkce projektu Podpora sociálního bydlení (MPSV) [Bydlet by chtěl každý](#).

DOSTUPNOST BYDLENÍ / UDÁLOST / Technologická agentura České republiky (TA ČR) uspořádala ve středu 22. listopadu 2023 v Ústí nad Labem regionální seminář, který se věnoval **možnosti transformace brownfieldů a dostupnosti bydlení nejen v tomto kraji**. Na akci vystoupili: Ladislav Fiala (Dostupné bydlení České spořitelny), Zdena Kolečková (Fakulty umění a designu Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem), Jan Paporega (radní města Most pro oblast transformace), Jana Kubánková (Výzkumný projekt s názvem Sídliště, jak dál?). Na záznam události se můžete podívat na [YouTube kanálu ČTK](#).

VÝZKUM / PROJEKT / VĚZENSTVÍ / V srpnu 2023 vyšla **druhá evaluační zpráva projektu Systémové zajištění péče pro vězněné uživatele drog a její následná kontinuita po propuštění**. Ve zprávě se můžete dozvědět o hlavních limitech podpory vězňů se závislostí, mezi které patří zejména nedostupné bydlení, ale i problémy při hledání zaměstnání. Dále jsou to těžko předvídatelný čas podmíněného propuštění, návrat do jiné části republiky a návaznost podpory v ní, přetíženost pracovníků ve věznicích, ale i těch v odborných podpůrných profesích v neziskových organizacích atd.

DOSTUPNOST BYDLENÍ / MÉDIA / Nezisková organizace Arnika natočila novou **sérii podcastu Město pro život ve které se věnuje otázce brownfieldů**. V rámci této série vzniklo pět dílů, které se věnují otázkám: Co jsou to brownfieldy, jak souvisí územní plánování s veřejnou vybaveností, jaké principy umožňují vznik dosta-

tečného množství bytů v režimu finančně dostupného, participativního, ekologického a urbanisticky kvalitního bydlení, jak pracovat s již existující vegetací na brownfieldech, jak si lidé představují ideální revitalizaci brownfieldu a mnoha dalším věcem. **Celá série je dostupná Soundcloudu, Spotify, Apple Podcasts** apod.

NÁJEMNÍ BYDLENÍ / KULATÝ STŮL / Asociace nájemního bydlení (ANB) uspořádala v listopadu již třetí ročník Kulatý stůl bydlení 2023. Cílem letošního diskusního fóra bylo probrat současnou situaci na českém trhu s bydlením, reakce trhu na kroky MMR, MF a pohledy jednotlivých účastníků a organizací. Kromě zástupkyň obou uvedených resortů, které hovořily mj. o zákonu o podpoře v bydlení, aktuální fázi tvorby cenových map a dalších připravovaných kroků státu, zde byla prezentovaná zajímavá data, zahraniční trendy a predikce trhu s bydlením do 2024. Představitelé organizátora akce dále představili iniciativu ANB nazvanou Férový inzerát, která má za cíl standardizovat nájemní inzeráty, dále také informace o institucionálních a individuálních pronajímatelích a Platformě individuálních pronajímatelů. Viceprezident asociace Jan Rafaj vyjádřil podporu připravovaného zákona, ale poukázal i na další výzvy v oblasti nájemního bydlení.

NÁJEMNÍ BYDLENÍ / MÉDIA / Ceny nájmu stále rostou a úrokové sazby hypoték se snižují. Lidem žijícím v nájmu se bydlení zdražuje více než těm, kteří bydlí ve vlastním. To vede i k tomu, že lidi v nájmu jsou více nuceni šetřit a to zejména na potravinách, spotřebním zboží a rekreaci. Zpomalil růst nájmu by podle Daniela Prokopa z PAQ research pomohla daňová opatření, která by vlastníky motivovala své prázdné byty pronajmout. Nebo zamezení řešení krátkodobých pronájmů. Více se dočtete v článku [Nájemníkům bydlení zdražuje rychleji než vlastníkům, ukazují data](#). Trend se ale může změ-

nit na irozhla.cz.

DLUHY / Člověk v tísní představil **nový Index odpovědného úvěrování, který srovnává spotřebitelské půjčky.** ČvT porovnal více než 30 úvěrů, které hodnotí pomocí 14 parametrů. Ty pokrývají náklady, transparentnost, klientskou vstřícnost a prověřování úvěruschopnosti. Výsledkem je žebříček od nejlépe hodnocených produktů až po ty, kterým je lepší se vyhnout. Z průzkumu ČvT vyplývá, že až trojnásobně můžete přeplatit roční padesátitisícovou půjčku, pokud nebudete pozorní při podpisu úvěrové smlouvy. Půjčka s pravidelnými splátkami je lepší volbou než úvěrový limit s minimální splátkou, který vás obvykle vyjde draž. Vyhněte se půjčkám na IČO, a pokud nevyházíte s penězi, nejdříve si ověřte, zda nemáte nárok na příspěvek na bydlení či jinou pomoc od státu. Více se dozvíte na stránkách **Člověka v tísní.**

JUSTICE / UDÁLOST / V listopadu proběhl **Týden restorativní justice**, který si kladl za cíl oslavovat koncept restorativní justice a současně ho hlouběji představovat široké veřejnosti. A to pomocí besed, promítání relevantních materiálů, setkání odborníků a sdílení příkladů dobré praxe. Celá událost probíhala pod záštitou Institutu pro restorativní justici. V rámci tohoto týdne byla promítána dokumentární videa z cyklu **Z očí do očí.** Celý koncept restorativní justice můžete lépe pochopit i díky podcastu **Vysílač**, který svůj listopadový díl s mluvčí Institutu pro restorativní justici Petrou Sokol Maňasovou a s Petrem Aghou z katedry politikologie a sociologie Právnické fakulty UK věnoval složitým otázkám spravedlnosti, problémům současné justice, ale třeba i tomu, jak fungují restorativní přístupy, a kde všude je lze aplikovat.

JUSTICE / MÉDIA / V listopadu vyšel **nový díl podcastu Zátíší**, který vychází na Rádiu 1. Hostkou pořadu byla ředitelka pro inovace a rozvoj **RUBIKON**

Centra Lenka Ouředníčková. V podcastu se dozvíte **proč má Česko ve věznicích jeden z nejvyšších podílů žen v rámci evropské sedmadvacitky?** Když už se ženy do věznice dostanou, na co se mají připravit? Jak se věznicích žije? Je možné se tam vzdělávat, pracovat? Co jsou to komunitní věznice? Jak je těžké se po vykonání trestu vrátit do běžného života? A kdyby vám informace z podcastu nestačily, tak **RUBIKON CENTRUM** vytvořil i informativní videa, například o tom, co dělat při nástupu do vězení. O videích se můžete více dočíst například na stránkách iRozhlasu: **Co dělat při nástupu do vězení? Hlavní je hygiena, hotovost a tabák**, radí ženám organizace Rubikon.

VĚZEŇSTVÍ / ZÁVISLOSTI / Česko se potýká s jedním z nejvyšších počtů lidí ve věznicích na počet obyvatel. Podle odborných odhadů **užívá návykové látky až 70 % vězňů.** Recidiva se dlouhodobě pohybuje mezi 60 a 70 %. ČR se řadí na přední místa v žebříčku zemí EU. Přitom podpora při přípravě na propuštění vězňů i pomoc v prvních chvílích poté, kdy opustí brány vězení, je zcela klíčová. Organizace **SANANIM** zavádí inovativní způsoby léčby závislostí do českých věznic, aby se do nich propuštění již nevraceli. **Asociace poskytovatelů adiktologických služeb** a dalších šest organizací včetně SANANIMu zahájily novou informační kampaň **Práce za mřížemi.** Jejím cílem je přiblížit odborné i laické veřejnosti situaci lidí se závislostí v českých věznicích, jejich podporu při přípravě na propuštění i náročnost prvních chvíl poté, kdy opustí brány vězení.

PARTICIPATIVNÍ BYDLENÍ / UDÁLOST / Na začátku prosince proběhla na FA ČVUT **konference projektu Participativní bydlení**, kde jste se mohli dozvědět výsledky výzkumu participativního bydlení, seznámit se s metodikou pro obce a obyvatele participativního bydlení, dozvědět se o spolupráci mezi projektem a obce-

mi. Více o projektu [zde](#).

BEZDOMOVECTVÍ / PUBLIKACE / V listopadu vyšla **nová kniha Bez předsudků.** Knihu napsali a vydali lidé z organizace **Místní místním (MM)**, jejíž hlavní náplní je vytváření solidární sítě, která spojuje podniky poskytující zdarma základní služby jako je voda, toaleta, káva, oběd a oblečení pro lidi bez domova. Publikace **Bez předsudků** přináší následující témata: obsahuje definici bezdomovectví, kontext a počty lidí bez domova v ČR a Evropě, příčiny bezdomovectví a bariéry, které v naší společnosti lidem v nouzi stojí v cestě k tomu, aby se jim žilo lépe. Pojednává o hodnotách MM a dobré praxi Solidární sítě MM jakožto funkční sociální inovace, včetně příběhů lidí bez domova nebo evaluace ze zjišťování jejich potřeb. Posledními kapitolami jsou praktické informace o tom, jak lze vytvářet sociální inovace nebo jak může veřejnost pomoci a podpořit lidi bez domova a v nouzi v daném sousedství. Více se o knize můžete dočíst například [na stránkách Gender studie.](#)

BEZDOMOVECTVÍ / OCENĚNÍ / Poprvé v ČR v se v prosinci udělovala ocenění za ochranu a prosazování lidských práv. **Cenu vládní zmocněnkyně pro lidská práva získalo 18 lidí a organizací v šesti kategoriích.** Cenu jim předala osobně Klára Šimáčková Laurenčíková na základě výběru šestičlenné poroty z téměř stovky nominovaných. Cenu za inovace získala Ester Pacltová z organizace Místní místním za zlepšování života lidí bez domova. Cenu za dobrovolnictví má mj. zakladatelka Dobrovolnického centra v Ústí nad Labem Lenka Vonka Černá, které se v předchozích letech spolu s námi věnovalo i projektu Housing First. Mezi další oceněné patří třeba Zdeněk Ryšavý z organizace Romea, ředitelka organizace proFem Jitka Poláková, Lukáš Pulka z organizace Mongaguá za podporu sportování dětí z vyloučených lokalit, Viktor Heumann ze spolku Trans*parent či

zástupce ukrajinské menšiny Bohdan Rajčinec. Více se o ceně i jednotlivých laureátech dočtete na stránce **Vlády ČR.**

SENIORI / MÉDIA / Na stránkách iRozhlas vyšel článek **U seniorů roste počet sebevražd**, výrazně ohroženější jsou muži. Duševní potíže se často přehlíží, který pojednává o nárůstu počtu sebevražd mezi lidmi seniorského věku. Mezi nejčastější důvody proč si lidé vyššího věku sáhnou na život patří fyzická nemoc a duševní potíže, ale nezanedbatelnou roli hrají i existenční potíže, proto je důležité, aby těmto lidem kromě zdravotní, terapeutické péče a krizové intervence bylo poskytnuto i odborné poradenství (například v oblasti bydlení a dávkového systému) a nabídnuta jim komplexní pomoc.

DOMÁCÍ NÁSILÍ / MÉDIA / 25. listopadu je mezinárodním dnem proti násilí na ženách. Násilí v blízkých vztazích je často příčinou bytové nouze a může vést až k bezdomovectví. Podle světových průzkumů zažila odhadem každá třetí žena na světě fyzické nebo sexuální násilí, jehož se dopustil muž. O tom, co mohou dělat muži proto, aby násilí na ženách ubývalo, se dočtete v článku na severu idne.cz: **Násilí zažila každá třetí žena. Bez mužských hlasů není změna možná, apeluje expert.** Dále 25. listopadu začala kampaň „16 dnů aktivismu proti násilí založenému na pohlaví“, která byla zakončena na Den lidských práv 10. prosince. Tuto kampaň začali aktivisté a aktivistky při zahájení Women's Global Leadership Institute v roce 1991. Každý rok ji nadále koordinuje **Center for Women's Global Leadership.** Je používána jako strategie organizování jednotlivci a organizacemi po celém světě, aby vyzývali k prevenci a odstranění násilí vůči ženám a dívkám. Na stránkách **Hlas proti násilí** se můžete dočíst i čísla o násilí na ženách v ČR.

DOMÁCÍ NÁSILÍ / OCENĚNÍ / Šestnáctý ročník soutěže **Regiostars Awards** zná své vítěze. Při slavnostním předávání cen v Ostravě vyhlásila eurokomisařka Elisa Ferreira nejlepší projekty financované z fondů EU. Do celkem šesti kategorií se letos přihlásilo rekordních 228 projektů. Z nich Evropská komise vybrala 30 finalistů, mezi kterými byly také čtyři české projekty. Absolutním vítězem v kategorii Sociální a inkluzivní Evropa se stal český projekt **ProFem 2.0**, který představuje výrazný posun v podpoře obětí domácího, sexuálního a jiných forem násilí.

DOMÁCÍ NÁSILÍ / MÉDIA / Kde začínají a končí hranice lásky? To vnímá každý jinak. Organizace **ACORUS** natočila se studenty Pražského humanitního gymnázia **video spot**, který poukazuje na to, jak tenká může **hranice domácího násilí** být. V listopadu byl také zveřejněn na stránkách časopisu Sociální práce článek Jaroslavy Chaloupkové, ředitelky Centra pro osoby ohrožené domácím násilím **ACORUS**, který pojednává o **standardech kvality specializovaných služeb pro oběti domácího a genderově podmíněného násilí**.

DOTACE / SOCIÁLNÍ PODNIKY / Národní rozvojová banka ve spolupráci s MPSV vyhlásila **výzvu pro předkládání projektů v rámci programu S-podnik plu**. Od dubna 2024 bude banka poskytovat bezúročné úvěry začínajícím i stávajícím sociálním podnikům. Sociální podniky získají tak přístup k financování svých projektů zaměřených na zahájení nebo rozvoj podnikání. Více se dozvíte **na stránkách Národní rozvojové banky** nebo v **tiskové zprávě MPSV**.

ZDRAVOTNÍ A SOCIÁLNÍ SYSTÉM / MÉDIA / Na stránkách www.vozejkov.cz vyšel rozhovor s Miroslavem Luczkou o tom, jak funguje case management na Praze 7. V rozhovoru se můžete dočíst o limitech case managementu v českém prostředí, které jsou dány

absencí legislativního propojení zdravotního a sociálního systému. Článek tak může být podnětem k hlubší meziresortní spolupráci a apelem na multioborovost podpory. Článek najdete zde: **V Česku chybí propojenost mezi zdravotním a sociálním systémem**, říká vedoucí odboru sociálních věcí Prahy 7.

PRÁVA NÁJEMNÍKŮ A NÁJEMNIC / MÉDIA / Organizace **Romodrom tvoří sérii informativních videí o bydlení**. V minulosti se věnovali tomu, jak by (ne)měla vypadat prohlídka bytu, zda si může nájemce zavát do bytu návštěvy a jaké, jestli si nájemníci mohou porídit bez svolení domácí zvíře a zatím poslední listopadové video se věnuje tématu **zda mohou nájemníci v bytech kouřit**.

PENÍZE / ŘEŠENÍ BYTOVÉ NOUZE / Od listopadu startuje **Nadační fond Karlovarského kraje**, který významně přispěje k zabydlování rodin s dětmi v kraji! První okruh podpory nadačního fondu bude směřovat k podpoře zabydlování rodičů s dětmi z azylových domů.

ŘEŠENÍ BEZDOMOVECTVÍ / PRAHA / MÉDIA / *Když v zimě v roce 2019 umrzlo několik lidí bez domova, politici tehdejší pražské koalice přemýšleli, jak zlepšit zimní opatření pro lidi bez přístřeší. Nakonec vzali dvacet bytů z městského fondu a rozhodli se vyzkoušet, co se stane, když ty nejohroženější prostě zkusí vrátit do běžného života.* Přečtěte si velmi podrobný článek na Seznam Zprávách o tom, jak se v Praze úspěšně pilotoval přístup Housing First: **Dali jim byty, aby nezmrzli na ulici. Jak jsou na tom po letech?**

ZÁVISLOST / MÉDIA / Od října vychází na Aktuálně.cz **pětidílný seriál o závislosti na alkoholu** a o tom, jak z ní ven. Pořadem provází redaktorka Klára Elšíková s recovery koučkou Zuzanou Nott. Podcast se jmenuje **Na plech** a v jednotlivých dílech se věnuje tématům: 1) **Jak poznáme, že jsme**

závislí, kdy vyhledat pomoc a jaké základní kroky udělat pro úspěšnou abstinenci, 2) **co se začne dít, když závislý člověk přestane pít, proč je abstinence jen začátek cesty a jak přistupovat k nepříjemným pocitům, které začnou vyplouvat na povrch**, 3) **říkat na rovinu, co za abstinencí stojí, jaké reakce okolí očekávat a jaké věty používat, když se nechceme svěřovat s reálným důvodem**, 4) **opětovné napití neboli relaps a recidiva. Jak se v případě recidivy zachovat a jak ji vnímat**, 5) **abstinence z dlouhodobého hlediska. Jak se promění život člověka, který abstinguje několik let. Vliv na fyzickou, psychickou a duchovní stránku**.

ZÁVISLOST / MÉDIA / V září **Společnost Podané ruce** jako první v České republice spustila provoz **mobilní aplikační místnosti**. V listopadu vydat text, který přináší a pozitiva této služby přibližuje laikům. Aplikační místnosti jsou odbornou adiktologickou službou, která slouží zejména k prevenci předávkování a prevenci fatálního průběhu předávkování. Obdobné programy fungují už v 90 zemích světa. Program navíc slouží také veřejnosti – cílem pracoviště je minimalizovat užívání drog na veřejnosti a přispět tak ke zkvalitnění prostoru v okolí lokalit, kde k užívání drog dochází. Celý článek si můžete přečíst **zde**.

ADVOKACIE A PROSAZOVÁNÍ ZMĚN / MÉDIA / Vyšel další díl Ministerského jednorožce, tentokrát na téma **advokační strategie**. Advokační práce a systémová změna jsou termíny, které spolu jdou ruku v ruce. Bez advokační práce se těžko dosahuje systémových změn. Hostem pořadu byl Petr Machálek, konzultant a lektor působící v **Advokačním fóru Nadace OSF**.

TRAUMA / VZDĚLÁVÁNÍ / Nezisková organizace Society for All (SOFA) přináší nový **online kurz zaměřený na podporu dětí s traumatem** nazvaný **e-Lektra**. E-learning o trauma respektujícím přístupu je určen především

pro učitele a další profese, které pracují nejen ve školním prostředí s dětmi, jež se potýkají s následky traumatických zkušeností, takže se může hodit i sociálním pracovním a pracovníkům. Kurz je postaven především prakticky: jeho prostřednictvím zvyšuje SOFA informovanost o traumatu, jeho dopadech a potřebě citlivého přístupu k traumatizovaným dětem. Více informací naleznete na stránkách **Society for All**.

HOUSING FIRST / MÉDIA / V listopadové příloze **Sustainable časopisu Heroine** vyšly články od Saši Uhlové: **Nevěřila jsem, že by takové štěstí ještě mohlo přijít a rozhovor Táni Zabloudilové s Barborou Bírovou z Platformy pro sociální bydlení: Každý má právo na důstojné bydlení**. Saša Uhlová na příkladě dvou zabydlených lidí ukazuje přínosy Housing First programů a vysvětluje na jakých principech fungují a společně s Honzou Mílotou z IQ Roma servis se zamýšlí nad budoucností sociálního bydlení v ČR. V rozhovoru s Bárou Bírovou se dočtete o historii zavádění Housing First v Brně, o inovativních přístupech ukončování bezdomovectví v Praze a o chystaném Zákonu o podpoře v bydlení a o jeho limitech.

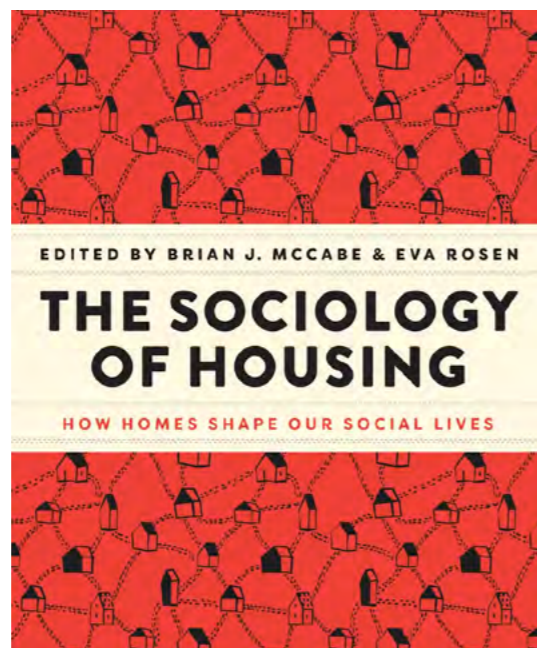
FUNDRAISING / Listopad a začátek prosince jsou také plné výzev k dárcovství. Organizací, které pomáhají lidem v bytové nouzi, bez domova, přeživším domácího násilí apod. je nespočet a všechny si zaslouží podporu. Hodně z nich se zapojilo do události **Giving tuesday**, kde si můžete vybrat, koho byste chtěli finančně obdarovat. ■

Novinky ze světa

UDÁLOST / Ve dnech 17. – 18. června se bude ve Vídni konat **FEANTSA Forum 2024**, každoroční vlajkovou lodí Evropské federace národních organizací pracujících s lidmi bez domova, jež poskytuje prostor k diskusi nejnovější praxe, strategií, výzkumu a politik boje proti bezdomovectví. Již nyní se mohou účastníci*ice těšit na sekce věnované **dekriminalizaci bezdomovectví, participaci, energetické tranzici ve službách pro lidi bez domova, skrytému bezdomovectví, bezdomovectví LGBTI osob** a mnohé další. Událost je příležitostí pro síťování sociálních pracovníků*ic, zástupců*kyň poskytovatelů bydlení, politiků*iček, výzkumníků*ic a dalších z celé Evropy i mimo ni. Účastníci*ice budou mít také příležitost seznámit se s fungováním místních služeb a institucí pracujících s lidmi bez domova. Registrace na konferenci budou otevřeny na přelomu února a března.

PUBLIKACE / V Chicago University Press vyšla koncem října zásadní kniha k sociologii bydlení **The Sociology of Housing: How Homes Shape Our Social Lives** editovaná Brianem J. McCabem a Evou Rosen. Kniha na více než 430 stranách přináší 24 kapitol utříděných do čtyř sekcí: I. mechanismy nerovností v bydlení, II. nejistota a nestabilita bydlení, III. trhy s bydlením a nabídka bydlení a IV. bydlení, rasová segregace a nerovnost (náhled obsahu je k dispozici na webu). Autoři*rky jednotlivých kapitol k významu bydlení v našich životech přistupují z různých teoretických perspektiv a za využití různých metodologií. Kniha představuje svým systematickým pojetím dosavadní vrchol nové vlny sociologického (a obecně sociálně-vědného) zájmu o bydlení v USA, kterou – mez jinými – odstartoval před sedmi lety Matthew Desmond se svým oce-

ňovaným etnografickým zkoumáním reprodukce chudoby prostřednictvím nucených vystěhování (Evicted: Poverty and Profit in the American city). I když s jednou výjimkou kapitoly vychází z výzkumů ve Spojených státech, stane se kniha jistě základní literaturou pro sociology bydlení a (snad také) tvůrce politik bydlení i jinde ve světě (včetně Evropy). Nemá totiž obdoby.

VÝZKUM / LGBTQ+ / Nová studie FEANTSA odhaluje **alarmující míru LGBTI bezdomovectví v Evropě**. Evropská asociace národních organizací pracujících s lidmi bez domova (FEANTSA) v listopadu společně s ILGA Europe (evropskou frakcí Mezinárodní lesbické, gay, bisexuální, trans a intersex asociace) představila zásadní zprávu zabývající se bezdomovectvím LGBTI osob. Zpráva využívá údaje z průzkumu LGBTI II, který v roce 2019 provedla Agentura Evropské unie pro základní práva (FRA), a osvětluje problémy, s nimiž se potýkají osoby LGBTI, které se potýkají s bezdomovectvím. Průzkum odhalil vysoké procento problémů s bydlením v komu-

nitě LGBTI. Znepokojivý je fakt, že 20–40 % lidí bez domova tvoří LGBTI osoby. K této zranitelnosti přispívají faktory, jako je odmítání ze strany rodiny, chudoba a diskriminace. Zpráva vyzývá k cíleným politikám a službám, které by tyto problémy řešily, a zdůrazňuje potřebu uznání a řešení šitých na míru v rámci širšího diskurzu o bezdomovectví. Celá zpráva v angličtině je k dispozici [zde](#).

UKONČOVÁNÍ BEZDOMOVECTVÍ / V Rakousku plánují do září 2024 zabydlet 1000 lidí bez domova. Rakouské ministerstvo sociálních věcí podpořilo grantem ve výši 6,6 milionu eur nový projekt Housing First Österreich organizace BAWO (Spolková pracovní skupina pro pomoc lidem bez domova). Neziskové bytové organizace se zavázali v příštím roce pro projekt poskytnout 512 finančně dostupných bytů. Podporu v bydlení budou zabydlovaným lidem poskytovat sociální pracovníci 25 poskytovatelů sociálních služeb ze sedmi spolkových zemí. Aktuální projekt navazuje na předchozí úspěšný projekt, v rámci kterého bylo zabydleno 560 osob (zejména žen a jejich dětí) do 1100 bytů. Více informací najdete v [tiskové zprávě](#).

UDÁLOST / PUBLIKACE / Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) uspořádala koncem listopadu v Paříži mezinárodní workshop Preventing homelessness and securing long-term housing solutions (Prevence bezdomovectví a zajištění dlouhodobého bydlení). Při této příležitosti **představila OECD draft svého toolkitu pro boj proti bezdomovectví**. Chystaný toolkit je přehledně uspořádán do devíti stavebních bloků, rozčleněných dále do tří úrovní. První úroveň (design politik a monitoring) zahrnuje bloky věnované obsahu a procesu strategického plánování, důležitosti definice bezdomovectví a sběru dat a zahrnutí systematického monitoringu a evaluace do utváření politik. Druhá úroveň (implementace politik) zahrnuje prioritizaci prevence, zajiš-

tění dlouhodobých řešení založených na bydlení a rozšiřování Housing First programů a dalších Housing-led přístupů a poskytování nízkoprahových, na míru šitých, komplexních služeb. Třetí úroveň (řízení politik) zahrnuje mobilizaci finančních zdrojů, zajištění dobrého vládnutí (Good governance) a politické ekonomie reformy směřující k ukončování bezdomovectví. Cílem toolkitu je poskytnout tvůrcům politik a poskytovatelům služeb vodítka k formulaci politik ukončování bezdomovectví založená na důkazech (evidence-based). Draft je nyní ve fázi připomínkování. Po představení draftu toolkitu následovaly prezentace rozdělené do čtyř bloků. Hned tři bloky byly věnovány prevenci bezdomovectví, což ukazuje na stále větší význam, který je v mezinárodním kontextu v posledních letech prevenci přikládán. První z bloků se soustředil na prevenci zaměřenou na ohrožené skupiny (Upstream prevention), konkrétně na identifikaci a podporu mladých lidí, kteří zakoušejí konflikty ve svých rodinách a dále na osoby opouštějící instituce. Druhý z bloků byl věnován využití velkých dat (big data) a prediktivních analytických nástrojů k lepší identifikaci osob, jež jsou ohroženy bezdomovectvím, a následnému lepšímu zacílení podpory. Třetí blok se zaměřil na krizovou prevenci (Crisis prevention), jejímž cílem je poskytnout individualizovanou podporu lidem, u nichž je pravděpodobné, že v dohledné době přijdou o střechu nad hlavou – zejména lidem, kterým hrozí nucené vystěhování (evikce). Konečně – poslední blok byl věnován rozšiřování nabídky dlouhodobých řešení v oblasti bydlení. Svoje zkušenosti, výzkumy a politiky prezentovali přední experti z Anglie, Austrálie, Dánska, Finska, Francie, Chile, Irska, Kanady, Německa, Polska, Portugalska, Rakouska, Spojených států, Walesu, Videozáznamy z prezentací, stejně jako jednotlivé powerpointové prezentace jsou k dispozici na [webu OECD](#).

Sociální bydlení podporované z IROP – platby v souvislosti s nájmem sociálního bytu

Druhý díl seriálu o sociálním bydlení ve výzvách IROP se věnuje problematice plateb souvisejících s nájmem sociálního bytu. Povinnost nájemníka hradit tyto platby je mimo jiné předmětem kontroly ze strany Centra pro regionální rozvoj České republiky (dále jen CRR nebo Centrum). Důvodem pro kontrolu je především to, že v sociálních bytech podporovaných z IROP je limitované nájemné, které je považováno za dostupné i pro lidi s omezenými příjmy. Limit nájemného je jedním z parametrů sociálního bytu. Existuje menšina poskytovatelů sociálního bydlení, kteří mají snahu obcházet tento limit vyžadováním různých plateb za služby, které nemají jednoznačnou souvislost s nájmem bytu, nebo které nájemníci přímo nespotřebávají a nemají z nich přímý užitek. Jsou to obvykle různá plnění, která se ve standardním nájemním vztahu promítají do tržního ná-

Markéta Stehlíková

manažerka projektu

Územní odbor IROP
pro Plzeňský kraj

www.crr.cz

jemného. Jde například o úhrady do fondu oprav či poplatky za správu nebo pojištění celého domu. Poskytovatel dotace musí zajistit, aby veřejné prostředky skutečně sloužily účelu, na který byly poskytnuty. Je proto povinen ohlídat, zda jsou splněny všechny parametry sociálního bydlení, tedy včetně limitovaného nájemného. Mnohdy je tato kontrolní činnost příjemci dotace vnímána jako zbytečně zatěžující, nicméně poskytovatel dotace se prostřednictvím Centra neomezuje jen na kontrolu a stanovování sankcí při pochybeních, ale poskytuje také podporu a poradenství. Příjemci dotace se mohou v případě pochybností obrátit na svého manažera projektu v CRR, který zajistí odpověď buď sám, nebo prostřednictvím sítě specialistů Centra.

Obecně je možné platby související s nájmem bytu rozdělit do 3 okruhů s tím, že v sociálních bytech není možné vyžadovat platbu tzv. jistoty (dříve kauce). Částka ve výši až 3násobku měsíčního nájemného totiž představuje pro cílovou skupinu často nepřekonatelnou překážku k získání bytu. Zmíněné okruhy tedy jsou

1. nájemné,
2. služby spojené s užíváním bytu,
3. úhrada drobných oprav a údržby bytu.

Jak bylo uvedeno výše, v sociálních bytech podporovaných z IROP je stanoven limit nájemného na 1 m² sociálního bytu. Tento limit vyhláší MMR na svých stránkách v dokumentu Nájemné v bytech, na jejichž výstavbu byla poskytnuta státní dotace¹. Limit je průběžně zvyšován v souvislosti s vývojem inflace, jestliže nárůst měsíčního úhrnného indexu spotřebitelských cen od posledního stanovení limitu překročí 5 %. Poslední přehodnocení růstu cenové hladiny bylo provedeno z dat za leden 2023. K 13. únoru 2023 vyhlásilo MMR upravený limit nájemného, který činí 84,70 Kč/m² podlahové plochy bytu. Často se poskytovatelé sociálního bydlení táží, jak se pro účely IROP výzev stanovuje podlahová plocha bytu. V aktuálních výzvách IROP 2 (tedy ve 25. a 26. výzvě) se postupuje čistě

podle Nařízení vlády č. 366/2013 Sb., o úpravě některých záležitostí souvisejících s bytovým spoluvlastnictvím (dále jen Nařízení), podle kterého je podlahová plocha bytu vymezena vnitřním lícem svislých konstrukcí ohraničujících byt. Jde tedy trochu nezvykle o celý vnitřek bytu včetně nosných i nenosných příček, ne o prostý součet ploch jednotlivých místností. V jiných výzvách IROP 1 byly připuštěny drobné odchylky od Nařízení, kdy bylo možné do podlahové plochy bytu započítat také plochu sklepní kóje nebo balkónu, terasy či lodžie, pokud byly tyto vnější prostory přístupny výhradně z konkrétního bytu a z jejich plochy se platil nájem. Je třeba, aby podlahová plocha bytu byla stanovena přesně se zaokrouhlením na jedno desetinné místo. K překročení limitu nájemného může totiž dojít i chybným výpočtem podlahové plochy, pokud je výsledek výpočtu vyšší než ve skutečnosti. Podlahovou plochu spolehlivě určí například projektant z projektové dokumentace.

Nájemné nepředstavuje příliš spornou část plateb. Jinak je tomu ale u úhrad za služby spojené s užíváním bytu. Zde se otevírá široká škála problémů, kdy určení, zda jde nebo nejde o službu spojenou s užíváním bytu, bývá často nejednoznačné. U některých služeb je možné nalézt právní názory pro i proti přenesení jejich úhrady na nájemníka. Pro zjednodu-

šení nepřehledné situace můžeme sáhnout k základním a navazujícím právním předpisům. Podle Zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále OZ), § 2247: platí, že (1) Strany si ujednají, která plnění spojená s užíváním bytu nebo s ním související služby zajistí pronajímatel; schází-li takové ujednání, použije se ustanovení odstavce 2. (2) Pronajímatel zajistí po dobu nájmu **nezbytné služby. Má se za to, že nezbytnými službami jsou dodávky vody, odvoz a odvádění odpadních vod včetně čištění jímek, dodávky tepla, odvoz komunálního odpadu, osvětlení a úklid společných částí domu, zajištění příjmu rozhlasového a televizního vysílání, provoz a čištění komínů, případně provoz výtahu.** V každém domě může být rozsah nezbytných služeb různý. Jak bylo uvedeno v § 2247 odstavci 1 OZ, pronajímatel a nájemce se mohou dohodnout na poskytování dalších služeb. Půjde třeba o platbu za vyhrazené parkovací stání (pokud nájemník vlastní automobil a chce stání využívat), provoz schodišťových plošin pro osoby se sníženou pohyblivostí apod.

Dalším důležitým vodítkem je to, zda nájemníci službu přímo spotřebovávají a mají z ní přímý užitek. Pokud tomu tak není, nesmí pronajímatel přenášet její úhradu na nájemníka. Jak bylo uvedeno v úvodu, není možné, aby pronajímatel předepisoval nájemníku k úhradě nad rámec nájemného platby do fondu oprav či poplatky za správu nebo pojištění celého domu.

Kamenem úrazu může být mechanismus úhrad za služby. Zde si musíme vzít k ruce další právní předpí, a to **Zákon č. 67/2013 Sb.**, kterým se upravují některé otázky související s poskytováním plnění spojených s užíváním bytů a nebytových prostorů v domě s byty (dále jen Zákon 67). V úvahu přicházejí 2 doporučené a 1 nedoporučený postup, kterým je placení nákladů paušální částkou. Možnost plateb za služby paušální částkou není

pro sociální byty vhodná. Kontrola Centra se totiž zaměřuje i na to, zda úhradou služeb nedochází k obcházení limitu nájemného. U paušálu se totiž neprovádí k vyúčtování za poskytnuté služby a nejde tak prokázat, že nájemník na službách nic nepřepláčí a hradí jen skutečně spotřebovaná množství. I pokud si pronajímatel sjedná s nájemníkem sociálního bytu platbu paušální částkou, pro kontrolní orgán pak stejně musí prokázat jaké byly reálné náklady služby, co skutečně platil nájemník a zda pronajímatel nevybral víc, než kolik služby stály.

Naopak doporučené postupy úhrady nákladů za služby jsou přímé placení nákladů služeb a placení záloh. Drtivá většina pronajímatelů požaduje po nájemních placení záloh, což umožňuje přímo ustanovení § 4 Zákona 67. Tyto zálohy by však neměly být nepřiměřené, pokud o jejich výši nedojde k dohodě mezi nájemníkem a pronajímatelem, stanoví je jednostranně pronajímatel jako měsíční podíl ročních nákladů za služby z uplynulého roku nebo zúčtovacího období, anebo z předpokládaných cen běžného roku. Mechanismus stanovení záloh také podléhá kontrole Centra, ta se zaměřuje hlavně na vybírání nepřiměřeně vysokých záloh, z nichž pronajímatelé předpokládají hradit případné nedoplatky na nájemném. Tento postup není v sociálním bydlení v IROP možný, šlo by o období zakázané kauce.

Zaplacené zálohy se po uplynutí zúčtovacího období musí porovnat se skutečnými náklady služby, poté dojde k vyrovnání případných nedoplatků nebo přeplatků. Úhradu nedoplatků Centrum nekontroluje, vypořádání přeplatků nájemníkovi ale ano (vyžadujeme doklad o vrácení přeplatků), opět z důvodu kontroly neobcházení limitu nájemného.

Skutečná spotřeba služeb se dá snadno zjistit z vyúčtování poskytovatele služeb. Problém může nastat v okamžiku, kdy nájemník začne užívat byt

v průběhu zúčtovacího období a není mu proto možné předepsat k úhradě veškerou spotřebu daného období. Centrum doporučuje v tomto případě objektivním způsobem zjistit a doložit skutečnou spotřebu nájemníka. To je možné například následujícím postupem. Při uzavírání nájemních smluv zjistíme aktuální stav měřících zařízení (vodoměrů, plynoměrů, elektroměrů). V každém vyúčtování například plynu je uveden stav plynoměru na začátku a na konci zúčtovacího období. Rozdílem mezi stavem plynoměru při převzetí bytu a na konci zúčtovacího období zjistíme skutečnou spotřebu plynu za dobu trvání nájmu v m³. Použijeme vzorec přepočtu spotřebovaných m³ na kilowatthodiny (uvedený ve vyúčtování), spotřebu v kWh vynásobíme průměrnou cenou za kWh (ta je opět zjistitelná z vyúčtování). Dále připočteme měsíční paušální sazbu za distribuci a ostatní služby, přidáme DPH a máme reálnou spotřebu nájemníka. Stejně postupujeme při ukončení nájemní smlouvy v průběhu zúčtovacího období. Poskytovatele služeb je také možné požádat o mimořádné zúčtování na začátku i na konci nájemní smlouvy, čímž se vyhneme komplikovanému přepočítávání.

Posledním typem úhrad, které v souvislosti s nájmem bytu přicházejí v úvahu, jsou úhrady drobných oprav a údržby bytu. Zde je potřeba brát v úvahu především fakt, že se jedná o bydlení pro sociálně znevýhodněné nájemníky, vybavení bytu bylo podpořeno z dotace a je povinností příjemce takto pořízený majetek zachovat. Poskytovatel dotace preferuje náklady na údržbu a opravy bytu hradit z řádného nájemného. Nelze vybírat zálohy na tyto výdaje, nájemník platí jen skutečnou výši případných oprav / drobné údržby. Buďto opravu / údržbu nájemník sám zajistí a uhradí, nebo toto zajistí pronajímatel a dá to nájemníku k úhradě na základě konkrétní faktury nebo jiného dokladu dokazujícího skutečnou výši úhrady.

Tento doklad pronajímatel uschová pro případ kontroly.

Právní úprava chrání nájemníka před případnými nepřiměřenými částkami při hrazení drobných oprav nebo údržby bytu. Pojmy drobné opravy a údržba bytu vymezuje OZ v § 2257: (1) Pronajímatel udržuje po dobu nájmu byt a dům ve stavu způsobitelném k užívání a (2) Nájemce provádí a hradí pouze běžnou údržbu a drobné opravy související s užíváním bytu. Co se konkrétně rozumí drobnými opravami a údržbou definuje **Nařízení vlády č. 308/2015 Sb.**, o vymezení pojmů běžná údržba a drobné opravy související s nájmem bytu. Zde jsou v § 2 jsou vyjmenovány příklady typických úkonů při běžné údržbě bytu, v § 3 jsou definovány drobné opravy, § 4 pak drobné opravy vymezuje věcně (např. každoroční servisní prohlídky, čištění a seřízení plynového kotle může být, coby běžná údržba, hrazena nájemníkem, ale revize plynového kotle jednou za tři roky, kterou musí právnické osoby ze zákona provádět, již není běžnou údržbou a jejich úhrada nemůže být převedena na nájemníka), § 5 a 6 stanovují finanční limity za 1 opravu (max. 1 000 Kč) a za rok (max. 100 Kč/m² podlahové plochy bytu²). Od tohoto limitu výše už oprava není drobná a její provedení jde na účet pronajímatele.

Poslední poznámka se bude týkat úpravy smluvních pokut, které může pronajímatel zanést do nájemní smlouvy. Novela občanského zákoníku platná od 1. 7. 2020 vypustila smluvní pokuty ze zakázaných ustanovení nájemní smlouvy. I zde ale platí ochrana nájemníka zakotvená v ustanovení § 2239: Nepřihlíží se k ujednání ukládajícímu nájemci povinnost, která je vzhledem k okolnostem zjevně nepřiměřená. Výše smluvní pokuty je spolu pro nás nerelevantní jistotou upravena v § 2254 OZ, kde je uvedeno, že jistota a právo na zaplacení smluvní pokuty nesmí v souhrnu přesáhnout trojnásobek měsíčního nájemného.

2. Podlahová plocha bytu je pro účely Nařízení vlády 208/2015 stanovena odlišně od Nařízení vlády č. 366/2013 Sb. Viz § 6 odst. 2 Nařízení vlády č. 208/2015.

Ustanovení § 2239 by mohlo být zastřešujícím mottem celého článku. Sociální byty kladou na pronajímatele četné nároky, musí dostát mnoha povinnostem od výběru způsobilých nájemníků, přes zajištění sociální práce až k zajištění správného vyúčtování služeb a zjištění jejich reálné spotřeby. Právě přiměřenost by měla být hlavním hlediskem, je třeba mít na mysli, že sociální bydlení je určeno pro cílovou skupinu potýkající se s celou řadou znevýhodnění (včetně nízkých příjmů) a nelze jim předepisovat k úhradě platby za všechny produkty a služby, které z podstaty věci má zajistit a uhradit vlastník nemovitosti.

Ilustrační foto
Fotka od mh-grafik z Pixabay

Podpora žen bez domova s komplexními potřebami

Josef Hawel

Konzultant sociálního bydlení v projektu Podpora sociálního bydlení a jeho systémové zavádění v ČR (MPSV)

Ve svém článku shrnuji poznatky, které jsem nabytl při čtení metodických materiálů o práci s ženami bez domova, které vznikly v posledních letech ve Velké Británii. Nejprve shrnuji, v čem se ženské bezdomovectví liší od toho mužského a následně předkládám seznam principů, které se při práci s ženami s komplexními potřebami osvědčily některým britským organizacím.

Ještě před sedmi lety se myšlenka, že bezdomovectví žen je významný evropský společenský problém, setkávala s nedůvěrou (Bretherton a Mayock 2021). Neexistovala kvalitní data a docházelo k nepochopení specifík ženského bezdomovectví, a tudíž i k chybám v jeho měření. A ačkoliv ženy bez domova nejsou homogenní skupinou a každá z žen v bytové nouzi má svůj vlastní příběh a své potřeby podpory, tak dnes již můžeme říct, že zkušenosti žen s bezdomovectvím jsou genderově podmíněné a ženy se do bezdomovectví dostávají většinou odlišnými způsoby než muži, mají specifické potřeby, často čelí jiným problémům a jinak se s bezdomovectvím vyrovnávají. A i když ženské bezdomovectví můžeme dále dělit na další podskupiny podle odlišných potřeb podpory, jako jsou bytová nouze mladých žen, starých žen, romských žen, uprchlic, trans žen, žen opouštějících výkon trestu, žen se zdravotním handicapem, samoživitelek, tak u velké části žen bez domova můžeme nalézt společné charakteristiky.

Počty žen jsou v různých sčítáních lidí bez domova často podhodnocené, protože se tyto výzkumy příliš zaměřují na lidi přespávající na ulici v centrech měst, kteří jsou vizuálně identifikovatelní jako lidé bez domova a na lidi, kteří využívají různé krizové služby pro osoby bez domova (noclehárny, azylové domy, komunitní centra apod.). V některých státech navíc nejsou pobytové služby pro přeživší domácího násilí započítávány do statistik bezdomovectví a s čísly od těchto služeb se ve statistikách nepracuje. Z výzkumů víme, že většina žen s vyhledáním pomoci otálí a často se na podpůrné služby neobrací vůbec nebo až v krajních případech a mnohem později než většina mužů. To je dáno i tím, že hodně služeb pro lidi bez domova, které jsou určeny jak ženám tak mužům, jsou ve skutečnosti více přizpůsobeny potřebám mužů, kteří si o pomoc říkají dříve a častěji, a tudíž jich je ve službách více. Dalším důvodem může být i to, že ženy přespávající u příbuzných, přátel, v přelidněných bytech, žijící s násilným partnerem apod. Pro mnoho služeb nemusí splňovat cílovou skupinu člověka bez domova, a tak jim mohou být tyto služby odpírány. Přitom pro ženy je nejisté a nevyhovující bydlení daleko častější forma bezdomovectví než život na ulici. To, že není dostatek služeb, které by byly uzpůsobeny ženám bez domova, vede k tomu, že ženy existující služby nenavštěvují, tudíž je často nezachytí výzkumy a statistiky, což v konečném důsledku v mnoha zemích vede k tomu, že na ženské bezdomovectví se vynakládá daleko méně finančních prostředků než na to mužské. Ukazuje se, že je potřeba dělat více kvalitativních výzkumů,

kteře pomohou pochopit trajektorie ženského bezdomovectví, a tím přispět ke zlepšení metodologie sběru dat u kvantitativních výzkumů zaměřených na počty lidí bez domova. Rovněž je třeba ve službách pro lidi bez domova více zohledňovat potřeby žen a zakládat služby, které budou pouze pro ženy. Dále se ukazuje jako klíčová větší spolupráce mezi službami pro lidi bez domova a službami, které poskytují podporu přeživším násilí v blízkých vztazích. Lepší znalost bezdomovectví žen a větší využívání služeb pro lidi v bytové nouzi ženami může podpořit přesnější výsledky sčítání žen bez domova, a tím i zlepšit financování služeb určených pro ženy a napomoci k efektivnějšímu ukončování bezdomovectví žen.

Pro ženské bezdomovectví je charakteristické, že je skoro vždy spojeno s opakovaným zážitkem násilí od blízkých mužů (nejčastěji od partnerů, ale i od otců, synů nebo jiných rodinných příslušníků). Toto násilí od nejbližších lidí často vede ke sníženému sebevědomí, poklesu sebeúcty, nedůvěře k ostatním a časem mnohdy přerůstá v komplexní trauma. Obzvláště, když jsou důsledky násilí spojeny i se ztrátou primární péče o jejich děti nebo když jsou ženy vystaveny násilí již v dětství. Komplexní trauma výrazně zvyšuje riziko duševního onemocnění a je často spojeno s rizikovým užíváním psychoaktivních látek. Nedůvěra a nízké sebevědomí mohou být důvodem, proč ženy nevyhledávají pomoc u sociálních služeb (a jejich bezdomovectví je skryté), kvůli tomu se do služeb nedostávají vůbec anebo až v momentě, kdy je jejich situace velmi vážná a jejich problémy komplexní. Závažnost jejich problémů zase zapříčiňuje to, že jsou ženy službami často vnímány jako problémové a nespolupracující a následně jimi propadají, to opět prohlubuje jejich nedůvěru v tyto služby.

Na základě četby britské literatury jsem určil následující výčet specifík ženského bezdomovectví: Ženy bez domova častěji zažívají násilí a zneužívání v blízkých vztazích, častěji pečují o děti nebo mají trauma z odloučení od svých dětí, častěji trpí komplexním traumatem, častěji se potýkají s problémy v oblasti duševního zdraví, jejich bezdomovectví je častěji skryté, mají větší nedůvěru vůči službám, častěji pracují v sex byznysu.

Specifika ženského bezdomovectví

Násilí

Násilí, kterému jsou ženy vystaveny, může mít mnoho podob. Může se jednat o fyzické, psychické, sexuální, ekonomické¹ nebo sociální násilí². Ženy mohou být nuceny do sňatků, být obětmi obchodu s lidmi a sexuálního vykořisťování, mohou být pronásledovány a obtěžovány. Ženy mohou setrvávat v násilném vztahu proto, aby nepřišly o bydlení. Takový vztah nemusí být nutně partnerský, někdy se ženy dostávají do situací, kdy je například zneužívá pronajímatel/podnájemník jejich bytu, který se dožaduje sexu a hrozí jim výpovědí nebo ne-prodloužením nájemní smlouvy, pokud mu nevyhoví. Domácí násilí často hraje významnou roli jak ve ztrátě bydlení, tak v odebrání dětí. Násilí není jen příčinou bezdomovectví, ale také jeho součástí. Ženy na ulici a v krizovém ubytování se stávají terčem násilí, loupeží a zneužívání, proto se často snaží vypadat jako muži, skrývají se nebo si najdou partnera - ochránce. V mnoha případech je tento ochránce zároveň násilníkem, který se na ženě dopouští násilí, včetně sexuálního násilí a nátlaku, ale chrání ji před jinými muži. Tito muži mohou ženám bránit v jejich zotavení, mohou podporovat jejich závislost a bránit jim v léčbě, protože jejich závislost je činí snáze manipulovatelnými a zranitelnějšími. Násilí se mohou samozřejmě dopouštět i ženy, obzvláště ženy, které trpí

1. Zamezení možnosti disponovat s finančními prostředky, zákaz získání zaměstnání.

2. Zamezení kontaktu s rodinou či přáteli, zákaz využívání komunikačních prostředků, sociální izolace.

komplexním traumatem mohou mít sklony k agresivnímu chování. Ne vždy však násilné chování ženy k partnerovi znamená, že žena není obětí domácího násilí. Žena může používat násilné chování vůči pachateli v sebeobraně nebo z frustrace. Skutečné původce násilí můžete často poznat podle toho, že mají moc vzniklé konflikty ukončit, mají situaci pod kontrolou a nevypadají vystrašeně. Podle výzkumu, který se věnoval bezdomovectví jednotlivců v Británii, zažilo násilí od partnera 61 % žen a 13 % mužů (Mackie a Thomas 2014). Podle jiných výzkumů se ukazuje, že ženy bez domova, které mají mnohačetné problémy, zažily nějaké násilí prakticky všechny. Není to tedy tak, že by muži nebyli nikdy přeživšími partnerského násilí a ženy nemohly být původci násilí, ale v naprosté většině případů je původce násilí muž a přeživší žena.

Jaké mohou být indikátory toho, že v páru bez domova může docházet k násilí?

Finanční ukazatele: 1) Přeživší násilí nemá u sebe žádné finanční prostředky, vše platí partner, 2) partner má u sebe kreditní kartu přeživší a vybírá z ní peníze on, 3) partner doprovází přeživší, když si jde pro sociální dávky nebo rovnou chodí dávky na jeho účet.

Drogy a alkohol: 1) Přeživší změnil styl užívání psychoaktivních látek, začne užívat větší množství nebo silnější látky, aby se vyrovnala se složitou situací, 2) přeživší najednou začne žebrať nebo pracovat v sex byznysu, aby měla na drogy pro sebe i partnera. Často to ale není její vůle, ale chce to po ní partner, 3) často je to původce násilí, kdo shání nebo prodává drogy a skrze příděly manipuluje s partnerkou. Náhlá abstinence může indikovat, že partner přeživší trestá a přestal jí drogy dávat.

Izolace: 1) Partner přeživší neustále volá a píše jí zprávy, 2) partner přeživší se chce účastnit všech jejich schůzek nebo ji od schůzek odrazuje. Partner chce mluvit za partnerku a nepustí ji ke slovu, 3) přeživší přestane využívat svůj byt a neustále je u partnera.

Popírání a sebeobviňování: 1) Přeživší často obviňují sebe za násilí, které je na nich páčáno, 2) přeživší omlouvají partnerovo násilí tím, že byl pod vlivem drog nebo že sám je přeživším násilí, 3) původci násilí často nepřijímají za své násilí odpovědnost a neuvědomují si dopady svého násilného chování na druhé. Zatímco přeživší, kteří se zachovají násilně, častěji svého chování litují a chápou ho jako selhání, za které mohou oni sami, a jsou k adresátovi násilí empatictí.

Mateřství

I nadále platí, že v mnoha rodinách má hlavní příjem domácnosti muž. Ženy mají často příjmy nižší a vykonávají více neplacené práce v domácnosti nebo jsou pouze v domácnosti, obzvláště, když jsou na rodičovské dovolené. To činí matky zranitelnějšími vůči vztahovým změnám a musí často velmi zvažovat, co je pro ně a pro jejich děti nejlepší a zdali si mohou dovolit opustit násilného partnera. Původci násilí mohou využívat děti ke kontrole a k manipulaci s partnerkou. V případě, že se ženy rozhodnou od násilného partnera i s dětmi odejít, tak se často musí odstěhovat³ do oblasti, kde nemají své podpůrné síť a kde jsou izolovány. Složitá situace uvnitř rodiny s násilným partnerem může vést k nadužívání psychoaktivních látek a k psychickým potížím, které se mohou projevit v zanedbávání rodičovských povinností. Opuštění násilného partnera může vést ke zhoršení finanční situace domácnosti, která může

3. Aby je partner nenašel a kde se jim zrovna podaří najít bydlení, které jsou schopné sami uplatit.

mít za důsledek bydlení v nevyhovujících podmínkách ubytoven nebo dočasné přebývání v přelidněných bytech přátel nebo příbuzných a časté stěhování rodiny. Chudoba bývá někdy mylně vyhodnocena jako špatné rodičovství. Všechny tyto faktory mohou nakonec vést k odebrání dětí z péče ženy.

Rodiny se však mohou rozpadat i bez násilí z řady jiných důvodů. Ale ať už je důvod rozchodu rodičů jakýkoliv, může to pro nízkopříjmové domácnosti matek s dětmi (v naprosté většině případů děti zůstávají s matkami) znamenat výrazné ohrožení, ztrátu bydlení a v některých případech i odebrání dětí. Podle již zmiňovaného výzkumu jednotlivců na ulici ve Velké Británii 38 % žen mělo své děti v péči někoho jiného, mezi muži to bylo jen 9 %. Odebrání dětí je pro většinu žen velmi traumatické, často je spojeno s pocitem studu a selhání a vzniká velká potřeba emocionální podpory a vytvoření prostoru pro truchlení. To, že ženy nemají své děti v péči však neznamená, že se přestanou cítit jako matky. Stává se, že instituce, které o odebrané děti pečují, mají velmi negativní náhled na rodiče a nevnímají je jako partnery, namísto aby podpořovaly matky v kontaktu s jejich dětmi, tak je svými pravidly demotivují. Rovněž může dojít k tomu, že instituce přestanou vnímat ženy, které nemají své děti v péči, jako matky nebo naopak jsou jimi stigmatizovány jako špatné matky. Odebrání dětí může mít i ekonomický dopad na situaci žen. V některých evropských zemích je totiž daleko více peněz alokováno na podporu matek. Jakmile ženy o své děti přijdou, tak často přijdou i o tuto podporu, což jim ještě zhorší jejich životní situaci a oddálí potenciální návrat dětí do jejich péče. Tato jejich situace je činí také těžko zařaditelné do kategorií jednotlivců nebo rodina, se kterými v některých státech služby pracují. Samotný stav bezdomovectví brání sjednocení rodin. Podle výzkumů ve Velké Británii velká část dočasného ubytování pro ženy, které již nemají děti ve své péči – ať už se jedná o ubytovny nebo azylové domy – často vytváří další překážky pro kontakt žen s jejich dětmi. Ubytovny mohou být daleko od místa, kam jsou děti žen umístěny, pravidla ubytoven mohou omezovat návštěvy dětí apod. Stud žen může bránit ve snaze zůstat s dětmi i nadále v kontaktu.

Komplexní trauma

Jak už bylo zmíněno výše, životní trajektorie žen, které se ocitnou bez domova, jsou doprovázeny traumatickými událostmi, které často vyústí až v komplexní trauma, pro které se někdy užívá označení komplexní posttraumatická stresová porucha (K-PTSD). Více se o něm můžete dozvědět v publikaci [Trauma citlivý přístup v Jako doma](#) nebo v [překlade webináře od Jo Prestidge \(Homeless Link\)](#). Důsledkem traumatických zážitků mají často ženy pocit, že se neustále musí chránit, jsou neustále ve střehu a očekávají nějaké nebezpečí, často se vyhýbají lidem a mají problém se vztahy s jinými lidmi a s hranicemi vůči svému okolí, mívají noční můry, negativně vnímají sami sebe a mají sklon k sebepoškozování, zažívají hněv, deperzonalizaci, jsou podrážděné a mohou se chovat agresivně a i přesto, že se cítí neustále ohroženy, tak mohou mít sklon k rizikovému chování (například k promiskuitě). Neustálá ostražitost je náročná a může vést k potřebě se vypnout, čehož často tyto ženy dosahují pomocí psychoaktivních látek.

Duševní zdraví a užívání psychoaktivních látek

Více zahraničních výzkumů ukazuje, že mezi lidmi, kteří žijí bez střechy (spí tzv. na ulici), je větší počet žen s duševním onemocněním než mužů (což platí i pro běžnou populaci). Již několikrát zmiňovaný výzkum jednotlivců na ulici z Velké

Británie uvádí, že 64 % žen bez domova mělo potíže s duševním zdravím oproti 46 % mužů. Kanadský výzkum mladých lidí bez domova ukázal, že ženy na ulici mají horší duševní zdraví než muži. Výzkumný tým zjistil, že 59 % mladých žen se pokusilo o sebevraždu, u mužů pokus o sebevraždu zjistili u 39 % z nich (Gaetz a kol. 2016). Rovněž je dokázána souvislost mezi opakovaně zažívaným násilím, traumatem a špatným duševním zdravím. Špatné duševní zdraví rovněž činí lidi více zranitelnými, a tudíž se snáze stávají obětí dalšího zneužívání, násilí a trestných činů. S traumatem a duševním zdravím souvisí i častější závislosti. Nedávný výzkum z USA ukázal, že ženy bez domova začaly užívat návykové látky v nižším věku než muži bez domova (Diane a Acevedo 2023). Podle organizace NAADAC (the Association for Addiction Professionals) jsou ženy (nejen ty bez domova) vystaveny vyššímu riziku vzniku duální diagnózy a je u nich větší pravděpodobnost, že se budou sebepoškozovat (Graham 2016).

Skryté bezdomovectví

Kvůli bezpečnosti se ženy bez domova často snaží být neviditelné. Vynakládají velké úsilí, aby nemusely přespávat na ulici. Často spí u kamarádů, příbuzných, na ubytovnách nebo vyměňují sexuální služby za zázemí. Když už se ocitnou na ulici, tak se některé ženy snaží vypadat jako muži, přespávají na odlehlých a klidných místech, nebo jsou přes noc neustále v pohybu (například v tramvajích), nebo využívají obchodů a veřejných míst, která jsou otevřená 24 hodin denně (například některá letiště, nádražní haly, čekárny na pohotovosti). Velmi často neodpovídají představě člověka bez domova svým vzhledem a oblečením, protože mají větší tendence pečovat o svůj zevnějšek než muži bez domova.

Nedůvěra ve služby

Několik studií z Velké Británie ukázalo, že ženy v nouzi hledající pomoc u institucí a služeb se často setkávaly s diskriminací, nedůvěrou (byly označovány za hysterky, manipulátorky a lhářky), neempatickým jednáním a s retraumatizací. Ženy zmiňovaly, že byly obviňovány, že si za svou situaci mohou samy, a že se neseťkaly s pochopením ze strany bytových odborů, policie, psychiatrických a sociálních služeb. Absence trauma zodledňujícího přístupu vedoucí k vzájemnému nepochopení, u některých žen vyvolávala pocit, že se instituce vůči nim chovají jako další násilník. Ženy, kterým byly odebrány děti z péče, které se dostaly do kontaktu s policií (například kvůli jejich užívání nelegálních psychoaktivních látek), které se setkaly s rasistickým jednáním úřadů, kterým hrozí deportace nebo které zažily nedobrovolnou hospitalizaci, zažívají často velkou nedůvěru vůči institucím, když k tomu ještě přidáme komplexní trauma, které se projevuje zvýšenou nedůvěrou obecně, pak není divu, že se ženy službám často vyhýbají (nebo jsou nespolupracující) a k podpoře se dostanou často až ve chvíli, kdy jejich problémy jsou velmi komplexní a složité. Tento pozdní kontakt mezi ženami v nouzi a službami pak může vést k vnímání žen jako problémových, nepřipravených, nespolupracujících. Tento pocit někdy ještě zintenzivňuje očekávání toho, že ženy nejsou násilné, jsou upravené, proaktivnější a celkově zodpovědnější a pokud tomu tak není, tak jsou tyto vlastnosti hodnoceny přísněji než u mužů. Propadání službami a spolupráce s různými organizacemi a lidmi s různým přístupem k podpoře, neustále převypravování svého příběhu a motání se v bludném kruhu služeb, mohou opět vést k demotivaci a k nedůvěře ze strany žen vůči službám. Dále ženy ve výzkumech zmiňovaly, že jim vadí nedostatek kontroly nad tím, jak jim bude pomáháno a jak podpůrná služba vypadá. Ve službách se cítily bezmocné a přišlo jim, že je

pracovníci služeb infantilizují a chovají se k nim jako k dětem. To souvisí i s tím, že některé služby mají pocit, že vědí, co je pro ně dobré a nezajímají se o to, co ony samy chtějí. Tak se je například snaží oddělit od násilného partnera, i když na to ženy nejsou připravené a svého partnera milují a chtějí s ním zůstat (pouze chtějí, aby se přestal chovat násilnicky) nebo naopak je motivují, aby s partnerem zůstaly jen proto, aby nepřišly o bydlení. Toto tlačení žen do určitých rozhodnutí může mít za následek, že vlastní neúspěch ženy svádějí na sociální službu, která ženy znekompetentňuje.

Co se ukazuje stěžejní při podpoře žen bez domova?

V této kapitole pomím otázku dostatku dostupného bydlení a odpovídajících kapacit podpůrných sociálních, zdravotních a jiných služeb a přesunu se rovnou k principům spolupráce s ženami bez domova, které se v Británii ukázaly jako funkční.

Vztah založený na důvěře

Pracovat na důvěře s lidmi, kteří jsou nedůvěřiví, chce především ča. Služba, která bude od samého začátku spolupráce tlačit na výkony, plánování a naplňování cílů, se může častěji setkat s neúspěchem. Základem pro budování důvěry je ženám naslouchat, být pro ně přítomní, chovat se k nim důstojně, a hlavně s respektem (neinfantilizovat, nezneschopňovat). Takové chování mohou některé ženy zažít i poprvé v svém životě. Aby se mohlo pracovat na budování důvěrného vztahu, je důležitý klidný a bezpečný prostor, ve kterém se se ženami setkáváte a začínáte s nimi hovořit. V takovém prostoru je dobré ženám nabízet možnost odpočinku, sprchy, jídla, ošacení, možnost si vyprat oblečení, uschovat si své věci, nebo si třeba vyměnit injekční stříkačky. Není však dobré podmiňovat poskytnutí materiální podpory nějakou formou spolupráce, ženám to může připomínat vztahy, ve kterých byly zneužívány a musely například s někým mít sex, aby je nechal u sebe přespat. Rovněž je důležité, aby se příliš neměnily pracovnice, které se ženami úspěšně spolupracují, a ženy nebyly nuceny přecházet mezi službami, které s nimi pracují odlišným způsobem a mají různá pravidla. Tam, kde je spolupráce založena na vztahu důvěry mezi klientkou a klíčovou pracovnící, se dosahuje lepších výsledků. Důvěra však může být křehká. I proto je důležité oddělit podporu od kontroly (zejména při podpoře v bydlení), dále je důležité jasně a transparentně nastavit hranice a pravidla spolupráce a dodržovat vše, co se ženám slíbí.

Dlouhodobost a kontinuita podpory a jejího financování

Jak jsem zmiňoval výše, práce na budování důvěry a vzájemného respektu je časově náročná. Ženy s komplexními potřebami mnohdy potřebují dlouhodobou podporu, a hlavně opakovanou podporu, protože proces jejich zotavení nebývá lineární, ale střídá se v něm období vzestupů a propadů. Pokud služby věnují čas (a tudíž i peníze) budování důvěry a mohou se svým klientkám věnovat pouze rok nebo po pár letech přestanou existovat, protože se na ně nenajde financování, tak nebývají efektivní. Možnost dlouhodobé podpory je důležitá zejména u žen, které v minulosti zažívaly mnohonásobné odmítnutí od svých blízkých. Ze stejného důvodu je důležité pečovat o podpůrné týmy a věnovat pozornost prevenci vyhoření, aby docházelo k co nejmenší fluktuaci zaměstnanců.

Bezpečnost (fyzická i emocionální)

Při podpoře žen bez domova je důležité myslet na jejich bezpečnost. Proto se ukazuje jako důležité posuzování a identifikace možných rizik a snaha o vytváření bezpečných míst a vztahů. Rizika mohou mít různou podobu, základní dělení může být na vnější a vnitřní nebo podle míry rizika na malá a velká, či podle toho, jaká je možnost, že nastanou, na pravděpodobná a méně pravděpodobná. Vnějšími riziky může být násilný partner, rodina, která ženu ekonomicky zneužívá, známosti, s kterými je žena zvyklá užívat psychoaktivní látky, mohou to být ale i prostory: byt bez uzamykatelných vchodových dveří, dveře bez kukátka nebo řetízku apod. Mezi vnitřní rizika může patřit sebepoškozování, suicidální chování, nebezpečné užívání psychoaktivních látek. Důležité je sledovat, jak jednotlivá rizika spolu souvisí. Pro vytváření bezpečného prostředí může hodně udělat proškolení zaměstnanců v trauma zodledňujícím přístupu. V oblasti bydlení měli v Británii dobrou zkušenost s videozvonky nebo s kamerami, díky kterým ženy viděly, kdo je u dveří. S bezpečím často souvisí i možnost se přestěhovat do jiného bytu.

Služby pouze pro ženy (genderově specifický přístup)

Mnoho žen, jež se setkaly s násilím od mužů, upřednostňuje služby, které jsou pouze pro ženy a kde je výhradně ženský personál nebo alespoň možnost zvolit si na podporu pracovníci namísto pracovníka. To souvisí s výše popisovanou potřebou bezpečného prostoru. Hodně žen ve smíšených pobytových službách se setkalo s obtěžováním a násilím. Studie [Rebuilding shattered lives \(.21\)](#) provedená anglickou organizací St Mungo's uvádí vyšší míru pozitivních změn u žen s komplexními potřebami v projektech určených pouze pro ženy, ve srovnání s ženami ve smíšených projektech, a to navzdory skutečnosti, že ženy v projektech pouze pro ženy začínaly s vyšší mírou potřebnosti a byly v krizovějších situacích. Lepších výsledků dosahovaly ženy v ubytování pouze pro ženy hlavně v oblasti duševní pohody.

Služby, které jsou výhradně pro ženy (a většinou výhradně od žen), mají často tzv. *genderově specifický přístup (Gender specific approach)*. Tento přístup má v sobě obsažen silný feministický éto, jehož cílem je stát po boku žen a pracovat s jejich silnými stránkami. Takové služby se snaží řešit důsledky genderové nerovnosti a mužské násilí a zneužívání žen vidí v širším společenském kontextu, nejen jako selhání jednotlivců.

Partneři však nemusí být pro ženy pouze přítěží a nebezpečím, ale mohou jim být i oporou a být důležitou součástí jejich životů. Proto nemusí být služby vyhrazené pouze pro ženy pro všechny ženy ideální.

Služby pro páry a smíšené služby (s podporou zohledňující gender)

Jsou ženy, které uvádí, že by bez partnera na ulici nepřežily. Vztahy lidí bez střechy nad hlavou (a nejen jejich) mohou být velmi komplikované a dokonce i v případech, že se v nich objevuje násilí, tak mohou mít i své pozitivní stránky. Služby, které nepřijímají páry a oddělují od sebe partnery, se mohou setkat s tím, že páry jejich podporu raději vůbec nevyužijí. Nevyužití takových služeb může mít vícero důvodů, jedním z nich je, že partneři chtějí být spolu a neumí si představit se separovat, dalším důvodem může být, že partner chce být s ženou neustále proto, aby nad ní měl kontrolu. Ať má nechuť se od sebe odloučit

jakýkoliv důvod, tak výsledek je ten, že oba partneři zůstávají v bezdomovectví a často bez podpory. Pokud se partneři přece jen rozdělí a podporu získává jen jeden, tak hrozí, že ten, který žádnou podporu nezískává a na zlepšení své situace nepracuje, bude toho druhého stahovat zpět. Někdy však služby jen pro ženy (kde se vydává například potravinová a materiální pomoc, o kterou stojí i partner) mohou poskytovat šanci mluvit s ženou o samotě (bez partnera) a odhalit násilí a ženě nabídnout podporu. O tom, jak pracovat s páry bez domova, se můžete více dočíst v příručce organizace St Mungo's [Homeless Couples and Relationships Toolkit](#).

Ve službách, které jsou genderově smíšené (pro jednotlivce i pro páry), se může využívat tzv. *podpora zohledňující gender (Gender informed support)*, která poskytuje mužům a ženám odlišné služby podle jejich potřeb, ale není nutně tolik založena na feministických východiscích jako genderově specifický přístup.

Práce nejen s přeživšími, ale i s pachateli násilí

Z rozhovorů s mnoha ženami z Anglie, které se ocitly v situaci bezdomovectví, víme, že navzdory zkušenostem s domácím násilím jsou pro ně jejich intimní vztahy velmi důležité a často neuvažují o odchodu od násilných partnerů. Kromě toho, že z partnerů mají občas strach, zlobí se na ně, cítí úzkost z toho, jak se k nim chovají, tak je mohou zároveň milovat, věřit jim a mohou pro ně být důležitou součástí jejich světa a života. Zkušenosti z různých služeb ukazují, že ženy s komplexními potřebami častěji zůstávají s násilnými partnery ve vztahu než jiné ženy. Je důležité jejich emoce přijímat a nerozporovat, protože to může narušit vztah důvěry a ochotu žen s vámi spolupracovat. Pokud budete na kladné emoce žen, které chovají k partnerům, reagovat negativně, tak klientky mohou přestat o svém vztahu hovořit otevřeně. Proto se doporučuje namísto o násilném partnerovi a klientce mluvit obecně o lidech: Nikdo z nás by se neměl cítit ovládaný nebo vystrašený ze strany našich partnerů. V případech, kdy ženy od násilných partnerů nechtějí odejít, tak je velmi důležité, aby někdo pracoval i s těmito partnery. Je třeba si uvědomit, že původci násilí byli často v minulosti jeho oběťmi a že mívají podobně komplexní problémy jako jejich partnerky. Proto je při jejich podpoře důležité projevit empatii a pochopení i jim, ale zároveň držet jasnou hranici, že některé chování je nepřijatelné: Je jasné, že jste to měl v minulosti těžké a jste pod velkým tlakem. Co zažíváte, zní opravdu těžce, ale to neznamená, že je v pořádku chovat se tímto způsobem ke své partnerce. Máte na výběr, jak se budete chovat, a používání násilí je špatné. V případě, že se služba rozhodne podporovat jak přeživší, tak původce násilí, tak je důležité, aby každý měl svého podpůrného pracovníka nebo pracovníci. Tito pracovníci mohou, ale nemusí být ze stejné organizace. Je vhodné, aby si pracovníci sjednávali čas schůzek s oběma partnery na stejnou dobu, aby s nimi každý z nich mohl hovořit o samotě. Pokud původce násilí nestojí o podporu (měla by mu být asertivně nabízena), tak je stejně lepší, když se do domácnosti (na místo setkání) chodí ve dvou kvůli bezpečnosti. Sociální pracovníci nejsou a nemohou být odborníci na všechno, proto by se neměly násilí v domácnosti hloubkově věnovat právě ony, ale je zde velmi důležitá spolupráce s organizacemi, které se věnují problematice domácího násilí. Jak pracovat s původci násilí se můžete dozvědět v publikaci [Working Effectively with Perpetrators and Survivors of Domestic Abuse in Homelessness Settings od organizací Single Homeless Project a Standing Together Against Domestic Abuse](#). Pokud pracovníci nevědí, zda žena od původce násilí chce odejít nebo se jim nedaří s ní být o samotě, aby tyto věci mohly probrat, může se využít

hospitalizace, zadržení a podobných situací, kdy jsou partneři od sebe na čas odděleni. Základní informace k tomu, co můžete dělat, když máte podezření na domácí násilí, najdete i v českém překladu letáku od organizace Standing Together Against Domestic Abuse: [Domácí násilí a sexuální zneužívání v prostředí lidí bez domova nebo lidí ohrožených ztrátou bydlení](#).

Zapojení žen do designu služby

Dejte ženám možnost volby a kontroly. Zkušenosti žen s vícenásobným znevýhodněním jsou většinou spojené s tím, že jim byly možnosti volby a kontroly nad jejich životy odebrány. Proto je důležité, aby podpůrné služby tyto možnosti obnovily tím, že ženám budou naslouchat, vybudují s nimi vztahy založené na spolupráci, poskytnou jim důstojnost a respekt a nabídnou jim možnosti, které jim umožní rozhodovat se a převzít odpovědnost za proces podpory i za svůj vlastní život. V praxi se často osvědčilo zapojení žen s vlastními zkušenostmi (tzv. peer pracovníci nebo recovery coachek) do navrhování podoby služeb a do přímé podpory žen v bytové nouzi.

Advocacy žen a doprovody, pomoc s komunikací s jinými službami

Ženy, které trpí komplexním traumatem, se mohou snažit stát terčem diskriminace a vyloučení ze služeb, což vyžaduje, aby se jim někdo zastal a dostalo se jim správné podpory, a také pomoci při orientaci ve službách a procesech. I v tomto mohou klíčové pracovníce žen s mnohačetnými potřebami pomáhat. Zkušenosti z anglického projektu [Jigsaw Housing First](#) ukázaly, že nestačí podporovat ženy v přístupu ke stávajícím službám, protože služby, které ženy potřebují, často neexistují nebo existují v nesprávné podobě. Služba Jigsaw Housing First se ocitla v situaci, ve které se musela vymezovat proti práci jiných sociálních a zdravotních služeb a svých klientek se vůči nim zastávat, a ve které musela lobbovat za vznik nových služeb. Ženy, které Jigsaw Housing First podporoval, měly za sebou trestní minulost a větší část z nich byly odebrány děti z jejich péče, tyto životní události vedly k jejich stigmatizaci a k tomu, že mnoho služeb k nim přistupovalo bez respektu a s předsudky.

Co nejrychlejší přechod do samostatného bydlení

Dlouhodobý pobyt v krizovém ubytování a v pobytových službách může vést k závislosti na službě a oddalovat osamostatnění a zotavení žen. Proto je ve velkém množství případů nejlepší poskytnout ženám co nejrychleji standardní bydlení bez nutnosti procházet přípravnými mezistupni. Je důležité, aby ženy měly svobodu a podpůrné organizace nedělaly věci za ně, ale pouze je v různých věcech podporovaly a takovou svobodu jim nejlépe poskytne vlastní bydlení. Samozřejmě je určité malé procento žen, které z charakteru svých potíží (zejména zdravotních) na službách závislé jsou a budou a pro které pobytové služby jsou nejlepším řešením.

Dostupnost návazných služeb a jejich flexibilita, spolupráce

Domácí násilí, duševní onemocnění, závislosti a bezdomovectví jsou často klasifikovány a chápány jako oddělené procesy a služby, které se těmto tématům věnují, bývají oddělené. Jejich vzájemná spolupráce je však v mnoha případech klíčová. Kromě spolupráce je důležitá i flexibilita těchto služeb. Okno příležitosti, které se v kruhu změny otevírá v momentě, kdy klienti uvažují o změně

nebo jsou na ni připraveni, totiž nemusí být otevřené dlouho., Proto je třeba jednat rychle.

Závěr

Podle zkušeností z Velké Británie můžeme říct, že komplexní problémy žen potřebují komplexní řešení. Aby podpora žen bez domova byla efektivní a docházelo k úspěšnému ukončení ženského bezdomovectví, je třeba získávat kvalitní data a ověřovat efektivitu intervencí, které jsou ženám poskytovány. Je potřeba, aby služby poskytující podporu v oblasti domácího násilí spolupracovaly se službami věnujícím se lidem bez domova. Dále jsou potřeba dobře proškolené (zejména v trauma zohledňujícím přístupu) a fungující podpůrné týmy, které budou věnovat i dostatečný prostor sebepéči, protože práce s ženami s komplexními potřebami může být velmi náročná. Do těchto služeb je vhodné zapojit peer pracovníce, které mohou urychlit proces budování vzájemné důvěry a mohou službě pomáhat zvyšovat citlivost k různým aspektům ženského bezdomovectví. Dále jsou potřeba bezpečné domovy, které mohou být nabídnuty ženám, které prchají před násilím. A v neposlední řadě je důležité dělat kroky, které povedou k větší rovnoprávnosti žen a mužů ve společnosti a k menšímu výskytu násilí na ženách obecně.

Použitá literatura:

Arno, Diane a Andrea Acevedo (2023). *Homelessness and Gender: Differences in Characteristics and Comorbidity of Substance Use Disorders at Admission to Service*. Subst Use Misuse.

Bretherton, Joanne, a Paula Mayock (2021). *Women's Homelessness. European Evidence Review*. Brusel: FEANTSA.

Gaetz, Stephen, Bill O'Grady, Sean Kidd a Kaitlin Schwan. (2016). *Without a Home: The National Youth Homelessness Survey*. Toronto: Canadian Observatory on Homelessness Pre.

Graham, Amanda (2016). *Dual Diagnosis in Women: Diagnosis, SelfHarm and Treatment*. NAADAC.

Hutchinson, Sarah, Anna Page a Esther Sample (2014). *Rebuilding Shattered lives – The final report. Getting the right help at the right time to women who are homeless or at risk*. St Mungo'.

McCormack, Fiona, Sophia Fedorowicz a Rachele Hine (2022). *Women, homelessness and multiple disadvantage - the need for a gender-informed approach. Building on insight from the Specialist homeless women's worker project within Housing First Stoke-on-Trent*. CHAD, Expert Citizens CIC, Staffordshire University.

National Practice Development Team (2022). *Learning from organisations on supporting young women. Practice briefing for homelessness service*. Homeless Link.

Profeldová, Markéta, ed. aj. (2022). *Trauma citlivý přístup v Jako doma*. Jako doma – Homelike, o. p. s.

Quilgar, Deborah. J., Joanne Bretherton a Nicholas Pleace (2021). *Housing First for Women: A five year evaluation of the Manchester Jigsaw Support project*. York: University of York.

Single Homeless Project a Standing Together Against Domestic Abuse (2020). *Working Effectively with Perpetrators and Survivors of Domestic Abuse in Homelessness Setting*.

Steele, Louisa a Natalie Wong (2021). *Keeping us safer. An approach for supporting homeless women experiencing multiple disadvantage*. St Mungo', Standing Together Against Domestic Abuse, Homeless Link.

The Women's Development Unit (2021). *A Strategy for Ending Women's Homelessness in London. Evidence Report and Guidance*. London: Solace, The London Community Foundation, The Connection at St Martin'.

Young, Lisa a Tessa Horvath (2018). *Promising practice from the frontline. Exploring gendered approaches to supporting women experiencing homelessness and multiple disadvantage*.

Homeless Link and Women's Resource Centre (WRC).

Představení konceptu Bydlení především pro ženy

Následující text je překladem brožury, která je určena pro poskytovatele služeb Housing First a nabízí nejčastější otázky a odpovědi, které se týkají specifických potřeb a aspektů, které je třeba mít na paměti při přizpůsobování služeb Housing First ženám.¹ Dozvíte se v něm: co je Housing First zaměřený na ženy, proč ženy potřebují specificky uzpůsobené služby Housing First, co je genderově zaměřený přístup k bezdomovectví, jak gender ovlivňuje zkušenost žen s bezdomovectvím, jak mohou programy Housing First přistupovat k původcům násilí na ženách, jak předcházet (opakovaným) návratům žen do bezdomovectví a mnoho dalšího.

1. Brožuru vytvořila a vydala organizace Housing First Europe Hub, která sdružuje 45 NNO, obcí, ministerstev, poskytovatelů bydlení a výzkumných institucí z 15 zemí.

Z anglického originálu An Introduction to HOUSING FIRST & WOMEN přeložila Eva Nováková.

Co je Housing First zaměřený na ženy?

Model Housing First je inovativní přístup k opětovnému zabydlování, který spočívá v poskytování bezpečného, cenově dostupného a nezávislého bydlení lidem bez domova nebo lidem ohroženým ztrátou bydlení, a to bez předem stanovených podmínek. Představuje protiklad k tradičním službám pro osoby bez domova, protože nevyžaduje, aby uživatelé před tím, než získají přístup ke stabilnímu bydlení, prokazovali, že jsou na bydlení připraveni (tedy aby museli dokazovat, že jsou schopni žít samostatně nebo jen s nízkou mírou podpory).

Lidé v programu Housing First mají naopak zajištěnu vysokou míru kontroly nad podporou a léčbou, které se jim dostává, včetně toho, zda budou využívat různé podpůrné služby, či nikoli.

Všechny formy programů Housing First, které jsou realizovány v Evropě, jsou založeny na osmi základních principech. Ty jsou základem efektivní realizace jakéhokoli programu Housing First.

Proč ženy potřebují specificky uzpůsobené služby Housing First?

Všechny služby Housing First jsou založeny na osmi základních principech. Některé skupiny uživatelů služeb však mají další specifické potřeby, které by služby Housing First měly při poskytování odpovídajícího bydlení a podpory zohlednit.

Jednou z těchto skupin jsou například ženy, neboť ženy, které zažívají bezdomovectví, se potýkají s řadou specifických problémů a překážek. Ženy se do bezdomovectví i z něj dostávají jinými cestami než muži a mnohé z nich mají zkušenosti s násilím, traumatem a zneužíváním – a to jak předtím, než se s bezdomovectvím setkaly, tak i během něj. Jsou také obzvláště zranitelné vůči vykořisťování a je u nich větší pravděpodobnost, že bude jejich bezdomovectví „skryté“. Mají tendenci skrývat svůj gender a spoléhají se na neformální řešení, jako je ubytování u přátel, příbuzných a/nebo známých. Některé ženy navíc mohou být doprovázeny dětmi nebo si přejí, aby mohly po zabydlení znovu žít s nimi. Služby Housing First by měly být přizpůsobeny ženám zejména v tom, že jim poskytnou prostředí, ve kterém se nájemnice mohou cítit bezpečně a – pokud je to relevantní – žít se svou rodinou.

Genderově podmíněné násilí a násilí na ženách

Evropská komise definuje genderově podmíněné násilí (GPN) jako násilí namířené proti osobě z důvodu jejího genderu nebo násilí, které neúměrně postihuje osoby určitého genderu.

Násilí na ženách je chápáno jako porušování lidských práv a forma diskriminace žen a rozumí se jím jakéhokoli násilné jednání vůči ženám, které vede nebo může vést k: 1) fyzické, 2) sexuální, 3) psychické, 4) nebo ekonomické újmě, 5) či k utrpení žen.

GPN může mimo jiné zahrnovat: 1) domácí násilí (DN) včetně veškerého fyzického, sexuálního, psychického a ekonomického násilí, k němuž dochází v rodině, v domácnosti nebo mezi současnými či bývalými intimními partnery, 2) obtěžování na základě pohlaví, 3) mrzačení ženských pohlavních orgánů, 4) nucené sňatky, 5) násilí na internetu. Více informací se dozvíte na [stránkách](#)

Genderově zaměřený přístup k bezdomovectví

Genderově podmíněné násilí (GPN) také hraje zásadní roli při tom, jak ženy zažívají bezdomovectví. Ženy, na nichž je pácháno genderově podmíněné násilí (včetně domácího), se často ocitají před nucenou volbou mezi tím, zda mají přijít o domov, nebo zůstat s agresorem, který je vystavuje opakovanému násilí. Ženám bez domova, které trpí jinými problémy (projevují se u nich problémy s duševním zdravím nebo rizikové užívání drog), se s menší pravděpodobností dostane podpory při zotavení z jejich zkušenosti s GPN a následného traumatu, což může výrazně limitovat jejich rychlé celkové zotavení a nalezení nové náplně života.

Dalším důležitým faktorem, na který je třeba poukázat, je skutečnost, že mezi lidmi zažívajícími bezdomovectví tvoří stále početnější demografickou skupinu matky. V kontextu bezdomovectví rodin se nejčastěji (i když ne výhradně) jedná o domácnosti tvořené osamělou matkou a jejími dětmi – které mohou a nemusí být v její péči. Tradiční infrastruktura služeb je přesto stále v mnoha případech koncipována pro muže a chybí jí prostředky, které by zohlednily odlišné potřeby žen, ať už jako individuálních klientek, nebo matek s dětmi. Genderová citlivost je proto klíčová i v sektoru služeb pro lidi bez domova. Chceme-li ukončit bezdomovectví žen a použít Housing First jako nástroj k dosažení tohoto cíle, musíme definovat specifické potřeby žen a na jejich základě přizpůsobit poskytované služby.

Věděli jste?

Gender je jedním z aspektů, který ovlivňuje rozdílné způsoby prožívání bezdomovectví. Mnoho žen a LGBTIQ+ osob se nachází ve zranitelném postavení, čelí zneužívání a/nebo vyloučení, které přímo souvisí s jejich genderem nebo sexualitou, a ještě více umocňují náročnost a komplexnost jejich zkušenosti s bezdomovectvím. Tato úvodní příručka se zabývá zkušenostmi, které jsou společné ženám obecně, bez ohledu na jejich původ nebo jiné aspekty jejich identity.

Často kladené otázky

Jak gender ovlivňuje zkušenost žen s bezdomovectvím?

Ženy mívají často velmi odlišnou zkušenost s bezdomovectvím než muži, a to především proto, že v populaci osob bez domova představují zranitelnou skupinu. Výzkum ukázal, že ženy, které zažívají bezdomovectví, mají téměř univerzální zkušenost s domácím násilím a zneužíváním. Domácí násilí je genderově podmíněný fenomén – u žen bez domova je větší pravděpodobnost, že zažily domácí násilí než jejich mužské protějšky. Jsou také v daleko větší míře ohroženy dalším násilím.

Navíc jsou služby pro lidi bez domova, jako například azylové domy, často orientovány na potřeby mužů a nezohledňují různorodé potřeby žen. Představme si například, jak obtížné je pro ženy bez domova pečovat o sebe na ulici bě-

hem menstruace. Některé služby Housing First, jako například Housing First für Frauen v Berlíně, ve svém sídle poskytují koupelny, hygienické vybavení a zázemí pro děti, aby ženám a dětem pomohly zajistit některé z těchto potřeb.

Proč jsou v programech Housing First pro ženy obzvláště důležité specializované a genderově senzitivní podpůrné služby?

Ženy, které se rozhodnou využít služeb Housing First, mohou mít komplexní a specifické potřeby – například problémy s duševním zdravím a/nebo závislosti, které jsou ještě prohloubeny jejich zkušenostmi s násilím, vykořisťováním nebo zneužíváním. V důsledku toho si tyto ženy s sebou mohou nést tíhu značného traumatu a mít potíže s tím, aby se cítily zapojeny do podpory a/nebo si vybudovaly důvěru k podpůrnému personálu. Proto je mimořádně důležitá práce před vstupem žen do programu. Tyto ženy potřebují ča, než začnou jiným lidem důvěřovat. Klíčem k úspěšnému navázání vztahu je trpělivost, citlivost k traumatu a nehodnotící přístup vůči jejich životním zkušenostem. Pro některé klientky může být obzvláště důležitá možnost spolupracovat výhradně s ženskými podpůrnými a pečovatelskými týmy.

Stejně důležité je i zajištění potřeb souvisejících s fyzickým zdravím, zejména těch, které jsou specifické pro ženy. Patří sem gynekologická péče, některé formy rakoviny, které se častěji vyskytují u žen (například rakovina prsu, tlustého střeva a konečníku, endometria, plic, děložního čípku, kůže a vaječnicků), endometrióza, jakož i změny v potřebách zdravotní péče v pozdějších fázích života, například v menopauze. Neřešené zdravotní problémy a komplexní potřeby se v rámci programu Housing First obvykle nejintenzivněji projevují v prvním roce podpory. Je proto důležité zapojit do spolupráce lékaře, kteří ženám pomohou zaujmout informovaný, souhlasný, asertivní a proaktivní přístup k péči o své zdraví.

Vzhledem k různorodým potřebám jednotlivých žen nemusí být všechny tyto specializované služby dostupné v rámci samotného programu Housing First, a proto je neméně důležité, aby programy Housing First měly dobré vztahy a silné vazby na podpůrné služby, které jsou dostupné i mimo jejich organizaci a na které mohou klientky podle potřeb napojit.

Proč by měly být standardní služby Housing First přizpůsobeny ženám?

Ženy zažívají bezdomovectví jinak než muži, a to především kvůli svým odlišným potřebám (častěji jsou doprovázeny dětmi) a cestám, jakými se do bezdomovectví dostávají (GPN, domácí násilí, zneužívání atd.). Při poskytování bydlení ženám by měl být v rámci služby Housing First uplatňován genderově specifický přístup k bezdomovectví. V praxi organizace to může znamenat například proškolení pracovníků v poskytování podpory obětem domácího a sexuálního násilí nebo v komplexní péči zohledňující trauma ((trauma-informed care, TIC). To by pracovníkům služby umožnilo lépe porozumět ženám, které se na ně obracejí, a pomohlo budovat silné vztahy založené na důvěře.

Existují specifické typy odborných znalostí nebo jiné služby, které je třeba zapojit při podpoře žen v programu Housing First?

Vedle typů odborných znalostí, které jsou součástí každého podpůrného týmu

Housing First, musí týmy pracující se ženami rozvíjet další nástroje a spolupracovat se systémy ochrany obětí genderového násilí a sociálně-právní ochrany dětí. Mladé matky mohou například potřebovat rodičovskou podporu, a to nejen v oblasti péče o děti, ale také v oblasti rozvoje rodičovských kompetencí a dalších dovedností souvisejících s chodem domácnosti, včetně hospodaření s rodinnými financemi.

Kromě toho se mladé ženy mohou někdy cítit bezpečněji, když žijí s jinými ženami. Potřeby se však v průběhu času a s věkem mění, takže stejně jako u každého přístupu Housing First by měla být vždy respektována a v popředí zájmu stát základní zásada individualizované péče zaměřené na člověka.

Podpůrným týmům se mohou hodit zkušenosti s vytvářením plánů péče a zjišťováním, na jaké služby by klientky potřebovaly být nasíťovány. Podpůrné týmy by měly v každém jednotlivém případě rozpoznat, kdo může ženám využívajícím službu Housing First nejlépe pomoci, a najít způsob, jak kolem nich vytvořit podpůrnou síť.

Programy Housing First musí také pamatovat na širší škálu typů bydlení a umožnit nájemníkům se flexibilně přestěhovat, necítí-li se v bezpečí, zejména pokud již dříve zažily násilí a existuje riziko, že pachatel zjistí jejich adresu a pokusí se k nim přiblížit. Například Westminster VAWG (Violence Against Women and Girls) Housing First je vůbec prvním programem tohoto typu v Anglii, ve kterém podporu zajišťuje specializovaný poskytovatel služeb pro ženy. Tento model funguje opravdu dobře. Pokud poskytovatel není specialistou na služby zaměřené na ženy, měl by se ujistit, že jsou jeho týmy dobře vyškoleny v tématu domácího násilí a mají dobré vazby na místní specializované služby pro ženy. To může být důležité zejména v případech, kdy se ženy rozhodnou setrvat ve vztahu s násilným partnerem a poskytování podpory při zajištění jejich bezpečí může být obzvláště náročné.

Jak mohou programy Housing First přistupovat k původcům násilí na ženách?

V zájmu ochrany žen je důležité a nezbytné zaměřit pozornost také na jejich partnery. To platí zejména v případě, že se žena rozhodne pokračovat ve vztahu s osobou, která ji citově, fyzicky nebo sexuálně zneužívala (a stále zneužívá).

Scénáře, ve kterých se ženy rozhodnou setrvat ve vztahu s agresorem, pro poskytovatele znamenají, že může být daleko obtížnější zajistit jejich bezpečí a kvalitní život. To je jeden z důvodů, proč je tolik zapotřebí vytvořit inovativní model bydlení, který ženám umožní snadné stěhování a přizpůsobí jim nabídku bydlení tak, aby byla zajištěna jejich bezpečnost a podpora.

Jak předcházet návratům žen do bezdomovectví?

Klíčovým nástrojem ke snižování počtu žen, které během svého života zažijí bezdomovectví, je prevence.

Z pohledu poskytovatelů služeb je prevence nuceného vystěhování obzvláště důležitá při práci s rodinami, zejména pokud jde o prevenci mezigeneračního bezdomovectví. U lidí, kteří se s bezdomovectvím poprvé setkali v raném věku, se zvyšuje pravděpodobnost, že budou bezdomovectví zažívat i ve svém dalším životě. Dětem, které se do bezdomovectví již narodily nebo které se

s ním setkaly v útlém věku, je zásadní poskytnout včasnou intervenci. To předpokládá i co nejrychlejší identifikaci jejich situace.

Některé mladé ženy se do bezdomovectví dostávají v důsledku změn životních okolností nebo kvůli nestabilnímu zázemí. Do programů Housing First vstupují například z institucionální péče nebo ze služeb Housing First pro mladé. Klíčovou součástí programů Housing First je i práce se ženami, které byly odmítnuty jinými službami pro lidi bez domova a službami zaměřenými na ochranu před domácím násilím.

Včasná identifikace je důležitým předpokladem pro to, aby bylo možné intervenovat dříve, než se člověk do bezdomovectví dostane, a také podniknout veškeré možné kroky ke zkrácení čekací doby na získání bydlení.

Jak Housing First zajišťuje bezpečné prostředí pro ohrožené ženy?

Ženy často zažívají násilí nebo zneužívání, a proto se mohou ocitnout bez domova, když utíkají před násilným partnerem nebo když je někdo připraví o finanční prostředky – například o peníze na nájem nebo úspory. Vzhledem k tomu, že jsou ženy v kontextu bezdomovectví v některých zemích vnímány jako minorita, jsou na ulici vystaveny zvýšenému riziku dalšího zneužívání. Představují rovněž zranitelnější skupinu než muži. Některé z nich mohou být doprovázeny dětmi, a proto potřebují bezpečný prostor, který by mohly využít jako zázemí, díky němuž se budou moci znovu postavit na vlastní nohy. Housing First poskytuje bezpečné, cenově dostupné a nezávislé bydlení a také podpůrné služby, které ženám pomáhají získat zpět kontrolu nad svým životem.

Pokud jsou klientky zároveň matkami, měla by být zajištěna i možnost, aby mohly zůstat se svými dětmi nebo aby s nimi byly znovu sloučeny. Služba Housing First, která jim bydlení poskytuje, by tedy měla vytvořit takové prostředí, ve kterém bude moci žít celá rodina společně.

Mohou služby Housing First pomoci znovu sjednotit ženy, které mají zkušenost s bezdomovectvím, s jejich dětmi?

Většina žen, které využívají služeb Housing First v Anglii, není doprovázena dětmi. Těm, které jsou matkami, byly děti obvykle odebrány orgány sociálně-právní ochrany, které je umístily do péče příbuzných, pěstounů nebo je předaly k adopci. Mnoho z těchto žen nemá možnost se s dětmi znovu shledat a sdílet s nimi společnou domácnost. Z dvaceti žen podpořených v rámci projektu Westminster VAWG Housing First jich jedenáct mělo děti a všem byly odebrány z péče.

Možnosti pomoci ženám, jejichž děti byly předány do péče orgánů sociálně-právní ochrany, se mohou v jednotlivých zemích lišit. Podle organizace AIREA až 40 % klientek Housing First programů v Madridu získalo své děti zpět do péče. Ke sjednocení rodiny obvykle dochází 3–4 roky poté, co žena vstoupí do programu Housing First. Jeho následkem se mění i potřeby zabydlené domácnosti. Ty může zpočátku pokrýt jednopokojový byt, ale ve chvíli, kdy se rodina znovu sjednotí, bude potřebovat získat i přístup k větším bytům.

PŘÍPADOVÁ STUDIE: Housing First für Frauen (Berlín, Německo)

I když budování důvěry někdy trvá delší dobu, mohou se v rámci programů Housing First rozvíjet (a také se rozvíjejí) přátelské vztahy. Jedna z žen zapojených do berlínského programu Housing First für Frauen označila pracovníci, která jí poskytovala podporu, za přítelkyni. Mohu jí kdykoli zavolat a je tu pro mě, aby mi pomohla, uvedla.

Další informace o projektu naleznete v publikaci: [Evaluation des Modellprojekts Housing First für Frauen Berlin 2. Zwischenbericht](#) (Vyhodnocení modelového projektu Bydlení především pro ženy v Berlíně, druhá průběžná zpráva)

PŘÍPADOVÁ STUDIE: Pilotní projekt Threshold Housing First (Manchester, Spojené království)

Pracovníci v rámci tohoto pilotního projektu propojili ženy se zkušeností s domácím násilím se specializovanými službami a některým nájemnicím zajistili bydlení s poplašným zařízením. Jeden z poskytovatelů bydlení byl propojen s policií, aby ta měla informaci, že jde o adresu s výskytem domácího násilí, a mohla v případě potřeby včas zasáhnout.

Další informace o projektu: [The Threshold Housing First Pilot for Women with an Offending History: The First Two Year](#).

VĚDĚLI JSTE?

Týmy Housing First mohou také potřebovat psychologickou podporu.

Pracovníci a týmy Housing First potřebují přístup k dobré psychologické reflexi a podpoře, protože práce se ženami v souvislosti s tématy, jako je domácí a sexuální násilí a zneužívání, může být i pro ně náročná a vést k sekundární traumatizaci.

Použitá literatura a další čtení:

FEANTSA (2021). *Guide for developing effective gender-responsive support and solutions for women experiencing homelessness*. Brussel: FEANTSA.

FEANTSA & Housing First Europe Hub (2022). *Housing First & Women: Case Studies from Across Europe*. Brussel: FEANTSA.

Granfelt, R. a S. Turunen (2021). *Women on the Border between Home and Homelessness: Analysing Worker-Client Relationship*. Social Inclusion, 9, 3 223-233.

Steele, L. (2021). *Housing First for Women Experiencing VAWG Toolkit*. London: Homeless Link.

DAHA (2019). *Whole Housing Approach Toolkit*. London: Domestic Abuse Housing Alliance.

Quilgar, D. a N. Pleace (2017). *The Threshold Housing First Pilot for Women with an Offending History: The First Two Year*. York: University of York.

Azeem, P. (nedatováno). *Housing First for Women means Safety First*. (blog, Housing First Europe Hub)

Steele, L. (2022). *Why it's important to have a gendered approach to Housing First*. (blog, Homeless Link)

Bretherton, J. a N. Pleace (2018). *Women and Rough Sleeping: A Critical Review of Current Research and Methodology*. York: University of York.

Steele, L. (2022): *Westminster VAWG Housing First service second year evaluation*. London: Standing Together.

EVROPSKÝ HUB PRO HOUSING FIRST

Housing First Europe Hub je partnerství složené z poskytovatelů bydlení, nadačních fondů, vlád, národních platforem, měst, národních ministerstev a odborníků, kteří spolupracují na podpoře rozvoje metody Housing First jako účinné systémové reakce na bezdomovectví napříč celou Evropou.

Toto úsilí Housing First Europe Hub podporuje prostřednictvím:

ŠKOLENÍ: Pro realizátory programů Housing First, města, vlády, poskytovatele bydlení a další.

SÍŤ PARTNERSTVÍ: Ve spolupráci s partnery propaguje koncept Housing First a podporuje jeho zavádění jakožto prostředku transformace stávajících systémů bydlení a řešení bezdomovectví. Podporuje také národní a regionální síť Housing First při sdílení praxe a znalostí, které umožňují rozvíjet Housing First ve stále větším měřítku.

VÝZKUMU: vzhledem k tomu, že metoda Housing First je velmi silně založena na důkazech, je pro inovace a zdokonalování tohoto přístupu zásadní soustavný výzkum.

EXPERTNÍ SKUPINY: prostřednictvím které si odborníci mohou vzájemně vyměňovat znalosti a zkušenosti a přispívat tak ke zlepšování výstupů pro uživatele služeb.

Máte zájem se do Housing First Europe Hub zapojit jako partner?

Partneři by se měli zavázat k dodržování základních principů Housing First tak, jak jsou vymezeny v [Evropské příručce Housing First](#), a měli by být zapojeni do podpory rozvoje Housing First ve své komunitě nebo o tento rozvoj usilovat. Partneři mají přístup ke všem službám Hubu, včetně:

- veškeré komunikace zahrnující webové stránky a zpravodaj;
- možnosti umístit své logo na webové stránky Hubu;
- příležitosti podílet se společně s Hubem na tvorbě nástrojů, a to prostřednictvím účasti v pracovních skupinách;
- přístupu ke kurzům pro školitele a dalším aktivitám;
- pozvánek na všechny workshopy, semináře a další akce pořádané v rámci výroční schůze řídicí skupiny.

Pokud máte jakékoli dotazy nebo se chcete ucházet o členství v Housing First Europe Hub, neváhejte se obrátit na některého z programových koordinátorů:

Samara Jones: samara.jones@housingfirsteurope.eu

Juha Kahila: juha.kahila@housingfirsteurope.eu

Bezdomovectví žen v kontextu propuštění z výkonu trestu odnětí svobody

Specifickou skupinou ohroženou bezdomovectvím jsou ženy po propuštění z vězení. V tomto kontextu je znepokojující, že počty vězněných žen rostou, za posledních 20 let se jejich počet více než zdvojnásobil. Roste i jejich podíl mezi všemi vězněnými, v roce 2022 ženy v ČR tvořily 8,5 % vězeňské populace¹, čímž Česká republika zaujímá nechvalné 5. místo v Evropě. Nad ČR už jsou jen Andorra, San Marino, Bělorusko a Ruská Federace, zatímco západní země typu Francie, Itálie, Anglie apod. se pohybují mezi 4–5 %. V celosvětovém žebříčku se naše země ocitá na 22. místě². V roce 2021 bylo ve vězení celkem 1 411 žen, o rok později to bylo již 1 600 žen³.

Ženy nejčastěji páchají majetkovou trestnou činností, a to v důsledku závislosti. Pokud páchají násilnou trestnou činností, pak byly v drtivé většině případů samy obětmi nějaké formy násilí (fyzického, psychologického, sexuálního, ekonomického...). Výzkumy ukazují, že trestná činnost žen je velmi často spojená s marginalizací, traumatizací a toxickými partnerskými vztahy, které do velké míry přispívají k tomu, proč ženy končí ve výkonu trestu odnětí svobody.

Situace žen v době nástupu do vězení není snadná, pobytem ve vězení se mnohdy řada potíží ještě prohloubí. Samotný návrat do společnosti je nesmírně těžký pro každého, u žen to platí obzvláště. Ženy se po propuštění potýkají zpravidla s *nejistým bydlením, dále pak dluhy a exekucemi, marginalizací, nemožností najít stále zaměstnání, toxickými nebo rozpadlými blízkými*

*vztahy, drogami a závislostmi a špatným fyzickým i duševním zdravím, přičemž všechny tyto faktory se prolínají, podporují a tvoří komplexní celek (viz Mertl 2020, 2022c; Mertl, Bareš 2020). Specifikem pro propuštěné ženy je pak péče o děti a snaha o legální získání dětí zpět do péče, což propuštění mužů řeší v mnohem menší míře.*⁴

Aby mohla žena dostat dítě zpět do péče, je pro ni stabilní bydlení zcela klíčové. Přitom z řady výzkumů (Mertl 2022a, 2022c; Mertl, Bareš 2020) vyplývá, že důstojný typ bydlení v podobě bytu nebo domu, je pro osoby propuštěné z vězení spíše nedostupný.⁵ Ženy tak končí na azylových domech, kterých je nedostatek nebo na ubytovnách, které ale nejsou pro ženu příliš vhodné a bezpečné. Navíc pobyt v těchto typech substandardního bydlení posiluje stigmatizaci a případná přítomnost dětí na ubytovně je

tým RUBIKON
Centra

1. Stav k 31. 12. 2022, Statistická ročenka VS ČR 2022. www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-sprav-ni-statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2022.pdf

2. Data k dubnu 2023. In Institute for Crime & Justice Policy Research – online database The World Prison Brief. www.prisonstudies.org

3. Statistické ročenky VS ČR 2021 a 2022. www.vscr.cz/sekce-statisticke-rocenky-vezenske-sluzby

4. MERTL, Jiří (2023). *Ženy s žitou zkušeností s výkonem trestu odnětí svobody a jejich specifické potřeby*. Praha: RUBIKON Centrum, str. 51.

5. MERTL, Jiří (2023). *Ženy s žitou zkušeností s výkonem trestu odnětí svobody a jejich specifické potřeby*. Praha: RUBIKON Centrum, str. 53.

problematická. U žen propuštěných z vězení je navíc dominantní velká potřeba soukromí, daná dlouhodobým pobytem v zařízení, kde není žádné soukromí umožněno. Tuto potřebu není samozřejmě možné v azylovém domě ani na ubytovně naplnit.

Nicméně azylový dům nebo ubytovna jsou tou lepší variantou. V tom horším případě se propuštěné ženy (znovu) ocitají na ulici, jako např. paní Alžběta nebo paní Ema.

Na specifika potřeb vězněných a propuštěných žen ukazují Pravidla pro zacházení s vězněnými a trestanými ženami, tzv. **Bangkoká pravidla**, která byla přijata rezolucí Organizace spojených národů (Resolution A/RES/65/229) v prosinci 2010. Bangkoká pravidla doplňují již existující obecné předpisy, např. Standardy OSN (tzv. Minimální pravidla zacházení) a Tokyo Rules týkající se alternativ k uvěznění. Jsou prvním mezinárodním standardem zaměřeným na specifické potřeby trestaných a vězněných žen. Jde o soubor 70 pravidel, který slouží jako návod pro politiky, tvůrce legislativy, složky trestně právní justice i pro zaměstnance věznic s cílem snížit nadbytečné uvěznění žen a respektovat jejich specifické potřeby nejen během výkonu trestu a uvěznění, ale také v postpenitenciální péči.

O šíření povědomí o existenci Bangkok Rules usiluje projekt **Naplňování Bangkok Rules v ČR: cesta k podpoře lidských práv vězněných a propuštěných žen**, který od roku 2021 realizuje RUBIKON Centrum ve spolupráci s norskou nevládní organizací Culture Break Border. Projekt je podpořen grantem z Norska prostřednictvím Norských fondů. Jeho hlavním cílem je zlepšit naplňování práv vězněných a propuštěných žen v ČR a efektivní uplatňování principů Bangkok Rules v praxi.

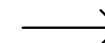
V rámci projektu vznikla celá řada

cenných materiálů k tématu ženy a vězení. Jde např. o již zmíněnou Příručku k pravidlům OSN pro zacházení s vězněnými a trestanými ženami, tzv. **Bangkoká pravidla** přijatá v roce 2010, dále o **Instruktažní video pro ženy nastupující do výkonu trestu odnětí svobody**, které je pro ženy ušité doslova na míru, neboť se na jeho vzniku podílely samotné ženy, které zkušeností s výkonem trestu samy prošly ve spolupráci s odborníky z Vězeňské služby ČR a Probační a mediační služby. Další materiály k tématu ženy a vězení vč. výzkumných zpráv, odborných prezentací z Konference ŽENY A VĚZENÍ atd. najdete na webu: zenyavezeni.cz, konkrétně v sekci **video a materiály**.

O Nás

RUBIKON Centrum je nestátní nezisková organizace, která od roku 1994 pomáhá lidem, kteří chtějí překročit svou trestní minulost. Klienty a klientky podporujeme ve získání a udržení práce, bydlení, řešení dluhů, v celkové životní stabilizaci a v přijetí zodpovědnosti za sebe i své činy. 32 % zaměstnanců a zaměstnankyň RUBIKON Centra má za sebou žitou zkušenost z výkonu trestu a jejich zkušenost je nezastupitelná. Aktuálně realizujeme též projekt **Naplňování Bangkok Rules v ČR**, který poukazuje na specifické potřeby vězněných a propuštěných žen.

Podporu v oblasti bydlení realizujeme v Ostravě, Praze a Středočeském kraji a to v rámci projektu **Šance na bydlení a sociální rehabilitace Hnízdo** (pouze v Ostravě). Aktuálně máme dohromady zabydleno 41 podporovaných, z toho 16 žen a 1 osobu v procesu tranzice.

Příběh zabydlené klientky, paní Petry

Paní Petra s RUBIKON Centrem navázala spolupráci v roce 2021 ve výkonu trestu odnětí svobody.

Před nástupem do vězení užívala návykové látky a páchala majetkovou trestnou činností. Ve výkonu trestu byla na vlastní žádost umístěna na speciálním oddělení, kde řešila svou závislost na drogách a v individuální terapii toxický vztah s partnerem/otcem jejich dvou nezletilých dětí. K možnostem pomoci, která jí byla z naší strany představena, byla velmi skeptická.

Po podmíněčném propuštění v únoru 2022 nás však kontaktovala s žádostí o podporu v rámci pracovního a dlouhodobého poradenství a celkové životní stabilizace. Bydlela v té době na Doléčovacím centru, kde navazovala na předchozí léčbu závislosti. Vídala svého syna, který bydlel u její matky. Dcerka bydlela u svého otce a tu vídala pouze občas. Při každém kontaktu s dcerkou jí její bývalý partner nabízel drogy. Domácnost, ve které dcerka vyrůstala, byla hrubě přelidněná a docházelo zde k užívání drog. Paní Petra však věděla, že nemá podmínky k tomu, aby požádala o svěření dcery do své péče. Holčička navíc měla zdravotní handicap a kvůli dlouhodobému zanedbávání i opožděný vývoj.

S paní Petrou jsme se dohodly na spolupráci v rámci podporovaného bydlení a podařilo se nám pro ni najít byt velikosti 1+1 ve standardní bytové zástavbě. V tomto bytě s ní žil od prvního dne její syn. Paní Petra začala pracovat na půl úvazku jako úklidová pracovníce a s podporou pracovníků RUBIKON Centra navázala spolupráci s OSPOD ve věci získání dcery do péče, což se jí nakonec nejdříve cestou předběžného opatření a následně řádného rozsudku povedlo.

Díky stabilnímu prostředí a důsledné péči se postupně začalo ukazovat, co vše je s holčičkou třeba řešit. Bylo třeba navázat spolupráci s logopedkou, pedagogicko-psychologickou poradnou, speciálně-pedagogickým centrem a dětskou klinickou psychologičkou. Při jednání s odborníky musela paní Petra opakovaně zveřejňovat svou minulost a okolnosti dcerčiny složité životní situace. Reakce byly velmi různorodé, od podpůrných až k hrubě odsuzujícím.

Při rozhovorech o životní změně paní Petra opakovaně zmiňovala obrovskou nejistotu a strach, který pociťovala v prvních dnech a týdnech po propuštění, a který slábl jen velmi pomalu. Vnímala obrovský tlak rodiny, kde, ačkoli její členové-muži mají zkušenost s pobytem ve vězení, neustále dostávala zpětnou vazbu, že selhala a kde nikdo nevěřil jejím životním plánům. Jako by trest odnětí svobody u ženy znamenal dvojitou stigmatizaci.

Co se týče vztahu mezi pracovníky RUBIKON Centra a paní Petrou, jeho budování bylo pomalé a velmi opatrné. Z našeho pohledu k zásadnímu průlomům došlo teprve ve chvíli, kdy se paní Petře s naší podporou podařilo získat městský byt 2+1. Vzhledem k její napjaté finanční situaci (otec dětí dlouhodobě neplatí výživné, paní Petra nemůže jako osamělá matka pracovat na plný úvazek) jsme jí tento byt pomohli kompletně zařídit nábytkem a spotřebiči od dárců. Jako by si až v tu chvíli uvědomila, že je možné někomu skutečně důvěřovat.

V současné době paní Petra pracuje jako úklidová pracovníce. Úspěšně dokončila program v Doléčovacím centru. Plní podmínky probačního dohledu a dezistuje. Pravidelně platí nájemné v městském bytě, kde žije společně s oběma svými dětmi. Dcerce byl přiznán příspěvek na péči a chodí do specializované školky. Paní Petra obnovila vztahy s rodinou, s matkou

i sourozenci se pravidelně vídá. Kontakt dětí s biologickým otcem je občasný.

Paní Petra stále prožívá pochybnosti o sobě, o svých schopnostech a dovednostech, o tom, co dokázala. Zá-

roveň ve srovnání s Petrou, se kterou jsme jednaly těsně po jejím propuštění, už je to jiná žena. Žena, která dokázala to, co si ve vězení předsevzala. A jde dál s hlavou vztyčenou, jakkoli ještě někdy uhýbá pohledem, když se jí někdo ptá na její minulost.

Ilustrační obrázek
Obrázek od Lucija Rasonja z Pixabay

Příčiny ztráty bytu v pilotním programu Housing First pro rodiny s dětmi v Brně perspektiva vystěhovaných rodin

Jak příčiny ztráty bydlení interpretují ženy, které se musely s rodinou odstěhovat z městského bytu? Článek představuje parciální výsledky první fáze kvalitativního výzkumu *Dosledování dopadů pilotního ověření rychlého zabydlení rodin s dětmi (Rapid Re-Housing)* po 5 letech: okolnosti ztráty městského bydlení u intervenčních rodin a pokouší se přispět k porozumění (ne)účinnosti přístupu Housing First (Bydlení především) s cílovou skupinou rodin s dětmi v českém kontextu.

Barbora Mendlová

Výzkumnice v projektu *Dosledování dopadů pilotního ověření rychlého zabydlení rodin s dětmi (Rapid Re-Housing)* po 5 letech, sociální pracovníce a vedoucí týmu přímé podpory Housing First v TADY A TEĎ, o. p. s.

Kontakt:
barbora.mendlova@tadyated.org

Bezdomovectví žen a rodin se obvykle klasifikuje jako relativně nevýznamný sociální problém, jako podkategorie bezdomovectví, s nímž se nepřiměřeně často potýkají osamělí dospělí muži. Jednou z hlavních příčin zkresleného vnímání je, že je bezdomovectví žen a rodin často skryté (Baptista, a další 2017, Bretherton a Mayock 2021, Glumbíková, Gojová a Grundělová 2018). Ženy a rodiny s dětmi se častěji uchylují nejprve k rodině a přátelům, než vyhledají oficiální kanály pomoci. Populace žijící ve skrytém bezdomovectví je charakteristická nejistotou a častým a nepředvídatelným stěhováním. Hlavním vysvětlujícím faktorem bezdomovectví rodin uváděným v zahraniční literatuře (Baptista, a další 2017) je nedostatek finančně dostupného bydlení. Z výzkumů a sčítání osob v bytové nouzi v České republice vyplývá, že rodiny v bytové nouzi využívají nejčastěji následujících forem bydlení: azylové domy, ubytovny a byty na soukromém trhu v podmínkách bytové nouze (nejisté, přelidněné a substandardní bydlení).

Jednou z možných odpovědí na bytovou nouzi rodin s dětmi je intervence ve formě Housing First (dále jen HF). Přístup, který vznikl v USA pro cílovou skupinu osob chronicky bez domova s duševním onemocněním často v kombinaci se závislostí (Tsemberis 2020). Pro rodiny s dětmi se v zahraničí využívá spíše výjimečně, a to proto, že rodiny s dětmi, které by potřebovaly komplexní podporu, jakou se vyznačuje HF, mezi rodinami bez domova v USA a dalších státech tvoří malou minoritu. V posledních letech se HF rychle rozšiřuje po Evropě i dalších zemích ve světě. HF usiluje o co nejrychlejší přesun lidí bez domova do trvalého bydlení. V rámci tohoto modelu bylo určeno osm základních principů: bydlení je lidské právo; možnost volby a kontroly pro uživatele služeb; oddělení bydlení a podpory; zaměření na zotavení Harm reduction; aktivní zapojení bez donucení; individuální plánování; flexibilní podpora na tak

1. Na základě výsledků RRH byla vypsána výzva č. 108 operačního programu Zaměstnanost, v rámci které bylo realizováno celkem 13 projektů, jež vycházely z principů HF, a následně byly v roce 2022 vypsány výzvy č. 007 a 101 operačního programu Zaměstnanost Plu, v rámci kterých získalo finanční podporu více než 20 projektů, jež se definují jako HF.

dlouho, jak je potřeba (Pleace 2017).

První český program založený na principech HF, brněnský Rapid Re-Housing (dále jen RRH), byl realizovaný v letech 2016–2018. Projekt vznikl na politickou objednávku, jejímž zadáním bylo otestovat zabydlení rodin s dětmi z ubytoven do standardního bydlení. Projekty HF pro rodiny s dětmi nejsou běžné a data ohledně úspěšnosti těchto projektů nejsou v evropském kontextu dostupná. I proto byl tento projekt ve své evaluační části koncipován jako randomizovaný kontrolovaný experiment (RCT), který měřil úspěšnost srovnáním výsledků intervenční a kontrolní skupiny oproti výsledkům při úvodním dotazování na začátku projektu (Černá, Ripka a Barbošová 2018).

V rámci projektu RRH sledoval evaluační tým krátkodobé dopady intervence, tedy dopady 12 měsíců od zabydlení v městských bytech. Výsledky výzkumu prokázaly významné dopady zejména v oblasti bydlení. 48 rodin z 50 si bylo schopno udržet bydlení a prodloužilo po jednom roce nájemní smlouvu, zvýšila se jejich prožitelná jistota bydlení. Došlo ke zlepšení zdraví rodin vlivem zabydlení, 4,5x se snížilo riziko vážného psychosociálního stresu u pečující osoby (primárně matky), riziko návštěvy pohotovosti členem rodiny bylo 2x nižší, riziko využití sanitky bylo 4,5x nižší a 3,1x se snížilo riziko hospitalizace člena intervenční rodiny v porovnání s kontrolními rodinami. Dále se 2x snížilo riziko onemocnění horních cest dýchacích u dětí z intervenčních rodin (Ripka, Černá a Kubala 2018).

Vzhledem k relativně úspěšným výsledkům projektu, které se navíc staly důležitou součástí proměny bytové politiky pro nejchudší domácnosti na státní úrovni¹, se původní výzkumný tým rozhodl ověřit úspěšnost přístupu ve střednědobém horizontu (dopady po 5 letech od zabydlení). Z kvantitativní analýzy vyplynulo, že

73 % (33 ze 45² dotázaných rodin) bydlí po 5 letech od zabydlení ve vyhovujícím bydlení. Děti v intervenčních rodinách mají nižší míru pravděpodobnosti umístění do náhradní rodinné či ústavní péče. Intervenční rodiny vykazují menší míru anomie. Intervence může ročně ušetřit až 31 466 Kč z veřejných rozpočtů na každou nastěhovanou rodinu (Siglová, Černá a Ripka 2023). Přesto výzkum odhalil, že z městského bydlení bylo nuceně vystěhováno 21 (z původních 50) intervenčních rodin, tedy 42 %. Což je oproti původnímu výsledku po 12 měsících výrazný rozdíl. Tento výsledek není v souladu s poznatky ze zahraničních výzkumů (např. Gubits 2016, Collin, a další 2020), ve kterých jsou efekty v oblasti bydlení zásadní i v dlouhodobější perspektivě. Kvantitativně pojatý výzkum neumožnil výzkumnému týmu dosledovat kontext ztráty městského bydlení. Z tohoto důvodu byla realizována kvalitativní studie na téma okolnosti ztráty městského bydlení u intervenčních rodin. Cílem výzkumu bylo dosažení hlubšího porozumění (ne)účinnosti přístupu HF s cílovou skupinou rodin s dětmi v českém kontextu, primárně se zaměřením na udržitelnost bydlení ve střednědobém horizontu, perspektivou zúčastněných aktérů (rodin, sociálních pracovníků a politické reprezentace).

Tento článek vychází z dat získaných během první fáze tohoto výzkumu a zaměřuje se na perspektivu části vystěhovaných žen. Celkem jsem pracovala s rozhovory se sedmi ženami, primárními pečujícími rodin (budu je označovat jako komunikační partnerky), které přišly o bydlení získané v projektu RRH. Na základě informovaného a dobrovolného souhlasu jsem s nimi v jejich aktuálních domácnostech realizovala polostrukturované intenzivní rozhovory v období od prosince 2022 do března 2023. Jména v citacích jsou nahrazena pseudonymy.

Komunikační partnerky přišly o byt v rámci pilotního projektu RRH, ale významně častěji po jeho skončení. V podstatě všechny ženy opustily byt s dluhem, některé s větším, některé s menším. Vznik tohoto dluhu ale v interpretacích komunikačních partnerek jen výjimečně souvisí přímo se schopností nebo ochotou z jejich strany platit nájemné. Mnohem častěji prvotní dluh vznikl kombinací dalších faktorů. Faktory, které komunikační partnerky nejčastěji uvádějí jako příčinu vzniku dluhu, případně ukončení/neprodoužení nájemní smlouvy, jsem shrnula do kategorií: problém doormanagementu, domácí násilí a stížnosti a petice (nejčastěji kvůli hluku).

Problémem doormanagementu rozumím situaci, kdy se do bytu dostanou lidé bez vědomí pronajímatele tedy v rozporu s nájemní smlouvou, způsobují nepřiměřený hluk, a/nebo přímo ohrožují členy domácnosti. Doormanagement v případě rodin s dětmi často souvisí s pomocí příbuzným, kteří neměli kam jít a začali si nárokovat prostor bytu. V důsledku se pokazily vztahy v domácnosti natolik, že nebylo pro komunikační partnerky únosné v bytě zůstat, popř. porušování nájemní smlouvy bylo tak závažné, že byl ukončen/neprodoužen nájemní vztah.

Tak jako přítel si tam vzal svoji rodinu, že. Oni se nastěhovali, alkoholici. Jako já jsem tam neměla, že já nevím 50 tisíc nebo 100 tisíc dluh. Já jsem tam měla 17 tisíc dluh. Akorát, že ty stížnosti no. Ti si tam dovolovali, dělali si, co chtěli (Taťána).

On se vrátil synovec z kriminálu a on neměl kde bydlet, tak maminka ho vzala a on prostě tam si dělal, co chtěl. Začal brát drogy, fetovat. Pak už nás to nebavilo, tak já jsem odešla na ubytovnu s děčkama. Maminka jenom, aby se ho nějak zbavila, tak taky odešla. Udělala jakože... neplatila a tak, aby se ho nějak zbavila. Jinak bysme tam byli doted' (Anna).

2. 5 z 50 původně zabydlených rodin se nepodařilo dohledat.

Tento problém je identifikován též v literatuře v souvislosti s programy HF pro jednotlivce (např. Busch-Geertsema 2013). V kontextu sociálního vyloučení pak přímo souvisí se sociálním vyloučením v užším smyslu (Mareš 2000). Sociálně vyloučené rodiny mají silné vazby zejm. v širší rodině, popř. komunitě, ale minimum vazeb mimo sociální vyloučení, které jsou zásadní pro redistribuci zdrojů ve společnosti. Tyto silné vazby potom na jednu stranu stěžují sociální integraci, ale také zaručují záchrannou síť, např. v případě ztráty bydlení (a to se ukazuje v neformálních řešeních bytové nouze po vystěhování z městského bytu). Charakter příbuzenských sítí ale zároveň domácnost recipročně zavazuje (Vašat 2021). Pro komunikační partnerky tedy nebylo možné příbuzné v nouzi odmítnout, a to z výše uvedených důvodů, ale také a hlavně proto, že toto rozhodnutí neměly možnost udělat. V souvislosti s rozhodnutím, zda pomoci či nepomoci příbuzným v nouzi, často neměly komunikační partnerky jako (mladé) ženy poslední slovo. V rozhovorech se v této souvislosti často vyjadřovaly ve smyslu upozadění jejich názoru oproti dalším členům domácnosti s vyšším statutem tedy mužů – partnerů, popř. rodičů.

On měl přítel první slovo, takže já jsem musela být ticho a nic no. On mne pořádkem vyhazoval z toho bytu (Taťána).

Tak tím že, když maminka chtěla třeba jeho, aby šel k nám bydlet... My jsme jí říkali, ať to nedělá a stejně nás neposlechla (Anna).

Ukazuje se tak, že v některých případech sice komunikační partnerky měly právní titul k bytu a byly formálními zástupkyněmi domácnosti pro kontakt se všemi institucemi a sociálními službami, v domácnosti ale rozhodoval někdo jiný, kdo je výše v hierarchii (nukleární/rozšířeně) rodiny.

Se statusovou frustrací ve specifických podmínkách sociálního vylouče-

ní souvisí domácí a partnerské násilí (Kopp 2022), které je ve výpovědích další častou příčinou ztráty bytu. A to skrze peníze, které byly vyčleněny na nájem, ale násilný partner je utratil za něco jiného, nebo byla ztráta bydlení úmyslná, jako strategie útěku před agresorem, případně důsledkem neúnosné situace, kdy komunikační partnerka nebyla schopna s ohledem na psychický stav v důsledku domácího násilí situaci nijak vlastními silami řešit.

Takže on mi vzal vlastně peníze na nájem a pak se tam dlužil nájem (Kateřina).

Prostě jsem se zbláznila, takhle to tam můžete napsat. Prostě jsem se zbláznila, utekla a ... chtěli jsme dýchat. Nebylo to úmyslně. Opravdu ne (Helena).

Významná část komunikačních partnerek považuje stížnosti a petice za primární důvod výpovědi z nájmu, další stížnosti akcentují, ale spíše jako důsledek problému s doormanagementem, viz výše. Stížnosti a petice nejčastěji souvisí s hlukem, etnicitou, popř. užíváním alkoholu a drog. Překrývají se s doormanagementem i domácím násilím. Vůbec nejčastější interpretací byl hluk spojený s dětmi a jejich dupáním v neodhlučněných bytech.

A oni tam mi napsali petici, protože si stěžovali na děti, že dupou (...). Tenkrát přišli nahoru, jo prostě, že co to má znamenat, jakože dupání. A já jsem řekla, že co mám dělat jako s dětmi, jakože to jsou děti jako (Alžběta).

Všechny výše uvedené krizové situace vyústily v dluh. Dluh byl příčinou ztráty bytu a vznikl v době trvání nájemního vztahu, popř. vznikl až po ukončení/neprodoužení nájemní smlouvy (kvůli peticím a stížnostem), přičemž se přímo nebo nepřímo váže k nedostatečným a rozkolísaným dávkám. Evaluační zpráva RRH konstatuje, že bydlení ekonomickou situací intervenčních rodin nijak nezlepšilo (Rip-

ka, Černá a Kubala 2018). Některé komunikační partnerky uvádí, že dlužily na nájmu až za půl roku, jiné chápou jako nespravedlivé ukončení nájemní smlouvy již po prvním nezaplaceném nájmu.

(...) skončil měsíc a (sociální pracovníce) přišla a hned mi řekla paní (jméno), máte už soudní vystěhování. Musíte vyklidit do týdne byt. (...) takže jsem šla na tu Dominikánskou a ta paní mi řekla vy jste měla nárok na splátkovej kalendář a já říkám, že jsem o tom nevěděla (Kateřina).

(...) jsme se domluvily s maminkou, my jsme klidně mohly si to všechno zaplatit, ale prostě jsme nechtěly skrz něho. Asi tak nějak (Anna).

Až poslední ty dva nebo tři měsíce jsem to nezaplatila, protože jsem už na to přestala dostávat od státu a dostala jsem tu výpověď, ten papír. Takže jsem to neměla z čeho platit. (...) a pak přišli a vyhodili mě ven i s policajtkama (Tereza).

Pilotní projekt Rapid Re-Housing byl vůbec prvním pokusem o implementaci v Evropě se rozmáhajícího přístupu Housing First v ČR. Projekt vzbuzoval emoce, měl vysokou publicitu a stal se také politickým tématem. Po prvních slibných výsledcích po dvou letech skončil a k plánovanému pokračování a rozšíření nakonec nedošlo v souvislosti s výsledky komunálních voleb. Dlouhodobá politická podpora a s ní související finanční zajištění a přístup k bytovému fondu jsou přitom stěžejní podmínky pro udržitelné fungování projektů HF (Pleace, Baptista a Knutagård 2019).

Rodiny ubytované v rámci projektu v bytech zůstaly a pokračovala i podpora sociální práce, i když již nelze hovořit o intenzivní podpoře v režimu HF. Vzhledem k tomu, že si významná část rodin ve střednědobém horizontu bydlení neudržela, lze odvodit, že v odborné literatuře často opakované tvrzení, že rodiny s dětmi v Evropě

zpravidla nemají komplexní potřeby podpory a poskytnutí adekvátního bydlení spolu s méně intenzivní formou podpory sociální práce je dostatečným řešením jejich bytové nouze (Pleace, Baptista a Knutagård 2019), se v brněnském kontextu nepotvrzuje. Naopak výsledky naznačují, že potřeby podpory rodin s dětmi v ČR jsou skutečně komplexní a v některých ohledech podobné potřebám jiných cílových skupin. V následujících odstavcích nejprve zdůrazním aspekty programu RRH, které se ve výzkumu ukázaly jako kritické a souvisí s technickou stránkou problému, tedy samotné byty a způsob jejich přidělování.

První důležitým aspektem, který se neváže k sociální práci ale k vnějšímu kontextu, je kvalita a lokalita nabízených bytů. Pro ubytování (početných) rodin s dětmi je třeba brát v úvahu možný hluk, který rodiny s dětmi logicky způsobují. Přidělování vhodných bytů je nezbytnou podmínkou udržitelnosti nájemního vztahu, nicméně v pojednávaném projektu ne zcela naplněnou.

Druhým zásadním aspektem ve vnějším kontextu projektů (tedy vnějším v případě, že rozhodnutí o poskytnutí bytu není v moci programu, ale např. města, jako v případě Brna) jsou tzv. druhé šance, tedy poskytnutí jiného bytu v případě, že domácnost musí opustit první byt pronajatý v rámci projektu. Ukazuje se, že právě druhé šance jsou v českém kontextu relativně vzácné, přitom se jedná o stěžejní podmínku v případě, že programy mají skutečně ukončovat bezdomovectví. Pokud tzv. druhá (popř. třetí nebo čtvrtá) šance není možná, stává se standardní bydlení pro nemalou část zabydlených rodin pouhou zastávkou v jinak bezútešném putování mezi formami bytové nouze. Komunikační partnerky měly v životě jednu možnost mít to svoje a o bydlení přišly. To by ale nemělo být překážkou v tom, aby dostaly další šanci, nebo alespoň

důstojnou alternativu např. ve formě dočasného rychlého zabydlení např. v krizovém bytě s návaznou podporou při zajištění dalšího bydlení jako komplementární části komplexní prevence bezdomovectví. Ženy, se kterými jsem měla možnost mluvit, byly opět odkázané na dlouhé pořadníky azylových domů, ubytovny, popř. na rodinné sítě, které sice fungují v některých oblastech preventivně, ale zároveň v kombinaci s dalšími faktory nedávají prostor k sociální mobilitě. Zároveň se rodiny tímto způsobem dostávají do situace skrytého bezdomovectví, což je činí neviditelnými v pohledu odpovědných institucí, z čehož vyplívají omezené možnosti systémového řešení (Baptista, a další 2017, Bretherton a Mayock 2021).

Faktory, které komunikační partnerky nejčastěji uváděly jako příčinu ztráty bytu, jsou: domácí násilí, doormanagement a stížnosti a petice (nejčastěji kvůli hluku). Všechny souvisí s útlakem na základě komplexu identit komunikačních partnerek. Autorky (Glumbíková, Gojová a Gřundělová 2018) provedly intersekcionalní analýzu s ženami v azylových domech. Identifikovaly následující roviny útlaku, které lze bez výjimky aplikovat též v kontextu tohoto výzkumu. Jsou jimi gender, mateřství, samoživitelství a z něj plynoucí socioekonomická situace, etnicita a bezdomovectví. Genderová rovina se významně projevuje v partnerských vztazích v souvislosti s domácím/partnerským násilím. Věk komunikačních partnerek má vliv na jejich postavení v rámci širší rodiny a jejich kontrolou nad rozhodováním v některých aspektech, které ovlivňují stabilitu situace v domácnosti. Etnicita hraje významnou roli ve vztahu k majoritě ale i dalším aktérům, v interpretacích komunikačních partnerek zejména v kontextu sousedských vztahů. Socioekonomická situace má konsekvence ve formě útlaku ze strany dávkového systému, který žadatele nepřiměřeně zatěžuje neustálým prokazováním zásluhového nároku na

pomoc, přičemž tato pomoc je nejistá a mnohdy nedostatečná (Janebová 2019). Mateřství se projevuje v souvislosti s péčí o děti a potřebu být dobrou matkou. Zkušenost s bezdomovectvím má vliv na pojmání sebe sama jako selhávající v logice individuální zodpovědnosti. Zejména těmito roviny útlaku jsou pak ovlivněny krizové situace identifikované jako příčiny ztráty bytu.

V souvislosti s intersekcionalitou bych ještě chtěla zdůraznit problém domova jako místa útlaku (Glumbíková, Gojová a Gřundělová 2018, Young a Uhde 2010). Domov se ve výpovědích větší části komunikačních partnerek stává místem útlaku a ztráty svobody. Tvrzení, že náležité bydlení má tudíž potenciál odstraňovat některé spouštěče domácího násilí, např. stre, frustrace či deprivace (Kupka, Walach a Toušek, a další 2019), výsledky výzkumu nepotvrzují. Samotné bydlení nemění ostatní struktury útlaku. Chudé domácnosti jsou utlačovány více než ostatní, což je zkušenost, která se dotýká i dalších sociálních rozdílů a identit. Domácnosti vedené ženami se mohou potýkat s diskriminací a mohou být stigmatizovány jako nežádoucí a problémové (Young a Uhde 2010, Madden a Marcuse 2020), což se ve výzkumu potvrdilo prostřednictvím problému stížností a petic, a to jednak v důsledku přidělení nevhodných bytů ze strany města, jednak v nepřijetí rodin v sousedství. Všechny komunikační partnerky nakonec opustily byt s dluhem, což je dále znevýhodňuje v možnostech získání dalšího bydlení. Riziko související s rozkolísaností dávek v kombinaci s růstem cen za bydlení jsou jedním ze zásadních faktorů způsobujících přetrvávající nejistotu sledované sociální skupiny.

Jak upozorňují Gojová a Vávrová (2020), sociální práce s rodinami s potřebou podpory v bydlení v České republice má pouze limitované množství nástrojů kvůli absenci zákonné

úpravy sociálního bydlení. Absence systémového řešení sociálního bydlení a nedostatečné provázání dalších preventivních opatření (např. krizové ubytování, služby pro oběti domácího násilí a nefunkční prostupnost azylových domů do standardního bydlení) je významným determinanem a de-

formátorem sociální práce v podpoře bydlení. I přes zjevné problémy ale věřím, že při masivnějším rozšíření a zajištění dalších provázaných opatření komplexní prevence bezdomovectví má přístup Housing First potenciál efektivně řešit bytovou nouzi a ukončovat bezdomovectví v ČR.

Použitá literatura:

Baptista, Isabel, Lars Benjaminsen, Volker Busch-Geertsema, a Nicholas Pleace (2017). *Family Homelessness in Europe*. Brusel: European Observatory on Homelessness.

Bretherton, Joanne, a Paula Mayock (2021). *Women's Homelessness. European Evidence Review*. Brusel: FEANTSA.

Busch-Geertsema, Volker (2013). *Housing First Europe, Final Report*. Bremen/Brusel: Housing First Europe.

Collin, C. Cyleste, a kol. (2020). *Housing instability and child welfare: Examining the delivery of innovative services in the context of a randomized controlled trial*. Children and Youth Services Review, 108.

Černá, Eliška, Štěpán Ripka, a Inka Bartošová (2018). *Analýza výchozího stavu účastníků z cílové skupiny projektu Pilotní testování rychlého zabydlení rodin s dětmi (Rapid Re-Housing)*. Ostrava: Ostravská univerzita.

Glumbíková, Kateřina, Alice Gojová, a Barbora Gřundělová (2018). *Intersekcionalita útlaku u matek bez domova z azylových domů*. Gender a výzkum.

Gojová, Alice, a Soňa Vávrová (2020). *Emerging Models of Social Work Accompanying Housing, or How Czech Social Workers Treat Homelessness in Families with Children, while Having No Legal Support*. Sociální práce/Sociální práce 54–70.

Gubit, Daniel (2016). *Family Options Study: 3-Year Impacts of Housing and Services Interventions for Homeless Families*. Washington: US Department of Housing and Urban Development Office of Policy Development and Research.

Janebová, Radka (2019). *Sociální práce, nebo sociální policie? Pronikání disciplinárních principů do sociální politiky a sociální práce*. Sociální práce / Sociální práce, 19(3): 5-22.

Kopp, Tereza (2022). *Dopadne to tak na půl. Etnografie dospívání marginalizovaných dívek ve věku osobní odpovědnosti*. Plzeň: ZČU.

Kupka, Petr, a kol. (2019). *Analýza možností a širších souvislostí prevence kriminality v SVL*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, Katedra antropologie.

Madden, David, a Peter Marcuse (2020). *Na obranu bydlení*. Praha: Neklid.

Mareš, Petr (2000). *Chudoba, marginalizace a sociální vyloučení*. Sociologický časopis, 36, 3: 285-297.

Pleace, Nicholas (2017). *Evropská příručka Bydlení především*. Praha: Úřad vlády ČR.

Pleace, Nichola, Isabel Baptista, a Marcus Knutagård (2019). *Housing First Europe. An Overview of Implementation, Strategy and Fidelity*. Brusel, Helsinky: Housing First Europe Hub.

Ripka, Štěpán, Eliška Černá, a Petr Kubala (2018). *Závěrečná evaluační zpráva / Analýza cílového stavu. Dopady zabydlení po 12 měsících od nastěhování. Pilotní testování rychlého zabydlení rodin s dětmi (Rapid Re-Housing)*. Ostrava: Ostravská univerzita.

Siglová, Ivana, Eliška Černá, a Štěpán Ripka (2023). *Dosledování dopadů Housing First pro rodiny s dětmi v Brně po pěti letech. Platforma pro sociální bydlení*.

Vašat, Jan (2021). *Přístupy využívané v sociální práci v sociálně vyloučených lokalitách*. Sociální práce / Sociální práce. 21,3: 36-52.

Young, Iris Marion, a Zuzana Uhde (2010). *Proti nadvládě a útlaku*. Praha: Filosofie.

Specifika práce s mladými ženami opouštějícími ústavní a ochrannou výchovu či náhradní rodinnou péči v domě na půl cesty a práce s LGBTI+ klientelou

Karolína Jelínková

Ředitelka programů podpory ohrožených mladých dospělých

Dům na půl cesty SOS Kotva, Brno

Editorka: Jolana Novotná

Využívat služby Domu na půl cesty SOS Kotva v Brně a Haviřově mohou jak muži, tak ženy, přesto to byly právě ženy, které v posledních letech převažovaly, alespoň co se týče délky doby využívání služeb (muži častěji porušovali pravidla služby a odcházeli ze služby předčasně). Proto se v tomto článku zaměřuji především na specifika práce s klientkami. Porovnávám rozdíly ve spolupráci s klientkami a klienty. Konkrétně zmiňuji, jaká témata se objevují při konzultacích a jaké situace s ohledem na gender ve službě mnohdy řešíme. V článku naleznete také odkaz na informace o práci s LGBTI+ klientelou, jelikož jsme v rámci Ministerstva práce a sociálních věcí absolvovali **Pilotáž kritérií Férové a inkluzivní sociální služby pro LGBTI+ osoby, v rámci níž vznikla brožura a metodika.**

Mladí dospělí, kteří opouštějí nejčastěji dětský domov nebo pěstounskou péči, najdou v domech na půl cesty SOS Kotva nejen bydlení, sociální poradenství a asistenci při návratu dovedností, ale také potřebnou psychickou podporu a individuální i skupinové volnočasové a terapeutické aktivity. V rámci posledního zmíněného se např. setkáváme jednou měsíčně na společných komunitách, na kterých řešíme aktuální témata služby. Podporované osoby si zde také mohou v bezpečném prostředí mezi sebou vyříkat potřebné a jedná se

o pravidelný prostor, kdy se mohou vyjadřovat k využívané službě. Dále přinášíme na komunity různá cvičení na osvojování sociálních dovedností či podporu sebereflexe. V Brně, kde službu domu na půl cesty poskytujeme v domě se zahradou, používáme při práci zahradní terapii. Sebedůvěru lidí využívajících naši službu může podpořit také to, když podnikáme aktivity ve prospěch přírody či komunity. Tříkrát ročně pořádáme workshop na nějaké aktuální téma, aby se všichni mohli rozvíjet i s podporou externích odborníků. Jedná se například

o práci s emocemi, finanční hospodaření apod. U volnočasových aktivit se snažíme vycházet co nejvíce z toho, co si naše klientela přeje. Např. grilujeme, jezdíme na výlety, navštěvujeme kulturní akce apod. Kromě toho, že to rozšiřuje podporovaným osobám obzory v možnostech trávení volného času, utužuje to mezi námi vztahy – zažijeme se vzájemně jinak. Zatím jsme všechny tyto aktivity pořádali pro osoby, které o ně měly zájem, byly tedy jak pro muže, tak pro ženy. Osvědčilo se nám to např. v případě, kdy jsme na komunitě spontánně narazili na téma sexuálního obtěžování na ženách. Bylo užitečné, že si všichni – muži i ženy – vyslechli, jak se cítí osoby, vůči kterým je obtěžování namířeno, a že není takové jednání v pořádku a je třeba se proti takovému chování bránit. Pokud by však vyvstala potřeba nějakého workshopu nebo setkání jen pro muže nebo jen pro ženy, nebyl problém ho uskutečnit a zbylé skupině otevřeně sdělit důvod.

V případě nuceného ukončení služby, které nastává při opakovaném nebo zvláště závažném nedodržování pravidel, se vždy snažíme o to, abychom komunikovali co nejvíce citlivě, neodmítali klienty/klientky jako takové, ale pojmenovali konkrétní jednání, které není s ohledem na pravidla služby v pořádku. Osvědčilo se nám otevřeně hovořit o tom, jaké emoce prožíváme, když porušují pravidla vnitřního řádu a musíme přistoupit k udělení výpovědi. Jsme přesvědčeni, že díky naší otevřenosti a autenticitě nastavujeme transparentně hranice a umožňujeme klientkám a klientům převzít zodpovědnost za své jednání. Zároveň se vždy snažíme vytvářet atmosféru respektu a laskavosti. Máme zkušenost, že nucený odchod ze služby může mít na klienty, kteří doposud stagnovali a neplnili domluvené cíle, pozitivní efekt. Nejednou se stalo, že si po výpovědi klienti našli práci apod. Často se k nám, jakmile je to možné, vracejí, pravidla služby poté dodržují svědomitěji a více usilují o pozitivní

posuny ve svém životě.

Klienti i klientky opouštějící službu dobrovolně a po splnění cílů od nás nejčastěji odchází do samostatného nájemního bydlení nebo do spolubydlení. Statisticky jich však není většina. Více lidí odchází předčasně – do jiných služeb nebo ke známým. Podporu při hledání návazného bydlení nabízíme každému – ne každý ji po udělení výpovědi přijme.

V tomto textu nepracuji s kvantitativními daty, ale pokouším se shrnout vlastní zkušenosti s prací s mladými ženami, které jsem nasbírala během 4,5 let mého vedení domu na půl cesty.¹ Ačkoliv se snažíme v našich službách nepodporovat genderové stereotypy, často se setkáváme s tím, že jsou hojně rozšířeny mezi klienty a klientkami. Když o nich hovoří, ptáme se jich na výjimky z genderových pravidel nebo mluvíme o vlastních charakteristikách či zkušenostech, které ukazují, že lidé mohou být různí neohledně na pohlaví. Pokud bych měla pojmenovat nějaká specifika klientek, z mých zkušeností se od klientů mužů liší zejména tím, že se více zajímají o druhé. Jak v tom pozitivním slova smyslu – více naslouchají a snaží se druhým pomáhat, tak v tom méně pozitivním, že druhé více hodnotí, rozebírají, příliš se zajímají o cizí soukromí a někdy se i pomlouvají. O to více jsou konflikty mezi klientkami zraňující a nabourávají už tak křehkou schopnost důvěry. Klientky často pojmenovávají, že jim vadí, že k sobě nejsou upřímné a neřeší vzájemné rozpory napřímo, ale více tzv. intrikaří. Muži si častěji dávají zpětnou vazbu přímo, nevyhýbají se konfliktním situacím a agresí. Co se týká oblastí podpory, jsou pro muže i ženy podobné. Všichni řeší finance, školu nebo zaměstnání, vztahy, psychické i fyzické zdraví, trávení volného času apod. Muži i ženy mají tendence řešit své problémy návykovým chováním (zneužíváním legálních i nelegálních psychoaktivních látek, přejídáním apod.). Při práci se ženami se však

1. V rámci naší práce usilujeme o naplnění kritérií Férové a inkluzivní služby pro LGBTI+ klientelu, dále zmiňuji jen ženy a muže z důvodu, že se v naší službě neobjevuje nikdo, kdo by se identifikoval jako nebinární. Trans lidé aktuálně ve službě nemáme, ale v minulosti jsme měli. Jejich začlenění do kolektivu bylo bez problémů, jediné, s čím jsme se setkali, byli případy misgenderování (oslovení trans osoby jmény/rodem, který používala před tranzicí) nebo nepochopení v případě, že byl někdo genderfluid (gender takového člověka se může střídát i vícekrát za den, ale také může setrvávat i několik dnů). Ale všechny tyto věci se vyjasnily a žádné trans osoby v naší službě nemluví o tom, že by zažívaly nevhodné chování od ostatní klientely.

častěji setkáváme s poruchami příjmu potravy, sebepoškozováním, suicidálními pokusy a sexuálními traumaty, naopak u mužů více narážíme na problémy s agresí, na páchaní přestupků a trestných činů a evidujeme u nich častější zadlužení. U mužů si také častěji všímáme tendence materiálně využívat druhých, např. klientek žen, které mnohdy neumí říkat ne a jsou více starostlivé a pečující, a tudíž snáze zneužitelné. Co se týká intimních a romantických vztahů mezi našimi klienty a klientkami, snažíme se, aby jejich život co nejvíce kopíroval běžný způsob života, takže nemáme žádná omezující pravidla týkající se návštěv mezi klientelou na pokojích apod. Jediné, na co dbáme, je, aby daná situace (vztah, návštěvy na pokojích apod.) byly dobrovolné a nepoškozovaly žádnou stranu. Např. když spolu mají dva klienti/klientky vztah a schází se

na pokojích, kde bydlí ještě někdo jiný, dotýčný s tím musí souhlasit a nesmí se cítit omezován.

Jak jsem již napsala v úvodu, naše služby jsou určené mužům i ženám a ke všem se snažíme přistupovat individuálně dle jejich potřeb, zároveň však dodržovat rovný přístup. Tato praxe se nám osvědčuje a zatím nemáme důvod přemýšlet nad službou, která by byla např. pouze pro ženy. Nemuseli jsme doposud řešit žádnou rizikovou situaci, která by byla způsobena soužitím mužů i žen. Ve službě usilujeme o to, aby tým pracovníků tvořili ženy i muži a mohli jsme tak lépe reagovat na potřeby klientely. Přítomnost pracovníků i pracovník může klientele přinášet potřebné korektivní zkušenosti s jednáním s opačným pohlavím apod.

Ilustrační foto
Archiv Domu na půl cesty SOS Kotva

Luke. Luke není trans žena, ale je queer muž. Luke pracuje v divadle a hraje na londýnských jevištích. Zažil bezdomovectví poté, co ho život s násilným a hrubým partnerem před několika lety donutil přestěhovat se na ubytovnu. Ilustrační foto Foto z The Centre for Homelessness Impact

1. Cisgender (často jednoduše zkráceno cis) je adjektivum označující lidi, jejichž genderová identita odpovídá pohlaví, které jim bylo určeno při narození. Jde o protiklad k termínu transgender. (pozn. red.)

Trans ženy na ulici

Osoby bez přístřeší jsou jednou z nejstigmatizovanějších skupin lidí v sociální tísní. Češi a Češky v průzkumech opakovaně prohlašují, že si tzv. bezdomovci za svou situaci mohou sami, že se dostatečně nesnaží a zlepšení situace si musí zasloužit. Trans* osoby jsou jedna z nejdiskriminovanějších skupin obyvatel – a jediná skupina, která je dle české legislativy povinně kastrovaná, ač to není v souladu s evropskými zákony. Být trans* ve společnosti, která vaši existenci popírá či odmítá, je náročné, i když bydlíte.

Trans ženy* jsou jednou z nejohroženějších minorit, co se diskriminace, násilí i prevalence vražd týče. Na vině je kromě transfobie i misogynie. K femicidám trans* žen často dochází proto, že se v očích násilníků nezdají být dostatečně feminní a konvenčně krásné, aby je přitahovaly, a tím si zasloužily

jejich respekt. Jedna z nejslavnějších trans* osob Marsha P. Johnson měla sama zkušenost se ztrátou bydlení a spolu s dalšími trans* lidmi otevřela a financovala azylový dům pro queer mládež (Jackman a Smith 2018). A byla velmi pravděpodobně zavražděna.

Michaela Nepejchalová

Jako doma
– Homelike, o. p. s.

Mít domov | 3 | prosinec 2023 | Bezdomovectví a bytová nouze žen

Být ženou bez domova je nebezpečné, ženské bezdomovectví je jiné než to mužské, a to především v míře zažívaného násilí. Být trans ženou je náročné i za předpokladu, že má střechu nad hlavou. Ještě o to ohroženější jsou trans ženy z etnických minorit nebo trans ženy s handicapem.

Jaké je tedy být trans ženou bez přístřeší? Kdo jsou trans ženy na českých ulicích, co by potřebovaly od sociálních služeb, a mohou to od nás vůbec dostat?

Typickým představitelem člověka bez bydlení je zarostlý muž středního věku, tzv. „bezdomovec“, jak je nazývá veřejnost; jak příznačné, že generickým maskulinem. Ženy se častěji pohybují v „neviditelném“ bezdomovectví – přespávají u kamarádů a známých, žijí na ubytovnách nebo azylových domech (Laníková 2015, Šámalová 2013, Profeldová 2022). Možnost mít kde přespát si však často musejí zasloužit – posluhováním v domácnosti, poskytnutím pohlavního styku nebo sháněním návykových látek (Bandit 2011, Šámalová 2013). Většina žen se zkušeností s bezdomovectvím má zkušenost i s násilím – ať už vztahovým, sexuálním, fyzickým nebo psychickým (Laníková 2015). Utekly z násilného vztahu nebo se do něj dostaly na ulici, trpí násilím ze strany veřejnosti a institucí. Snaha vyhnout se dalšímu násilí, obtěžování a ponižování vede k tomu, že se často vyhýbají i službám, které by jim měly pomáhat (Profeldová 2022).

A tak se zdá, jako by ženy bez domova ani neexistovaly. Pokud už žena bez domova přizná, že potřebuje podporu, potýká se s řadou stereotypů a diskriminace. Žena se může stát snadným terčem sexuálního obtěžování a zneužívání. Žena má být podle převládajících stereotypů přitažlivá, pokud je žena na ulici a nemá prostředky ani energii pečovat o svůj vzhled, bývá to vnímáno ostatními lidmi ještě negativněji, než když o sebe

nepečuje muž. Ideál ženy je často vykreslován jako strážkyně rodinného krbu a matka, což jde jen velmi těžko dohromady s prožíváním duševních nemocí a užíváním psychoaktivních látek. Od žen se často očekává, že budou milé, vděčné, příjemné, nebudou konfliktní a nebudou dělat problémy.

Trans ženy a transfeminní osoby se od cis¹ žen liší tím, že jim bylo při narození přiřazeno mužské pohlaví na základě fyziologických znaků; nicméně jejich genderová identita je ženská. Mnohé z nich prošly nebo prochází tranzicí, aby mohly žít ve společenské roli odpovídající jejich identitě. Zároveň však nemalá část z nich nemá možnost tranzici dokončit, nebo ani začít. Často nemají ani přístup k informacím o tom, jaké mají možnosti a kam se obrátit. Je proto důležité, aby jim pracovníctvo služeb, které trans* osoby využívají, umělo poradit a odkázat je na vhodné zdroje podpory. Kurzy specifické sociální práce s LGBTQ+ osobami nabízejí v ČR například spolky Transparent (jsmetransparent.cz) nebo Prague Pride (www.praguepride.cz).

Možností, jak projít tranzicí, je vícero a všechny jsou validní, neexistuje žádný „správný“ způsob tranzice. Typicky má tranzice dvě složky, medicínskou a sociální, není však nutné projít všemi existujícími, dostupnými procedurami. Sociální složkou tranzice je změna společenské role. Od coming outu přátelům a rodině přes používání nového jména až po změnu vzhledu, sestřihu, oblečení. Medicínskou složku aktuálně řeší klinická psychologie, psychiatrie, endokrinologie a sexologie, byť od vnímání tranzice jako psychiatrické diagnózy související se sexualitou se našťastí i v diagnostických manuálech již upouští. Její součástí typicky bývá HRT – hormonal replacement therapy, farmakologická léčba za účelem úpravy hladin hormonů (u žen potlačení testosteronu a zvýšení estrogenu), případně plastická chirurgie prsou, obličejových

rysů a SRS – sex reassignment surgery, chirurgická úprava genitálií. Jak již bylo zmíněno v začátku, ke změně tzv. úředního pohlaví v dokladech a jména na ženský tvar je nutné podstoupit minimálně kastraci, ale nic víc.

Pětina až čtvrtina trans* osob má zkušenost s krizí bydlení – přespávání po známých, noclehárnách, azylech, lavičkách. To je zhruba dvakrát až třikrát víc, než u cisheterosexuálních osob. Většina průzkumů na toto téma pochází z USA (The Trevor Project 2022, UCLA 2020), v EU však situace není lepší (TGEU 2021). Celou situaci v poslední době zhoršila jak pandemie COVID-19, tak válka na Ukrajině.

Častým důvodem ztráty bydlení u queer² osob je ztráta rodinného zázemí po coming outu – rodiče nedokážou přijmout identitu dítěte, buď odchází z domu před psychickým či fyzickým násilím, nebo je z domu vyhozeno. [Podle evropských dat](#) o bydlení přichází z tohoto důvodu o domov 50 až 70 % trans osob. Dalšími častými důvody ztráty bydlení je nedostatečná či nevhodná institucionální podpora queer osob v nouzi (35 až 40 %), chudoba (17 až 35 %), duševní onemocnění (13 až 33 %), závislosti (7 až 20 %). Ve chvíli, kdy vyhledají tito lidé službu typu nocleháren či azylových domů, potýkají se s tím, že u mnohých jejich úřední pohlaví neodpovídá jejich identitě a trans ženy jsou proto často nucené spát nebo bydlet mezi muži, kde jim hrozí násilné útoky, ať už motivované předsudečně nebo sexuálně. Totéž platí v případě, že vyhledají například psychiatrickou léčbu nebo terapii závislosti.

Trans ženy bez domova zažívají komplexní trauma, mají proto komplexní potřeby a patří mezi velmi zranitelné skupiny čelící předsudkům, diskriminaci a opresi na různých úrovních. Pomáhající organizace a instituce na jejich komplexní potřeby ještě neumějí adekvátně reagovat. Zahraniční výzkumy ukazují, že prevalence trauma-

tu u lidí bez domova je až v 85 % případů (Profeldová 2022), a u LGBTQ+ osob je PTSD/cPTSD až 10x častější než u cis a hetero lidí, těžko bychom tedy hledali trans ženu bez přístřeší, která netrpí následky traumatických událostí ve vztahu ke své identitě. Oproti cis a hetero lidem bez přístřeší se totiž potýkají ještě navíc s minoritním stresem, tedy stresem způsobeným transfobií a homofobií. A to jak společenskou – od veřejnosti, médií, politiků, rodiny, přátel, institucí – tak i internalizovanou.

Natálie. Před téměř třiceti lety jí na vojně diagnostikovali „transgenderovou poruchu“, jak to nazývá ona. Navštívila známou sexuoložku a lekla se, když jí bylo představeno, jak by podle tehdejších počítačových programů vypadala po tranzici. Odešla s tím, že z toho přece vyroste. Nevyrostla. Nyní se vrací ke kolečku návštěv sexuologií, psychiatrů, psychologů, a doufá, že se dostane k HRT a SRS. Nejvíc ze všeho by si přála mít manžela a život jako „normální holka“, ale bojí se, že je na to v padesáti pozdě. Největší strach má z toho, že ji přátelé nepřijmou jako ženu, že bude za „buzeranta v šatech“ a přijde o všechny své známé.

Alex. V pubertě se dostal až k HRT, pak o ni přišel, když byl rodiče vyhozen z domu a skončil na ulici. Od té doby žije znovu v mužské roli, byť se s genderovou dysforií³ stále potýká, ale nevidí nyní žádnou cestu, jak z toho ven. Genderovou dysforii řeší alkoholem.

Kateřina. Žije v ženské roli, pomáhá jí sebevědomé a asertivní vystupování, i v mnohdy queerfobní komunitě lidí bez domova je přijímaná jako žena. Pracuje v sexworku už mnoho let. Začala kvůli heroinu, ke kterému ji ve 13 letech přivedla matka. Sexbyznys pro ni znamená především obživu, ale i adrenalin. Jak se zákazníci zachovávají, když zjistí, že je tran? Nebyla by první ani poslední, která se proto stala ter-

2. Queer je zastřešující označení pro všechny, jejichž identita není heterosexuální nebo cisgenderová. V tomto významu může sloužit jako náhrada zkratky LGBTQ+. (pozn. red.)

3. Genderová dysforie (GD) je úzkost, kterou člověk prožívá kvůli nesouladu mezi svou genderovou identitou – tím, kým se cítí být – a pohlavím, které mu bylo přiděleno při narození. Tento termín nahradil v roce 2013 s vydáním diagnostické příručky DSM-5 předchozí diagnostické označení porucha genderové identity (GID). Stav byl přejmenován, aby se odstranilo stigma spojené s termínem porucha. (pozn. red.)

čem násilí. Některé trans ženy v takových situacích byly dokonce zavražděny.

Problém je i v nastavení samotného systému, v rámci kterého máme omezené možnosti podpory. Jsou věci, se kterými trans ženám pomoci nemůžeme, nedokážeme a ani nemáme jak ovlivnit, aby ta možnost vznikla. Nedokážeme je osvobodit od všudypřítomné transfobie a diskriminace, nemůžeme změnit nastavení společnosti, lze jen velmi těžko přesvědčit obce, aby poskytovaly dostupné sociální bydlení a zaměstnavatele/ky, aby zaměstnávali lidi v sociální tísní. Mnohdy to jediné, v čem se můžeme ženám a jejich potřebám co nejvíc přizpůsobit, je naše práce s nimi. Ale ani to není málo – koneckonců nenajdeme mnoho organizací, které se k těmto tématům staví vstřícně, kriticky progresivně a prosazují trauma zohledňující přístup.

Základem trauma-zohledňujícího přístupu (TIC = Trauma Informed Care) je povědomí nejen o tom, jak trauma vzniká, ale i jaké má důsledky na chování člověka. Abychom ženám neměli za zlé, že ve snaze přežít v drsných podmínkách ulice využívají i mechanismy, které se nám bydlícím zdají špatné a běžně máme tendenci je odsuzovat. Dopady traumatu ovlivňují psychické i fyzické zdraví, zapříčiňují, že se člověk cítí v neustálém ohrožení, je podrážděný, upadá do deprese, je odpojený od svých emocí, má větší sklon k užívání návykových látek nebo jinému chování, které může být (sebe)destruktivní a „problémové“ (Profeldová 2022). Bývají tak vnímány službami a úřady jako nespolupracující osoby, kterým se nedá pomoci a o pomoc ani nestojí, což je způsobeno právě nepochopením, jak komplexní trauma funguje, a jak je potřeba s člověkem s traumatem spolupracovat, aby nedocházelo k retraumatizaci.

Pionýrstvem TIC v ČR je pražská organizace Jako doma, která vznikla

před deseti lety „odspodu“, tedy ve spolupráci lidí nadšených do kritické sociální práce (Hajdíková 2016) a žen se zkušeností s bezdomovectvím. Dodnes se v Jako doma snažíme TIC propagovat a šířit osvětu o výhodách tohoto přístupu v pomáhajících profesích, a to nejen příkladem, ale i publikacemi, webináři a semináři. Shodou okolností však nejsme pionýrstvem jen v trauma informovaném přístupu, ale i v zájmu o trans* klientelu. Žádná jiná sociální služba, která by výslovně specifikovala, že je službou pro trans* osoby, totiž v ČR neexistuje. Podle [výzkumu postojů sociálních služeb k LGBT+ klientele v ČR](#) se 92 % respondentů domnívá, že se potřeby LGBT+ osob neliší od potřeb ostatních klientek či klientů a 44 % si dokonce myslí, že potřebám LGBT+ osob je ve společnosti věnována až příliš velká pozornost. Pouze 12 % z oslovených sociálních služeb vzdělává svůj personál v oblasti LGBT+ tematiky. [Z evropského výzkumu mladých LGBT+ lidí v bytové nouzi](#) (2021) přitom vyplývá, že víc než polovina sociálních služeb pro lidi bez domova se setkává s LGBT+ lidmi.

Potřebujeme služby, které budou o sobě říkat, že jsou queer friendly? Potřebujeme služby, jejichž cílovou skupinou budou trans* osoby? Proč je potřebujeme? Nejsou snad trans* osoby podmnožinou lidí bez domova a tedy klientelou všech příslušných služeb?

Od FEANTSA (European Federation of National Organisations working with the Homeless) [zaznívá doporučení](#), že by organizace pracující s LGBT+ lidmi měly více spolupracovat se sociálními službami, které podporují lidi bez domova, a měly by se navzájem od sebe učit. Pro LGBT+ služby je důležité mít znalosti o možnostech podpory pro lidi v bytové nouzi a pro sociální služby je stěžejní porozumět speciální zranitelnosti a potřebám LGBT+ lidí. Potřebujeme pracovníctvo vzdělané v této problematice. Potřebujeme bezpeč-

né místo, kde budou trans ženy vědět, že jsou vítané a přijímané a nemusí se obávat ani klientek, ani pracovníků. V situaci, kdy se denně potýkají s předsudky, diskriminací a projevy nenávisťi jak pro svou identitu, tak pro svůj sociální status, je jejich důvěra v systém velmi křehká. My jako sociální služby jsme více či méně součástí systému, i když se snažíme o kritickou sociální práci; ve chvíli, kdy se klientka setká s transfobií a neporozuměním či přímo odmítáním ze strany služeb, může to pro ni být na dlouhou dobu poslední pokus navázat nějakou spolupráci a požádat o podporu.

Naneštěstí je transfobie a queerfobie častá i v pomáhajících profesích. Nejen ve zdravotnictví, ale i v psychologické péči a v sociálních službách dochází k misgenderování, zacházení s trans* osobami jako podivným výstřelkem "moderní doby" či dokonce přičítání různých potíží jejich genderové identitě, namísto řešení problémů, se kterými se trans ženy potýkají. Zvláště ve službách, které jsou zřizované církvemi, může být negativní vztah

k odlišným sexuálním a genderovým identitám pevně zakořeněn i v pravidlech poskytování služeb. Nemálo trans* osob se uchyluje i k práci v sexworku, na který také mnoho lidí včetně pomáhajících profesí nahlíží negativně a stereotypně.

Potřebujeme proto pracovníctvo, které se nebude dopouštět další traumatizace trans žen, ať už z neznalosti nebo předsudků, a bude se orientovat ve specifikách potřeb trans* osob, ať už jde o citlivý přístup k traumatu nebo poradenství ohledně možností a podob tranzice. A v ideálním případě by služby pro trans* osoby měly být formované přímo samotnou trans* komunitou, aby jejich nabídka skutečně odpovídala potřebám klientely.

O tom, jak s lidmi LGBTQ+ v bytové nouzi pracují jiné organizace v Evropě, se můžete dočíst víc v letošním jarním čísle magazínu *Homeless in Europe*.

Použitá literatura:

POLÍVKOVÁ, Eliška. *Bezdomovectví - nedostatek solidarity? Bakalářská práce*. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, Pardubice, 2009. [online, cit. 2023-11-28] Dostupné z: <http://dk.upce.cz/handle/10195/33384>

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Portál, Praha, 2004. ISBN 80-7178-802-3

VÁVRA, Martin. *Jak vnímáme lidi bez domova? Postoje, názory a aktivity veřejnosti*. MPSV, Fórum sociální politiky 5/2013. [online, cit. 2023-11-28] Dostupné z: http://vupsv.cz/wp-content/uploads/2021/04/Vavra-Martin-Jak-vnimame-lidi-bez-domova-Postoje-nazory-a-aktivity-verejnosti.-FSP_c.-5-2013.pdf

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA. *Rozhodnutí ze dne 15. května 2018 ve věci č. 117/2015 – Transgender Europe a ILGA-Europe proti České republice*. [online, cit. 2023-11-28] Dostupné z: <http://justice.cz/documents/12681/719886/Transgender+Europe.pdf>

TRANSPARENT. *Obavy a přání trans lidí*. Praha, 2018. [online, cit. 2023-11-28] Dostupné z: <http://jsmettransparent.cz/pro-odbornou-verejnost/>

JACKMAN, Josh; SMITH, Lydia. *What were the Stonewall riot? The story of the historic demonstration*. PinkNew, 2018. [online, cit. 2023-11-28] Dostupné z: <http://www.pinknew.co.uk/2018/06/28/what-were-the-stonewall-riots-the-story-of-the-historic-demonstrations-on-their-49th-anniversary/>

LÁNÍKOVÁ, Šárka. *Lidé bez domova – specifika bezdomovectví mužů a žen*. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati, Fakulta humanitních studií, Zlín, 2015. [online, cit. 2023-11-28] Dostupné z: <http://digilib.k.utb.cz/handle/10563/32285>

BANDIT, Rad. *Kde jsi, když tu nejsi*. Nový Prostor, NP 437, 2011. [online, cit. 2023-11-28] Dostupné

z: <http://novyprostor.cz/clanky/437/kde-jsi-kdyz-tu-nejsi>

ŠÁMALOVÁ, Zuzana. *Ženy bez domova*. Bakalářská práce. Západočeská univerzita, Fakulta filozofická, Plzeň, 2013. [online, cit. 2023-11-28] Dostupné z: http://otik.uk.zcu.cz/bitstream/11025/7819/1/Samalova_BP_Sociologie_2013.pdf

PROFELDOVÁ, Markéta, a kolektiv. *Trauma citlivý přístup v Jako doma*. Jako doma – HOMELIKE, o. p. s., Praha, 2022. [online, cit. 2023-11-28] Dostupné z: <http://jakodoma.org/zeny-bez-domova-uci-jak-pracovat-s-traumatem/>

PRAGUE PRIDE. *Příručka přístupu k LGBT lidem*. Prague Pride z. s., Praha, 2020. ISBN: 978-80-908096-4-2

HAJDÍKOVÁ, Lada. *Stojíme na jejich straně: Kritická sociální práce s lidmi bez domova v České republice*. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra sociální politiky a sociální práce, Brno, 2016. [online, cit. 2023-11-28] Dostupné z: <http://i.muni.cz/th/svz5/>

THE TREVOR PROJECT. *Homelessness and Housing Instability Among LGBTQ Youth*. Spojené státy americké, 2022. [online, cit. 2023-11-28] Dostupné z: <http://www.thetrevorproject.org/research-briefs/homelessness-and-housing-instability-among-lgbtq-youth-feb-2022/>

UCLA. *Homelessness Amongst LGBT Adults in the US*. Williams Institute, 2020. [online, cit. 2023-11-28] Dostupné z: <http://williamsinstitute.law.ucla.edu/wp-content/uploads/LGBT-Homelessness-May-2020.pdf>

TGEU. *Coming Home: Homelessness among trans people in the EU*. Evropská unie, 2021 [online, cit. 2023-11-28] Dostupné z: <http://tgeu.org/wp-content/uploads/2021/12/tgeu-homelessness-policy-brief-en.pdf>

Ilustrační foto
Foto ze stránek jakodoma.org

lustrační foto
10 let Jako doma

Rozhovor s Lenkou Vrbovou z Jako doma o bezdomovectví žen

Pražská nezisková organizace **Jako doma** funguje na území hlavního města jedenáct let. V současnosti provozuje komunitní centrum pro ženy a trans osoby bez domova, podporuje klientky v terénu, na městské ubytovně nebo pracuje s klientkami, které měly to štěstí a bydlí v městských bytech. V neposlední řadě pak provozují sociální bistro Kuchařek bez domova a přispívají ke změně pohledu společnosti na ženské bezdomovectví. Lenka Vrbová pracuje v organizaci téměř od počátku její existence a stále vidí cesty, jak téma ženského bezdomovectví posouvat dál. Lenku vrbovou jste mohli vidět ve webinářích **o bezdomovectví žen a o trauma zohledňujícím přístupu**. Rozhovor si můžete poslechnout i na **Spotify**. Rozhovor vedla **Monika Zezulová**.

V loňském roce oslavila organizace deset let svého působení v Praze. Ty sama v Jako doma pracuješ, jestli se nemýlíš, víc než osm let. Je po takové době ještě něco, co tě dokáže překvapit?

Letos je to vlastně už desátý rok. A ano, občas mám pocit, že jsem za ty roky viděla a zažila opravdu dost. S ženami bez domova a s jejich příběhy jsem hodně prožila, ale přesto se objevují věci, které mě překvapí.

Lenka Vrbová

Jako doma
– Homelike, o. p. s.

Monika Zezulová

Konzultantka sociálního bydlení v projektu Podpora sociálního bydlení a jeho systémové zavádění v ČR (MPSV)

Mít domov | 3 | prosinec 2023 | Bezdomovectví a bytová nouze žen

Zrovna včera jsem dostala informaci, že jedna naše klientka dostane z magistrátu nabídku seniorského bytu. To jsem vzhledem k nedávným změnám pravidel pro přidělování bytů úplně nečekala a mám z toho hroznou radost. A pak mě spíš pořád překvapují věci, které jsou systémové a nefungují nebo jsou to stále přetrvávající předsudky lidí, se kterými se občas setkáváme. Ještě stále mě dokáže zarazit, že některé věci fungují pořád skoro stejně.

Tím mě přivádíš k další otázce, jestli jsi za těch jedenáct let, kdy Jako doma funguje, zaznamenala ohledně řešení ženského bezdomovectví zásadní posuny v postoji veřejnosti, představitelů města nebo jednotlivých samospráv?

Zrovna včera jsem měla možnost o tom znovu přemýšlet, protože jsem měla vstup na jedné konferenci a uvědomila jsem si, že když jsme jako organizace začínali, tak toho pro ženy bez domova opravdu moc nebylo. Nestávalo se, že by se o tématu ženského bezdomovectví příliš často mluvilo nebo že by o něm sociální služby běžně uvažovaly. Když jsme byli jako organizace zapojeni do zimních opatření pro lidi bez domova, která koordinuje Centrum sociálních služeb, byli jsme pozitivně překvapeni, že se tam již přímo počítá s lůžkovou kapacitou pro ženy nebo se ve smíšených ubytovnách řeší oddělení prostoru pro ženy. Vznikla i městská ubytovna pro ženy a trans osoby, kde poskytujeme sociální práci a začaly vznikat i další registrované služby, které jsou pouze pro ženy. Současně je pozitivní vidět, že i další služby v Praze řeší při práci s ženami bez domova podobné věci, což se před deseti lety rozhodně nedělo. Mám radost, že se téma ženského bezdomovectví dostalo do širšího povědomí, ať už na úrovni úřadů nebo sociálních služeb.

Napadá tě, co by měli pracovníci sociálních služeb brát v potaz, když

do jejich organizací dochází ženy a trans osoby bez domova? Mohla bys shrnout nějaká specifika při práci s touto cílovou skupinou?

Určitě je důležité si uvědomit, že tam ze strany žen mohou být různé potřeby a smíšená sociální služba tak může přinášet své výhody i nevýhody. Výhodou může být, když chce žena cokoliv řešit společně s partnerem, se kterým má možnost do organizace dojít. Současně je třeba ale poukázat na ty nevýhody, kdy jsou to právě ženy, které v drtivé většině případů zažívají násilí ve vztahu, setkávají se s násilím na ulici nebo od institucí. Pokud ženy nemají prostor, kde to mohou řešit a kam s nimi partner nemůže, pak to může být velká bariéra. Téma bezpečného prostoru pro ženy je něco, co se podle mého posouvá pomaleji, ačkoliv jsou služby pro lidi bez domova, které si to uvědomují a umí s tím pracovat. Konkrétně třeba služby, které pracují s oběťmi domácího násilí potřebují vytvořit bezpečný prostor, aby se ke klientkám přiblížili a umí pracovat s komplexitou problémů, které žena bez domova v souvislosti s partnerským násilím zažívá. Ale pořád se to z mého pohledu posouvá pomalu, i přesto, že se objevují výjimky i na straně institucí.

Vyjma široké škály služeb, které v organizaci poskytujete, se věnujete i edukační a publikační činnosti. Zejména mě zaujala vaše publikace Trauma citlivý přístup v Jako doma, která může být inspirací i pro další služby. Mohla bys shrnout specifika tohoto přístupu a co vás k jeho využívání motivovalo?

My jsme si vlastně trauma citlivý přístup dokázali pojmenovat až po nějaké době, kdy nám došlo, že služby mohou pro práci s lidmi bez domova využívat jeho principy. Konkrétně se sešlo několik okolností, kdy jsme se zúčastnili konference v České republice a následně taky jsme absolvovali studijní stáž na Islandu, kde se tomu-

to přístupu věnuje místní charita. Současně jsme si čím dál víc tematizovali trauma v souvislosti se závislostí a pobytem na ulici. Vznikla tak potřeba řešit téma několikanásobného traumatu uceleně. Na využití trauma citlivého přístupu jsme měli celý projekt, kdy celá organizace procházela vzděláváním podle britského vzoru, který je pojatý poměrně široce. V podstatě celá organizace od uklízečky po vysoký management může být seznámena s tím, jak trauma funguje, jak se může projevat a ovlivňovat fungování v běžných situacích. Osobně mi pak připadá hodně zajímavé, jakým způsobem se dá podívat na samotnou službu a jak se dá pracovat s prostorem a třeba dekoracemi v něm. Je důležité se zamyslet, jakým způsobem může prostor působit na ženy se zkušeností s násilím nebo například na lidi, kteří přišli z vězení. Je třeba klást si otázky, jestli je pro klienty prostor přístupný, mají možnost si ho třeba upravit a mít základní věci pod kontrolou. Důraz je pak třeba i na rozložení nábytku, dekorace nebo výhled do zeleně. My jsme například v Jako doma hodně řešily, aby se ženy v prostorách komunitního centra cítily bezpečně. Bavily jsme se nimi o tom, a to je vlastně ten základ, kdy si služba uvědomí, jak se který klient či klientka u nich cítí a čím lze přispět k vylepšení.

K pocitu důvěry a bezpečí může přispívat i to, že v rámci služby pracujete s peer pracovníky. Je váš pracovní tým čistě ženský nebo pracujete i s muži?

Peer pracovníka - muže jsme v organizaci zatím neměli a v současné chvíli si to ani neumím představit. V organizaci jako takové muži pracují, ale jak jsem zmínila trauma citlivý přístup a specifika ženského bezdomovectví, tak i při přijímání muže jako zaměstnance přemýšlíme, jak by mohl na klientky působit. Mluvíme o tom i s klientkami a z toho důvodu by například muž, který vystupuje jako macho typ do naší služby neprošel. Peer pracov-

nice pak bude spíš schopna s klientkou navázat vztah důvěry, který vnímat jako bezpečný. Současně, muži a partneři žen bez domova jsou často nějakým způsobem součástí toxických a negativních vztahů, takže například pozitivní zkušenost s mužem v rámci služby by mohla být důležitá. Z toho hlediska by peer pracovník mohl být zajímavý, ale při jeho výběru bychom byli asi hodně opatrní. Zatím ale tu zkušenost nemáme. Určitě bych ale řešila, jak dotyčný působí a dokáže reflektovat svoje chování, jaký má přístup k ženám, orientuje se v tématu a dokáže sám zreflektovat, jak může na klientky působit. Ale to bych obecně doporučila v jakékoliv sociální službě.

V tématu ženského bezdomovectví se pohybuješ roky. Napadají tě nějaká témata nebo konkrétní věci, které ještě nejsou tolik zpracované nebo by bylo vhodné se na ně zaměřit?

My jsme teď jako organizace ve fázi, kdy se hodně věnujeme přímé práci s klientkami, ale je pravda, že jsme i v rámci strategického plánování řešili, že výzkumům, které jsme hodně dělali v začátku a přispěly k poznání o ženském bezdomovectví se aktuálně tolik nevěnujeme. Jedním z témat, které jsme nikdy výrazněji nezpracovali jsou strategie a příběhy žen jako matek a konkrétně jejich možnosti či nemožnosti se o děti postarat. V rámci našich služeb pracujeme se ženami, které už děti nemají, ale vnímáme velkou oblast traumatu spojeného se ztrátou dětí a toho, jak společnost na tyto ženy pohlíží. To může být faktor, který v celkové situaci ženy hraje velkou roli. Současně je stále velké téma, jak je to vlastně s celkovými počty žen bez domova. Stále se objevují různá čísla, u kterých si vždy říkám, jestli jde vyloženě o ženy bez domova. S ženským bezdomovectvím je totiž právě spojen fenomén, že je často neviditelné. Sociální služby se například k těm ženám nedostanou a není možné je

zachytit, aby nepropadly, protože se stále ještě pohybují na nějaké hraně, kdy například přespávají u známých apod. Takže to jsou z mého pohledu určité témata, kterým je třeba se věnovat.

Věnovat se dlouhodobě tak těžkému tématu je náročné z hlediska rizika vyhoření a hledání motivace. Co by vám do budoucna jako organizaci nejvíce pomohlo?

Myslím, že téma udržitelnosti, péče o sebe a tým a téma vyhoření je hodně přítomné. Hodně se o něm bavíme a vnímám v tom důležitou věc, a to je téma důstojné práce. Sociální práce je profesionální a náročná práce, která by měla mít odpovídající status a finanční podporu. Do sociálních služeb jde obecně méně financí než by mělo, a odráží se to mimo jiné na tom, že platy za tak náročnou práci jsou neúměrně nízké a člověku by mělo stačit, že dělá práci od srdce. Současně by se mělo otevřeně mluvit o tom, že vyhoření je regulární nemoc a měly by se hledat způsoby, jak tomu předcházet. Neměli bychom automaticky předpokládat, že člověk v sociálních službách vyhoří, ale dělat systémové změny,

aby se tahle profese dala dělat dlouhodobě.

Co by pomohlo ženám bez domova je pak hrozně jednoduché, protože jsou to byty a stabilní bydlení. Mít prostor, kam ty ženy můžou odejít a odrazit se, protože v terénu s nimi často řešíme různé problémy a témata, ale to zásadní jim nabídnout nemůžeme. Navíc, je důležité pohlížet na lidi bez domova tak, že mají komplexní potřeby spojené například s duševním onemocněním nebo závislostí. Proto je důležité, aby vznikaly multidisciplinární týmy nebo aby sociální služby mohly mít ve svých týmech psychiatry, terapeutky nebo zdravotní sestry. Směřem k široké veřejnosti je pak podle mě důležité pořád mluvit o tom, že lidé bez domova sice často užívají drogy nebo alkohol a komunikace s nimi může být náročná, ale že to není důvod, proč by neměli dostat podporu. Tím se znovu vracím k důležitému tématu a tomu, že bych si přála, aby stěžejní nebyla zásluhovost, protože i za užíváním návykových látek nebo duševním onemocněním je často nějaké trauma a nějaký příběh.

Díky za rozhovor!

Prosíme Vás o vyplnění evaluačního dotazníku,
který nám pomůže udělat tento magazín lepším.

ZDE

Magazín vydává MPSV v rámci projektu **Podpora sociálního bydlení a jeho systémové zavádění v ČR**, který je realizován v rámci OPZ+.

Ministerstvo práce a sociálních věcí
Na Poříčním právu 1/376128 01 Praha 2

Ilustrace na titulní a závěrečné straně: Michaela Hoffová

Kontakt a možnost přihlášení či zrušení odběru magazínu Mít domov:
martin.hrabal@mpsv.cz

Pokud máte zájem přispět do magazínu svým textem, pište na:
josef.hawel@mpsv.cz

Copyright © 2023 Ministerstvo práce a sociálních věcí

Datum vydání: prosinec 2023

Kontaktní centrum sociálního bydlení:

E-mail: socialni.bydleni@mpsv.cz

Telefon: +420 778 455 761

→ socialnibydeni.mpsv.cz

→ facebook.com/socialnibydenivcr

→ youtube.com/@projektpodporaSB

→ spotify: @podpora sociálního bydlení

→ twitter.com/soc_bydleni_CR

Spolufinancováno
Evropskou unií

